

Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” – rozdziały teoretyczne i warsztaty

Co-funded by
the European Union

Spis treści

Spis treści.....	2
Wprowadzenie.....	5
Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” – rozdziały teoretyczne.....	7
Przegląd programu szkoleniowego.....	7
Rozdział 1: Wprowadzenie do turystyki i turystyki zrównoważonej.....	10
Wprowadzenie.....	10
Cel.....	10
Przegląd teoretyczny.....	11
Kluczowe definicje i pojęcia.....	11
Turystyka i hotelarstwo w gospodarce UE.....	12
Trendy i wyzwania w branży.....	12
Wpływ turystyki.....	13
Kontekst polityczny i strategiczny.....	15
Budowanie świadomości.....	19
Pytania do refleksji i dyskusji.....	22
Podsumowanie rozdziału.....	23
Rozdział 2: Zrównoważony rozwój i środowisko.....	25
Wprowadzenie.....	25
Od polityki do rzeczywistości biznesowej.....	26
Znaczenie dla ekologicznej transformacji w turystyce (dlaczego MŚP muszą się dostosować).....	26
Zrównoważony rozwój w turystyce: perspektywa operacyjna.....	27
Adaptacja do zmian klimatu w małych i średnich przedsiębiorstwach turystycznych.....	29
Argumenty biznesowe przemawiające za zrównoważonym rozwojem w małych i średnich przedsiębiorstwach turystycznych.....	30
Pytania do refleksji.....	31
Podsumowanie rozdziału.....	31
Rozdział 3: Zbiór studiów przypadków.....	34
Wprowadzenie.....	34
Ekoturystyka.....	35
Najlepsza praktyka 1:.....	35
Pytania do autorefleksji.....	37
Najlepsza praktyka 2:.....	38
Pytania do autorefleksji.....	40
Turystyka kulturowa.....	41
Najlepsza praktyka 3:.....	41
Pytania do autorefleksji.....	43
Najlepsza praktyka 4:.....	45
Pytania do refleksji.....	46
Turystyka przygodowa.....	48
Najlepsza praktyka 5:.....	48

Pytania do autorefleksji.....	50
Najlepsza praktyka 6:.....	52
Pytania do autorefleksji.....	54
Wnioski.....	54
Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” – warsztaty.....	59
Przegląd.....	59
Warsztat 1: Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska.....	62
Szablon modelu biznesowego.....	70
Warsztat 2: Turystyka kulturowa i zrównoważony rozwój społeczny.....	78
Szablon modelu biznesowego.....	82
Warsztat 3: Turystyka przygodowa i zrównoważony rozwój gospodarczy.....	87
Szablon modelu biznesowego.....	101
Wnioski.....	105
Bibliografia.....	107

PROGRAM SZKOLENIOWY „ZIELONE MODELE BIZNESOWE”

Wprowadzenie

Wprowadzenie

Program szkoleniowy FOOTPRINT Green Business Models został opracowany jako strategiczna odpowiedź na przyspieszającą transformację ekologiczną, która zmienia oblicze europejskiego ekosystemu turystycznego. W całej UE przedsiębiorstwa turystyczne działają w kontekście charakteryzującym się pilnymi problemami klimatycznymi, spadkiem różnorodności biologicznej, zmiennością zasobów, zaostrzaniem przepisów, transformacją cyfrową i zmieniającymi się oczekiwaniami konsumentów. Te siły strukturalne zmieniają sposób, w jaki przedsiębiorstwa turystyczne konkurują i działają w całej Europie.

Przedsiębiorstwa turystyczne i hotelarskie, w szczególności MŚP, które dominują w europejskiej gospodarce turystycznej, znajdują się w krytycznym momencie. Są one w dużym stopniu uzależnione od kapitału środowiskowego i społecznego oraz bezpośrednio narażone na ryzyko klimatyczne, regulacyjne i rynkowe. W tym kontekście zrównoważony rozwój nie jest już tylko czynnikiem poprawiającym reputację. Jest to warunek konieczny dla ciągłości działalności, gotowości inwestycyjnej i znaczenia danej destynacji.

Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” ma na celu przeprowadzenie małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych od etapu świadomości do etapu ustrukturyzowanej transformacji. Zapewnia spójną ścieżkę od zrozumienia koncepcyjnego do przeprojektowania operacyjnego. Zamiast traktować zrównoważony rozwój jako zbiór odizolowanych działań, program pozycjonuje go jako kluczowy wymiar innowacji modeli biznesowych.

Struktura odzwierciedla tę ambicję:

- Rozdziały teoretyczne określają ekonomiczne, środowiskowe i polityczne podstawy zrównoważonej turystyki w kontekście UE.
- Warsztaty przekładają te podstawy na konkretne dla danego sektora, praktyczne narzędzia skupione na ekoturystyce, turystyce kulturowej i turystyce przygodowej jako ścieżkach do trwałego wzrostu.

Program wspiera przedsiębiorstwa turystyczne w:

- Zmniejszenie narażenia środowiskowego i ryzyka regulacyjnego
- Wzmocnienie lokalnej legitymizacji i wartości społecznej
- poprawę wydajności operacyjnej i stabilność kosztów
- Dostosowanie się do priorytetów Zielonego Ładu UE i międzynarodowych standardów zrównoważonego rozwoju
- Tworzenie zróżnicowanych, przyszłościowych propozycji wartości

PROGRAM SZKOLENIOWY „ZIELONE MODELE BIZNESOWE”

Rozdziały teoretyczne

Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” – rozdziały teoretyczne

Przegląd programu szkoleniowego

Rozdziały teoretyczne stanowią strategiczną strukturę programu szkoleniowego „Zielone modele biznesowe”. Zostały one opracowane w celu wyposażenia uczestników w narzędzia analityczne niezbędne do inteligentnego i pewnego poruszania się w procesie transformacji ekologicznej. Zrównoważonej transformacji w turystyce nie da się osiągnąć poprzez fragmentaryczne działania. Wymaga ona jasności co do:

- Cech strukturalnych ekosystemu turystycznego UE
- Istotnych skutków środowiskowych, społecznych i gospodarczych generowanych w łańcuchach wartości turystyki
- Sygnałów politycznych i finansowych kształtujących przyszłe warunki działania
- Słabych punktów i obszarów, na które mogą wpływać MŚP

Trzy rozdziały mają przemyślany układ.

1) Rozdział 1: Kontekst strategiczny i podstawy sektorowe

W rozdziale tym określono skalę makroekonomiczną turystyki w UE oraz wyjaśniono podstawowe pojęcia, takie jak turystyka zrównoważona i regeneracyjna. Umieszczono w nim MŚP w szerszym ekosystemie oraz zidentyfikowano istotny wpływ sektora na emisję, wykorzystanie zasobów, różnorodność biologiczną i dobrobyt społeczności.

Co istotne, przedstawia on strukturę polityczną napędzającą transformację, w tym Europejski Zielony Ład, ścieżkę transformacji dla turystyki oraz międzynarodowe ramy, takie jak cele zrównoważonego rozwoju (SDG) i kryteria GSTC. W ten sposób przedstawia zrównoważony rozwój jako działanie strategiczne mające konkretne implikacje dla finansów, zgodności z przepisami, zamówień publicznych i dostępu do rynku.

2) Rozdział 2: Wdrażanie zrównoważonego rozwoju

W drugim rozdziale globalne ambicje w zakresie zrównoważonego rozwoju przekładane są na realia operacyjne. Łączy on zarządzanie środowiskowe, adaptację do zmian klimatu i tworzenie lokalnej wartości bezpośrednio z efektywnością kosztową, odpornością i pozycją konkurencyjną.

Zamiast przedstawiać zrównoważony rozwój jako abstrakcyjne ramy etyczne, rozdział ten pozycjonuje go jako dyscyplinę operacyjną osadzoną w decyzjach dotyczących energii, wody, odpadów, mobilności, różnorodności biologicznej i zaangażowania społeczności.

3) Rozdział 3: Przykłady zastosowań

Ostatni rozdział łączy teorię z praktyką poprzez różnorodne studia przypadków z zakresu ekoturystyki, turystyki kulturowej i turystyki przygodowej. Przykłady te pokazują, że zrównoważony rozwój nie jest jednolity, ale zależy od kontekstu i jest kształtowany przez struktury zarządzania, partnerstwa i lokalne zasoby.

Ogólnie rzecz biorąc, rozdziały teoretyczne mają na celu:

1. Przedstawienie zrównoważonego rozwoju jako strategicznego czynnika biznesowego.
2. Wyjaśnienie ekspozycji na ryzyko i struktur możliwości dla MŚP.
3. Przygotowanie uczestników do strukturalnego przeprojektowania modelu biznesowego.

Po zakończeniu tej sekcji uczestnicy powinni zrozumieć, że zrównoważona turystyka nie jest niszową alternatywą. Jest to kierunek, w którym zmierza europejska gospodarka turystyczna.

01

ROZDZIAŁ I

Wprowadzenie do turystyki i turystyki zrównoważonej

Rozdział 1: Wprowadzenie do turystyki i turystyki zrównoważonej

Tytuł	Wprowadzenie do turystyki i turystyki zrównoważonej
Efekty uczenia się	<ul style="list-style-type: none">● Zdefiniowanie i rozróżnienie podstawowych pojęć (turystyka, hotelarstwo, turystyka zrównoważona/regeneracyjna) oraz wyjaśnienie, dlaczego zrównoważony rozwój jest strategiczną koniecznością dla sektora.● Opisanie skali i struktury ekosystemu turystycznego UE (z MŚP w centrum) oraz podsumować kluczowe trendy i wyzwania kształtujące konkurencyjność.● Zidentyfikowanie i przedstawienie głównych skutków środowiskowych, społecznych i gospodarczych istotnych dla działalności w branży turystycznej/hotelarskiej.● Rozpoznanie roli ram unijnych i międzynarodowych (np. Zielony Ład, ścieżka transformacji, cele zrównoważonego rozwoju, GSTC) oraz wyjaśnienie, dlaczego dostosowanie się do nich ma znaczenie dla zgodności z przepisami, dostępu do rynku i finansowania.● Ustalenie priorytetów jednego lub dwóch działań krótkoterminowych oraz prostego wskaźnika KPI, pokazując, w jaki sposób świadomość przekłada się na wiarygodną, mierzalną poprawę.

Wprowadzenie

Turystyka tworzy miejsca pracy, wspiera lokalną gospodarkę i łączy kultury. Jednak rozwój turystyki zwiększył również presję na środowisko, infrastrukturę i społeczności w wielu miejscach docelowych. Dla przedsiębiorstw turystycznych stwarza to zarówno możliwości, jak i obowiązki. Zrównoważona turystyka zapewnia praktyczne podejście do zarządzania tymi wyzwaniami. Zachęca przedsiębiorstwa do rozważenia, w jaki sposób ich działalność wpływa na środowisko, lokalne społeczności oraz długoterminową atrakcyjność miejsc docelowych, od których zależy turystyka.

Dla menedżerów turystycznych i właścicieli firm zrównoważony rozwój jest coraz bardziej powiązany z codziennymi decyzjami biznesowymi. Wpływa on na koszty operacyjne, oczekiwania odwiedzających, wymogi regulacyjne i długoterminową konkurencyjność. Firmy, które rozumieją tę dynamikę, są lepiej przygotowane do zarządzania ryzykiem, poprawy wydajności i tworzenia atrakcyjnych doświadczeń dla odwiedzających.

 Cel

Nadrzędnym celem FOOTPRINT jest przyspieszenie transformacji europejskiej gospodarki turystycznej w kierunku bardziej ekologicznych, sprawiedliwych i odpornych modeli. Jest to zgodne z szerszym kierunkiem polityki w Europie, który zachęca do dekarbonizacji, obiegu zamkniętego zasobów, innowacji cyfrowych, dostępności i rozwoju umiejętności w ekosystemach turystycznych. W tym kontekście kluczową rolę odgrywają małe i średnie przedsiębiorstwa, a w szczególności te z branży hotelarskiej: to one projektują oferowane doświadczenia gości, zaopatrują się u lokalnych dostawców, zatrudniają i szkolą personel oraz codziennie wchodzą w interakcję z mieszkańcami i otoczeniem.

Program ten ma zatem charakter praktyczny. Koncentruje się na narzędziach, które menedżerowie mogą wdrożyć w ramach własnej działalności: audycie zużycia energii i wody, zapobieganiu marnotrawstwu żywności, przeprojektowywaniu ofert w celu zmniejszenia wpływu na środowisko przy jednoczesnym zwiększeniu wartości, inwestowaniu w ludzi i zarządzanie oraz wykorzystywaniu danych do wprowadzania ulepszeń. Opierając zrównoważony rozwój na realiach świadczenia usług i doświadczeniach gości, FOOTPRINT ma na celu budowanie modeli biznesowych, które są opłacalne komercyjnie i mogą pozytywnie wpływać na dobrostan danej destynacji. Przedstawione tutaj koncepcje będą kontynuowane w dalszej części programu, zapewniając wspólne ramy dla strategii, pomiarów i ciągłego doskonalenia.

 Przegląd teoretyczny **Kluczowe definicje i pojęcia****Turystyka**

UNWTO definiuje turystykę jako działania osób podróżujących i przebywających w miejscach poza ich zwykłym środowiskiem przez okres nie dłuższy niż jeden rok z rzędu, w celach rekreacyjnych, biznesowych lub innych. Definicja ta stanowi podstawę oficjalnych statystyk i satelitarnych rachunków turystycznych stosowanych w całej UE.

Branża hotelarska i turystyczna

W europejskim systemie statystycznym „branże turystyczne” obejmują zbiór rodzajów działalności z klasyfikacji NACE, takich jak zakwaterowanie (I55), usługi gastronomiczne (I56), transport pasażerski (H49–H51, H50, H53) oraz wybrane usługi wynajmu i usługi kulturalne. Branża hotelarska – obejmująca głównie zakwaterowanie oraz usługi gastronomiczne – stanowi zatem podstawowy podzbiór podaży turystycznej.

Zrównoważona turystyka

Powszechnie stosowana definicja UNWTO stanowi, że turystyka zrównoważona „w pełni uwzględnia jej obecny i przyszły wpływ gospodarczy, społeczny i środowiskowy, odpowiadając na potrzeby odwiedzających, branży, środowiska i społeczności przyjmujących”. Definicja ta określa zrównoważony rozwój jako równowagę między wartością dla ludzi, planety i dobrobytu w perspektywie długoterminowej.

Turystyka ekologiczna

Termin ten jest powszechnie używany w odniesieniu do praktyk zorientowanych na ochronę środowiska (np. energia, woda, odpady), często powiązanych z oznakowaniami ekologicznymi lub zielonymi zamówieniami publicznymi, podczas gdy *turystyka zrównoważona* wyraźnie integruje wymiar społeczny i gospodarczy z aspektami środowiskowymi.

Turystyka regeneracyjna rozszerza pojęcie zrównoważonego rozwoju, dążąc do osiągnięcia wyników netto pozytywnych dla ekosystemów i społeczności; coraz częściej pojawia się w strategiach destynacji, choć nie została jeszcze uwzględniona w oficjalnych statystykach.

Turystyka i hotelarstwo w gospodarce UE

Turystyka stanowi istotny element europejskiej gospodarki i rynku pracy. W 2022 r. prawie 1 na 13 przedsiębiorstw w gospodarce UE należało do branży turystycznej, zatrudniając około 12,3 mln osób; trzy czwarte przedsiębiorstw działało w sektorze zakwaterowania i usług gastronomicznych (Eurostat, 2024). Sektor turystyczny jest w dużym stopniu napędzany przez MŚP, co ma wpływ na sposób wdrażania środków na rzecz zrównoważonego rozwoju. Spośród około 3,2 mln przedsiębiorstw turystycznych 99,8% to mikroprzedsiębiorstwa, małe lub średnie przedsiębiorstwa, co stanowi cechę strukturalną determinującą sposób wdrażania polityki i środków wsparcia (Komisja Europejska, 2022).

Z makroekonomicznego punktu widzenia ożywienie w sektorze przywróciło i przekroczyło poziom sprzed pandemii. Światowa Rada Podróży i Turystyki (WTTC) szacuje, że w 2024 r. sektor podróży i turystyki wniósł około 1,8 bln euro do PKB UE (nieco ponad 10% gospodarki) i zapewnił ponad 24,5 mln miejsc pracy, czyli mniej więcej co dziewiąte miejsce pracy w całej UE (WTTC, 2025). Chociaż dane te pochodzą z modelowania rachunków satelitarnych, które obejmuje skutki bezpośrednie, pośrednie i indukowane, ilustrują one skalę, w jakiej turystyka i hotelarstwo oddziałują na europejskie łańcuchy dostaw i gospodarki regionalne.

Trendy i wyzwania w branży

Turystyka masowa i presja na destynacje

Popularne destynacje borykają się z sezonowymi szczytami i koncentracją turystów, co obciąża przestrzeń publiczną, zasoby mieszkaniowe i infrastrukturę. Stało się to katalizatorem działań politycznych (zarządzanie ruchem turystycznym, narzędzia do oceny nośności, wymiana danych) zgodnych z unijną ścieżką transformacji dla turystyki.

Wpływ na klimat i emisje

W recenzowanych badaniach szacuje się, że globalny ślad węglowy turystyki wynosi około 8% globalnych emisji gazów cieplarnianych (poziom odniesienia z lat 2009–2013), a wynika to przede wszystkim z transportu, konsumpcji żywności oraz łańcuchów dostaw w handlu detalicznym związanych z popytem turystycznym (Lenzen i in., 2018). Jednocześnie zmiany klimatu w coraz większym stopniu wpływają na destynacje turystyczne poprzez takie zagrożenia, jak stres cieplny, narażenie na pożary, niedobór wody i degradacja ekosystemów, stwarzając wyzwania operacyjne

dla przedsiębiorstw turystycznych i podkreślając znaczenie zarówno strategii łagodzenia skutków, jak i strategii adaptacyjnych (IPCC, 2023; Scott, Gössling i Hall, 2012).

Zmieniające się oczekiwania podróżnych

Europejskie badania konsumenckie wskazują na rosnące zainteresowanie odpowiedzialnymi wyborami w zakresie podróży i zrównoważonymi praktykami turystycznymi. Podróżni coraz bardziej cenią sobie usługi przyjazne dla środowiska, przejrzyste informacje na temat zrównoważonego rozwoju oraz opcje mobilności o niskim wpływie na środowisko, co wpływa na projektowanie produktów turystycznych, komunikację i decyzje dotyczące rezerwacji (Komisja Europejska, 2023; Booking.com, 2023).

Sygnały polityczne i rynkowe dotyczące transformacji ekologicznej

Ramy polityczne na poziomie UE przyspieszają przejście w kierunku bardziej zrównoważonych systemów turystycznych. Europejski Zielony Ład zobowiązuje Unię Europejską do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. oraz do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 r. w porównaniu z poziomami z 1990 r. (Komisja Europejska, 2019). W ekosystemie turystycznym „Transition Pathway for Tourism” przekłada te cele na działania specyficzne dla sektora, skupiające się na dekarbonizacji, obiegu zamkniętym zasobów, cyfryzacji, rozwoju umiejętności oraz wsparciu inwestycyjnym dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych (Komisja Europejska, 2022).

Cyfryzacja i dane na potrzeby podejmowania decyzji

Konkurencyjność ekosystemu w coraz większym stopniu zależy od zdolności MŚP do gromadzenia i wykorzystywania danych operacyjnych (energia, woda, odpady, mobilność, zaopatrzenie) w celu wyznaczania celów i dokumentowania postępów, co jest oczekiwaniem wzmacnianym przez strategię destynacji, a w przypadku większych firm – przez ewoluujące systemy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Odporność siły roboczej i modeli biznesowych

Cechy strukturalne, takie jak sezonowość, luki w umiejętnościach i powszechność mikroprzedsiębiorstw, sprawiają, że budowanie potencjału ma kluczowe znaczenie dla transformacji. Poprawa jakości miejsc pracy, szkoleń i zarządzania (w tym modeli spółdzielczych i społecznościowych) pomaga dostosować odporność biznesową do dobrobytu destynacji.

Wpływ turystyki

Środowiskowy

Turystyka wywiera presję na środowisko w całym łańcuchu wartości, w tym w transporcie, zakwaterowaniu, usługach gastronomicznych, konsumpcji detalicznej i działalności rekreacyjnej. Globalne badania modelowe szacują, że łańcuchy dostaw związane z turystyką wygenerowały w 2019 r. około 5,2 gigaton emisji ekwiwalentu CO₂, co stanowi około 8,8% globalnych emisji gazów cieplarnianych (Sun et al., 2024). Emisje te wynikają w dużej mierze z transportu, konsumpcji żywności i łańcuchów dostaw detalicznych związanych z popytem turystycznym, przy czym szczególnie znaczącą rolę odgrywają lotnictwo i usługi energochłonne. Trendy historyczne pokazują, że emisje związane z turystyką rosły szybciej niż globalna gospodarka, ponieważ popyt

na usługi turystyczne i podróżnicze wzrastał szybciej niż postępy w zakresie efektywności energetycznej lub technologii niskoemisyjnych. Dynamika ta podkreśla potrzebę szybkiej dekarbonizacji w całym łańcuchu wartości turystyki, szczególnie w obszarach mobilności, zakwaterowania, zużycia energii i systemów zaopatrzenia (Lenzen et al., 2018; Sun et al., 2024). Oprócz emisji ekosystemy w miejscach docelowych borykają się z niedoborem wody, wytwarzaniem odpadów i zakłóceniami siedlisk. W europejskich ocenach odnotowuje się rosnącą presję na rzeki, jeziora i wody gruntowe wynikającą z nadmiernego poboru, zanieczyszczenia i suszy, a także z ekstremalnych zjawisk klimatycznych, które potęgują niedobór zasobów w popularnych miejscach docelowych. Presja ta zwiększa ryzyko operacyjne (np. wyższe koszty mediów, ograniczenia) oraz ryzyko utraty reputacji, gdy potrzeby turystów kolidują z potrzebami lokalnej społeczności.

Zmiany klimatyczne nasilają ryzyko środowiskowe dla samej branży turystycznej. Rosnące temperatury, fale upałów, ryzyko pożarów, malejąca pewność występowania śniegu w regionach górskich, morskie fale upałów i utrata różnorodności biologicznej już teraz wpływają na destynacje turystyczne i jakość wrażeń odwiedzających. Skutki te mogą skrócić sezony turystyczne, zwiększyć koszty operacyjne oraz wpłynąć na infrastrukturę, ubezpieczenia i bezpieczeństwo odwiedzających. W szóstym raporcie oceniającym IPCC podkreślono rosnące ryzyko związane z upałami i wodą w całej Europie, przy czym szczególnie narażone są destynacje śródziemnomorskie i obszary turystyki górskiej zależne od śniegu, co wzmacnia potrzebę planowania adaptacji do zmian klimatu i dywersyfikacji produktów w ramach systemów turystycznych (IPCC, 2022; Scott et al., 2019).

Społeczny

Turystyka może generować pozytywne wartości społeczne poprzez wymianę kulturową, budowanie dumy z miejsca, rozwój umiejętności oraz wspieranie dziedzictwa kulturowego, o ile napływ turystów i ich wydatki są odpowiednio zarządzane. Podejście UNESCO na poziomie destynacji kładzie nacisk na dialog między zainteresowanymi stronami, udział społeczności oraz zintegrowane planowanie, aby zapewnić, że turystyka przyczynia się do ochrony i wzbogacania dóbr kultury i przyrody, a nie do ich niszczenia (UNESCO, 2018).

Z drugiej strony, niekontrolowany wzrost turystyki może generować skutki nadmiernej turystyki, w tym presję na przestrzenie publiczne i infrastrukturę, zakłócenia na rynku mieszkaniowym związane z wynajmem krótkoterminowym, zatępienie komunikacyjne oraz postrzegane utracenie kontroli społeczności nad lokalnym rozwojem (Goodwin, 2017; Milano, Cheer i Novelli, 2019). Dynamika ta często wywołuje lokalny opór i reakcje regulacyjne. Najnowsze analizy europejskie pokazują, że miasta i regiony eksperymentują ze strategiami zarządzania ruchem turystycznym, w tym z narzędziami określającymi pojemność turystyczną, limitami odwiedzających, polityką zagospodarowania przestrzennego oraz systemami rejestracji lub licencjonowania platform oferujących zakwaterowanie krótkoterminowe, w celu przywrócenia równowagi w relacjach między mieszkańcami a turystami (Komisja Europejska, 2022; OECD, 2020).

Dla przedsiębiorstw turystycznych zmiany te przekładają się na nowe wymagania dotyczące zgodności z przepisami oraz rosnące oczekiwania dotyczące wykazania namacalnych korzyści

lokalnych. Kwestie sprawiedliwości mają również wpływ na wyniki wewnętrzne organizacji: jakość pracy, sezonowość, integracja oraz struktury zarządzania wpływają na utrzymanie pracowników, jakość usług oraz reputację pracodawcy (MOP, 2020). Modele biznesowe, które pogłębiają zaangażowanie interesariuszy, takie jak struktury zarządzania oparte na współpracy lub partnerstwa społeczne, mogą wzmocnić społeczną akceptację działalności firmy, poprawiając jednocześnie autentyczność usług i długoterminową odporność (Hall, 2019).

Gospodarczy

Sektor podróży i turystyki jest głównym motorem gospodarczym w UE, generującym około 10% PKB i zapewniającym dziesiątki milionów miejsc pracy, jeśli uwzględni się efekty bezpośrednie, pośrednie i indukowane. Najnowsze szacunki wskazują, że w 2024 r. sektor podróży i turystyki wygenerował około 1,8 bln euro PKB i zapewnił ponad 24,5 mln miejsc pracy w całej Unii Europejskiej (WTTC, 2025). Taka skala podkreśla potencjał sektora w zakresie stymulowania zielonej transformacji, a jednocześnie uwidacznia narażenie wielu lokalnych gospodarek na wstrząsy klimatyczne i rynkowe.

Na poziomie destynacji i przedsiębiorstw równowaga ekonomiczna turystyki zależy od takich czynników, jak ucieczka wartości w porównaniu z jej lokalnym pozyskiwaniem, sezonowość, wydajność i alokacja kapitału (UN Tourism, 2023). Zrównoważone praktyki mogą obniżyć koszty operacyjne poprzez poprawę efektywności w zakresie energii, wody i materiałów, zwiększyć siłę cenową dzięki zróżnicowanym propozycjom wartości oraz ustabilizować popyt poprzez dostosowanie się do zmieniających się preferencji podróżnych. Jednak nadmierna zależność od wąskiego profilu odwiedzających lub sezonowego wzorca popytu może zwiększyć zmienność gospodarczą. Dywersyfikacja, obiegowe łańcuchy dostaw i zarządzanie oparte na danych są zatem coraz częściej uznawane za kluczowe elementy długoterminowej odporności turystyki (Komisja Europejska, 2022).

Konsekwencje dla menedżerów i właścicieli: zintegrowane podejście do kwestii wpływu środowiskowego, społecznego i gospodarczego to nie tylko kwestia zgodności z przepisami czy reputacji; stanowi ono podstawę odpornych modeli biznesowych, które chronią kluczowe aktywa, utrzymują poparcie społeczności i zapewniają trwałe zyski ekonomiczne.

Kontekst polityczny i strategiczny

Przedsiębiorstwa turystyczne działają w środowisku wielopoziomowego zarządzania, które w coraz większym stopniu kształtuje sposób wdrażania zrównoważonego rozwoju w całym sektorze. Ramy polityczne wpływają na zużycie energii, zarządzanie zasobami, łagodzenie zmian klimatu, warunki pracy i ochronę środowiska, a jednocześnie stwarzają nowe możliwości poprzez finansowanie, partnerstwa i pozycjonowanie rynkowe. Dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych zrozumienie tego krajobrazu politycznego jest ważne nie tylko ze względu na zgodność z przepisami, ale także w celu identyfikacji strategicznych możliwości związanych z przejściem na bardziej ekologiczne i odporne modele biznesowe.

Szczególne znaczenie mają dwa poziomy zarządzania. Ramy polityczne Unii Europejskiej określają otoczenie regulacyjne, w którym działają przedsiębiorstwa turystyczne, natomiast globalne ramy

zrównoważonego rozwoju zapewniają wytyczne, dobrowolne zobowiązania i standardy operacyjne, które kształtują praktyki w zakresie zrównoważonego rozwoju w całym sektorze turystycznym.

Ramy UE

Na poziomie europejskim polityka zrównoważonego rozwoju jest w coraz większym stopniu włączana do strategii gospodarczej, prawodawstwa klimatycznego i inicjatyw sektorowych. Ramy te wpływają na sposób, w jaki przedsiębiorstwa turystyczne zarządzają energią, odpadami, mobilnością, zamówieniami publicznymi i oddziaływaniem na środowisko.

Europejski Zielony Ład stanowi nadrzędną strategię Unii Europejskiej mającą na celu osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r., przy jednoczesnej ochronie różnorodności biologicznej, promowaniu zasad gospodarki o obiegu zamkniętym oraz zapewnieniu sprawiedliwej transformacji dla przedsiębiorstw i społeczności. Zielony Ład zmienił krajobraz polityczny UE i wpływa na szeroki zakres regulacji sektorowych, które mają wpływ na przedsiębiorstwa turystyczne, w tym na efektywność energetyczną budynków, zrównoważoną mobilność, gospodarkę odpadami i ochronę środowiska.

Opierając się na tym szerszym kierunku polityki, „Transition Pathway for Tourism” (Ścieżka transformacji dla turystyki) stanowi plan działania dostosowany do potrzeb sektora, mający na celu wsparcie transformacji ekosystemu turystycznego w kierunku bardziej ekologicznej, cyfrowej i odpornej przyszłości. Ścieżka ta, opracowana we współpracy z zainteresowanymi stronami z branży, określa priorytetowe działania związane z dekarbonizacją, wykorzystaniem zasobów w obiegu zamkniętym, cyfryzacją, rozwojem umiejętności i inwestycjami. Szczególny nacisk kładzie się na wsparcie MŚP, które stanowią zdecydowaną większość przedsiębiorstw turystycznych w Europie.

Przepisy klimatyczne zawarte w pakiecie „Fit for 55” nadają dalszy wymiar operacyjny celom klimatycznym UE poprzez wprowadzenie środków mających na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 r. Polityki te mają wpływ na takie obszary, jak wdrażanie energii odnawialnej, normy efektywności energetycznej oraz niskoemisyjne systemy transportowe. Dla przedsiębiorstw turystycznych, zwłaszcza w sektorach zakwaterowania i gastronomii, zmiany te w coraz większym stopniu kształtują decyzje inwestycyjne związane z modernizacją budynków, monitorowaniem zużycia energii oraz pozyskiwaniem energii odnawialnej.

Kolejnym istotnym wydarzeniem jest dyrektywa w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD) oraz towarzyszące jej europejskie standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju (ESRS). Chociaż wymogi te dotyczą przede wszystkim większych przedsiębiorstw, mają one istotne konsekwencje dla MŚP poprzez relacje w łańcuchu dostaw. MŚP z branży turystycznej mogą coraz częściej być proszone o dostarczanie danych dotyczących zrównoważonego rozwoju w takich kwestiach, jak emisje, warunki pracy czy wykorzystanie zasobów, gdy współpracują z większymi partnerami lub klientami korporacyjnymi.

Instrumenty polityki finansowej również odgrywają ważną rolę we wspieraniu transformacji. Taksonomia UE dotycząca zrównoważonych działań ustanawia system klasyfikacji, który pomaga inwestorom i instytucjom finansowym identyfikować inwestycje zrównoważone pod względem środowiskowym. W praktyce ramy te wpływają na dostęp do zielonego finansowania i warunki inwestycyjne dla projektów takich jak energooszczędne renowacje budynków, instalacje wykorzystujące energię odnawialną lub technologie oszczędzające wodę w obiektach turystycznych.

Polityka zamówień publicznych dodatkowo wzmacnia cele zrównoważonego rozwoju. Dzięki kryteriom zielonych zamówień publicznych (GPP) zachęca się organy publiczne do priorytetowego traktowania dostawców odpowiedzialnych środowiskowo przy zakupie towarów i usług. Przedsiębiorstwa turystyczne, które wykazują się wysoką efektywnością środowiskową, mogą zatem zyskać przewagę w konkurencji o finansowane ze środków publicznych usługi turystyczne, wydarzenia lub partnerstwa z destynacjami.

Ponadto dobrowolne systemy zarządzania środowiskowego, takie jak oznakowanie ekologiczne UE dla obiektów noclegowych oraz system ek zarządzania i audytu (EMAS), zapewniają uznane ramy dla poprawy wyników w zakresie ochrony środowiska i wykazania wiarygodnych praktyk zrównoważonego rozwoju. Certyfikaty te mogą wzmocnić wiarygodność marketingową, a także pomóc w kwalifikacji do przetargów publicznych lub programów zachęt na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Wreszcie, prawodawstwo UE dotyczące gospodarki odpadami, ochrony wód, ograniczania opakowań i zapobiegania marnotrawstwu żywności wciąż ewoluuje. Przepisy te wprowadzają obowiązki w zakresie zgodności z przepisami, ale także zachęcają do stosowania praktyk operacyjnych, które często obniżają koszty dzięki poprawie wydajności i zarządzania zasobami. Te ramy polityki UE określają kontekst regulacyjny i gospodarczy, w którym działają przedsiębiorstwa turystyczne, kształtując zarówno wymogi dotyczące zgodności z przepisami, jak i strategiczne możliwości związane ze zrównoważonym rozwojem.

Ramy globalne

Oprócz europejskich inicjatyw politycznych na przedsiębiorstwa turystyczne wpływ ma również szerszy zestaw międzynarodowych ram zrównoważonego rozwoju, które kształtują oczekiwania w całym globalnym sektorze turystycznym. W przeciwieństwie do prawodawstwa UE ramy te funkcjonują zazwyczaj jako wytyczne, dobrowolne zobowiązania lub uznane na arenie międzynarodowej standardy, a nie jako wiążące regulacje. Odgrywają one jednak ważną rolę w definiowaniu najlepszych praktyk, kształtowaniu systemów certyfikacji oraz wytyczaniu strategii zrównoważonego rozwoju przyjmowanych przez destynacje i przedsiębiorstwa turystyczne na całym świecie.

Na poziomie globalnym priorytety w zakresie zrównoważonego rozwoju zostały sformułowane w Agendzie ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, która wprowadziła cele zrównoważonego rozwoju (SDG). Cele zrównoważonego rozwoju stanowią uznane na arenie międzynarodowej ramy łączące rozwój gospodarczy, ochronę środowiska i włączenie społeczne. Turystyka została wyraźnie uznana za sektor zdolny do przyczynienia się do realizacji kilku z tych celów, w

szczegółności tych związanych ze zrównoważonym wzrostem gospodarczym, odpowiedzialną konsumpcją i produkcją, działaniami na rzecz klimatu oraz ochroną ekosystemów. Dla przedsiębiorstw turystycznych cele zrównoważonego rozwoju stanowią powszechnie uznaną strukturę służącą do komunikowania zobowiązań w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz wykazywania, w jaki sposób działalność turystyczna przyczynia się do osiągnięcia szerszych rezultatów rozwojowych.

Globalne działania na rzecz klimatu są dodatkowo regulowane przez Porozumienie paryskie w sprawie zmian klimatu, które zobowiązuje kraje do ograniczenia globalnego wzrostu temperatury i osiągnięcia zerowej emisji netto w drugiej połowie wieku. Chociaż porozumienie funkcjonuje głównie na poziomie rządowym, ma ono znaczące konsekwencje dla branż takich jak turystyka, ponieważ krajowe polityki klimatyczne w coraz większym stopniu wpływają na systemy energetyczne, infrastrukturę transportową i cele w zakresie redukcji emisji.

W samym sektorze turystycznym kilka międzynarodowych inicjatyw przekłada zasady zrównoważonego rozwoju na wytyczne dotyczące turystyki. Zasady ONZ dotyczące zrównoważonej turystyki stanowią powszechnie uznane ramy koncepcyjne, które zapewniają równowagę między ochroną środowiska, dobrobytem społecznym i rentownością ekonomiczną, jednocześnie uwzględniając potrzeby odwiedzających, interesariuszy branżowych i społeczności przyjmujących. Zasady te wpłynęły na wiele krajowych strategii turystycznych i systemów certyfikacji zrównoważonego rozwoju.

Działania na rzecz klimatu w sektorze turystycznym zostały ostatnio wzmocnione dzięki takim inicjatywom, jak Deklaracja z Glasgow w sprawie działań na rzecz klimatu w turystyce, ogłoszona podczas konferencji COP26. Organizacje popierające tę deklarację zobowiązują się do zmniejszenia o połowę emisji związanych z turystyką do 2030 r. oraz do osiągnięcia zerowego bilansu emisji do 2050 r., a także do opracowania planów działań na rzecz klimatu i składania sprawozdań z postępów. Chociaż deklaracja ma charakter dobrowolny, stała się ważnym sygnałem zaangażowania dla przedsiębiorstw turystycznych i destynacji dążących do dostosowania się do globalnych celów klimatycznych.

Wytyczne operacyjne są również zapewniające poprzez uznane na arenie międzynarodowej standardy zrównoważonego rozwoju. Kryteria Globalnej Rady Zrównoważonej Turystyki (GSTC) ustanawiają podstawowe standardy zrównoważonego rozwoju dla przedsiębiorstw turystycznych i destynacji. Kryteria te dotyczą takich obszarów, jak zarządzanie środowiskowe, ochrona dziedzictwa kulturowego, zaangażowanie społeczności i zrównoważony rozwój gospodarczy, i stanowią podstawę wielu systemów certyfikacji turystycznej na całym świecie.

Ramy pomiarowe dodatkowo wspierają wiarygodne działania na rzecz klimatu. Protokół dotyczący gazów cieplarnianych oraz inicjatywa Science Based Targets (SBTi) zapewniają uznane na arenie międzynarodowej metody pomiaru emisji gazów cieplarnianych oraz ustalania celów redukcyjnych zgodnych z nauką o klimacie. Ponieważ raportowanie w zakresie zrównoważonego rozwoju staje się coraz powszechniejsze w globalnych łańcuchach dostaw, ramy te pomagają przedsiębiorstwom turystycznym zapewnić przejrzystość i porównywalność ich zobowiązań klimatycznych.

Wreszcie międzynarodowe normy systemów zarządzania, takie jak ISO 14001 dla systemów zarządzania środowiskowego i ISO 21401 dla zrównoważonego zakwaterowania, zapewniają ustrukturyzowane podejście do włączania zrównoważonego rozwoju do zarządzania organizacyjnego i procesów operacyjnych. Normy te wspierają ciągłe doskonalenie i dostarczają partnerom, audytorom i klientom uznanych dowodów odpowiedzialnego zarządzania środowiskowego. Te globalne ramy uzupełniają polityki regionalne, zapewniając wytyczne, narzędzia pomiarowe i dobrowolne zobowiązania, które wspierają przejście sektora turystycznego w kierunku bardziej zrównoważonych i odpornych modeli biznesowych.

Budowanie świadomości

Dlaczego przedsiębiorstwa turystyczne muszą rozumieć zrównoważony rozwój

Zrównoważony rozwój nie jest już niszową koncepcją w turystyce. Stał się ważnym czynnikiem kształtującym sposób działania i konkutowania przedsiębiorstw turystycznych. Presja środowiskowa, zmieniające się oczekiwania odwiedzających i ewoluujące przepisy wpływają na długoterminową rentowność wielu destynacji turystycznych. Dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych zrozumienie zrównoważonego rozwoju jest zatem niezbędne. Pomaga menedżerom w podejmowaniu świadomych decyzji dotyczących wykorzystania zasobów, inwestycji, partnerstw i rozwoju produktów. Firmy, które wcześniej dostrzegają te trendy, są w stanie lepiej się dostosować i pozostać konkurencyjne. Istnieje kilka kluczowych czynników wyjaśniających, dlaczego świadomość zrównoważonego rozwoju staje się coraz ważniejsza.

Jednym z kluczowych czynników jest ciągłość działania. Działalność turystyczna jest ściśle powiązana z warunkami środowiskowymi i dostępnością zasobów. Zakłócenia związane z klimatem, takie jak fale upałów, powodzie, pożary lasów czy coraz mniejsza pewność występowania śniegu, mogą wpływać na sezonowość i wrażenia odwiedzających, podczas gdy rosnące koszty energii, wody i gospodarki odpadami w coraz większym stopniu wpływają na wyniki operacyjne. Firmy, które dostrzegają te zagrożenia, mają lepszą pozycję do dostosowania się i utrzymania jakości usług. Zmieniają się również oczekiwania rynku. Podróżni, wybierając usługi turystyczne, coraz częściej biorą pod uwagę odpowiedzialność środowiskową, autentyczność i uczciwość, a nie tylko cenę i wygodę. Jednocześnie organizatorzy wycieczek, nabywcy korporacyjni i platformy cyfrowe podnoszą oczekiwania dotyczące zrównoważonego rozwoju w swoich łańcuchach dostaw, przez co odpowiedzialne praktyki stają się coraz ważniejsze dla utrzymania widoczności i dostępu do rynku.

Kolejnym ważnym czynnikiem jest otoczenie regulacyjne. Polityka na szczeblu UE, krajowym i lokalnym jest stopniowo zaostrzana w takich obszarach, jak efektywność energetyczna, redukcja emisji, gospodarka odpadami i standardy pracy. Przedsiębiorstwa, które przewidują te zmiany, mogą się do nich dostosować płynniej, podczas gdy te, które zwlekają z podjęciem działań, mogą ponieść wyższe koszty związane z zapewnieniem zgodności z przepisami lub napotkać ograniczenia operacyjne. Zrównoważony rozwój oferuje również praktyczne korzyści biznesowe. Poprawa efektywności w zakresie energii, wody i materiałów może obniżyć koszty operacyjne, a silniejsze relacje z lokalnymi społecznościami i dostawcami mogą wzmocnić reputację i odporność miejsca docelowego. Ponadto wielu pracowników coraz częściej poszukuje

pracodawców o jasnych wartościach społecznych i środowiskowych, co oznacza, że inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju mogą wspierać rekrutację, utrzymanie pracowników i rozwój kadr.

Świadomość zrównoważonego rozwoju wzmacnia gotowość do inwestycji. Instytucje finansowe i inwestorzy w coraz większym stopniu uwzględniają kwestie środowiskowe, społeczne i ładu korporacyjnego (ESG) w decyzjach kredytowych. Przedsiębiorstwa turystyczne, które monitorują swoje wyniki w zakresie ochrony środowiska i wykazują się odpowiedzialnymi praktykami, mają zatem lepszą pozycję, aby uzyskać dostęp do zielonego finansowania i możliwości finansowania publicznego. Podsumowując, czynniki te pokazują, dlaczego świadomość zrównoważonego rozwoju nie jest jedynie kwestią odpowiedzialności za środowisko. W coraz większym stopniu staje się ona warunkiem odporności, konkurencyjności i długoterminowego sukcesu w sektorze turystycznym.

Możliwości na wysokim szczeblu

Zrównoważony rozwój jest często postrzegany przede wszystkim jako obowiązek zgodności z przepisami lub odpowiedzialność środowiskowa. Jednak przy strategicznym podejściu może on również stwarzać znaczące możliwości dla przedsiębiorstw turystycznych. Włączenie zrównoważonego rozwoju do działalności operacyjnej i modeli biznesowych może wzmocnić konkurencyjność, obniżyć koszty i poprawić relacje z klientami oraz lokalnymi interesariuszami.

Kluczowe możliwości dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych obejmują:

- **Wzrost przychodów dzięki wyróżnieniu się na tle konkurencji**

Oferty turystyczne, które wykazują wiarygodną odpowiedzialność środowiskową lub silne zaangażowanie społeczne, mogą przyciągać nowe segmenty rynku i sprzyjać ustalaniu wyższych cen, poprawie reputacji oraz zwiększeniu lojalności odwiedzających.

- **Oszczędności kosztów dzięki efektywnemu wykorzystaniu zasobów**

Zmniejszenie zużycia energii, wody i ilości odpadów może przynieść znaczne oszczędności operacyjne, a jednocześnie zmniejszyć narażenie na wahania cen surowców.

- **Dostęp do nowych rynków i możliwości zamówień**

Dostosowanie się do uznanych standardów zrównoważonego rozwoju, systemów certyfikacji lub programów zrównoważonego rozwoju w danej destynacji może otworzyć nowe kanały dystrybucji, w tym partnerstwa z odpowiedzialnymi organizatorami wycieczek, klientami korporacyjnymi lub inicjatywami w zakresie zamówień publicznych.

- **Silniejsze lokalne partnerstwa i łańcuchy dostaw**

Współpraca z lokalnymi dostawcami, producentami i partnerami społecznymi może poprawić jakość produktów, wzmocnić tożsamość miejsca docelowego oraz stworzyć bardziej odporne lokalne sieci gospodarcze.

- **Wzrost wartości marki i zaufania klientów**

Przejrzysta komunikacja w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz wiarygodna certyfikacja mogą wzmocnić reputację marki i zwiększyć zaufanie klientów.

- **Lepsza atrakcyjność i utrzymanie pracowników**

Firmy, które wykazują jasne wartości środowiskowe i społeczne, często przyciągają pracowników zmotywowanych pracą opartą na celach, co poprawia wyniki w zakresie rekrutacji i utrzymania pracowników.

- **Innowacje i odświeżenie oferty**

Inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju często zachęcają firmy do przeprojektowania ofert turystycznych, wprowadzenia działań o niewielkim wpływie na środowisko lub opracowania nowych ofert, które wydłużają pobyt gości i dywersyfikują popyt sezonowy.

- **Lepsze zarządzanie ryzykiem**

Pomiar wpływu na środowisko i planowanie ryzyka związanego z klimatem pomaga firmom przewidywać zakłócenia i wzmocniać długoterminową odporność.

Ryzyko wysokiego poziomu

Jednocześnie brak reakcji na wyzwania związane ze zrównoważonym rozwojem lub podejmowanie działań w tym zakresie bez zachowania wiarygodności może stwarzać poważne ryzyko dla przedsiębiorstw turystycznych. Presja środowiskowa, zmiany regulacyjne i ewoluujące oczekiwania rynku oznaczają, że brak działania lub źle wdrożone inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju mogą osłabić długoterminową konkurencyjność.

Do kluczowych zagrożeń należą:

- **Ryzyko regulacyjne i związane z przestrzeganiem przepisów**

Bardziej rygorystyczne wymagania dotyczące efektywności energetycznej, gospodarki odpadami, zużycia wody lub warunków pracy mogą spowodować wzrost kosztów operacyjnych lub ograniczyć działalność biznesową w przypadku niespełnienia norm.

- **Ryzyko związane z dostępem do rynku**

Organizatorzy wycieczek, nabywcy korporacyjni i platformy rezerwacyjne coraz częściej wymagają danych dotyczących wyników w zakresie ochrony środowiska i spraw społecznych. Przedsiębiorstwa, które nie są w stanie wykazać się odpowiedzialnymi praktykami, mogą stać w obliczu zmniejszonej widoczności lub wykluczenia z niektórych rynków.

- **Zmienność kosztów**

Nieefektywne wykorzystanie energii, wody lub materiałów naraża przedsiębiorstwa na wyższe koszty operacyjne, szczególnie w okresach zmienności cen.

- **Ryzyko związane z reputacją i obawy dotyczące greenwashingu**

Niepotwierdzone deklaracje dotyczące zrównoważonego rozwoju lub źle wdrożone inicjatywy mogą podważyć zaufanie klientów, społeczności i partnerów.

- **Zakłócenia operacyjne spowodowane presją środowiskową**

Zjawiska związane z klimatem, takie jak ekstremalne warunki pogodowe, niedobory wody lub degradacja ekosystemów, mogą bezpośrednio wpływać na infrastrukturę turystyczną, wrażenia odwiedzających oraz popyt sezonowy.

- **Wyzwania związane z kadrą**

Niska jakość miejsc pracy, sezonowa niestabilność lub ograniczone możliwości rozwoju kariery mogą utrudniać przyciąganie i zatrzymywanie wykwalifikowanych pracowników.

- **Opór społeczności i presja ze strony miejsc docelowych**

Postrzegane negatywne skutki, takie jak zatory komunikacyjne, presja mieszkaniowa lub zakłócenia kulturowe, mogą prowadzić do ograniczeń regulacyjnych lub utraty lokalnego poparcia.

- **Ryzyko finansowe i inwestycyjne**

Przedsiębiorstwa, które nie wykazują postępów w zakresie wskaźników zrównoważonego rozwoju, mogą napotkać trudności w uzyskaniu dostępu do zielonego finansowania, funduszy publicznych lub inwestycji związanych ze zrównoważonym rozwojem.

Budowanie świadomości nie jest celem samym w sobie; umożliwia ono podejmowanie świadomych decyzji dotyczących tego, od czego zacząć, które działania przynoszą największą wartość oraz jak wiarygodnie wykazać postępy. Pozostała część tego programu przekłada te czynniki na praktyczne narzędzia, wskaźniki i wybory dotyczące zarządzania, które wspierają odporne, konkurencyjne i odpowiedzialne modele biznesowe.

Pytania do refleksji i dyskusji

Znaczenie strategiczne

- Proszę opisać własnymi słowami, dlaczego zrównoważony rozwój powinien obecnie stanowić rdzeń Twojego modelu biznesowego, a nie tylko dodatek, oraz gdzie w Twojej działalności widać najsilniejszy związek z przychodami, kosztami lub ryzykiem?

Mapowanie wpływu

- Które skutki środowiskowe, społeczne i ekonomiczne Twojej oferty są najbardziej istotne w Twoim kontekście i jakie istniejące praktyki (jeśli takie istnieją) już je łagodzą?

Dostosowanie do ram

- Które ramy unijne lub międzynarodowe (np. ścieżka transformacji, cele zrównoważonego rozwoju, GSTC) wydają się najbardziej istotne dla Twojej działalności i w jaki sposób mogą one ukierunkować Twoje działania w ciągu najbliższych 12 miesięcy?

Szanse i zagrożenia

- Gdzie widzisz największą szansę w najbliższej przyszłości na zrównoważone wyróżnienie swojej oferty i jakie jest główne ryzyko, jeśli zwlekasz z podjęciem działań?

Dowody i wiarygodność

- Który pojedynczy wskaźnik KPI zacząłbyś śledzić w przyszłym tygodniu, aby wiarygodnie wykazać postępy gościom, pracownikom, partnerom lub kredytodawcom i dlaczego?

Podsumowanie rozdziału

Najważniejsze wnioski

- Zrównoważony rozwój w turystyce jest strategiczną koniecznością, a nie dodatkiem marketingowym; ma bezpośredni wpływ na koszty, przychody, ekspozycję na ryzyko, talenty i zaufanie do marki.
- Turystyka jest ważnym sektorem gospodarki UE, w którym dominują MŚP, co oznacza, że postęp zależy od praktycznych, skalowalnych działań, a nie od złożonych lub wymagających dużych nakładów rozwiązań.
- Zrównoważona turystyka łączy wartości środowiskowe, społeczne i ekonomiczne, podczas gdy turystyka ekologiczna koncentruje się głównie na wynikach środowiskowych; podejścia regeneracyjne mają na celu osiągnięcie wyników netto dodatnich.
- Działalność turystyczna wywiera istotny wpływ na środowisko, społeczeństwo i gospodarkę, w tym powoduje emisje, obciąża zasoby wodne i generuje odpady, oddziałuje na społeczności oraz naraża na ryzyko związane ze zmianami klimatu.
- Ramy unijne i międzynarodowe (np. Zielony Ład, ścieżka transformacji, cele zrównoważonego rozwoju, GSTC) zapewniają wspólny kierunek i wiarygodność, kształtując regulacje, dostęp do rynku i finansowanie.
- Świadomość pozwala na ustalenie priorytetów: przedsiębiorstwa powinny skupić się przede wszystkim na działaniach o dużym wpływie i krótkoterminowych, które przynoszą wymierną poprawę.
- Przekształcenie świadomości w działanie wymaga prostych wskaźników KPI (na przykład zużycie energii, wody, marnotrawstwo żywności lub emisje na gościa), aby udokumentować postępy i uniknąć greenwashingu.

Koncepcje i przesłania przedstawione w rozdziale 1 stanowią podstawę dla nadchodzących warsztatów, podczas których MŚP zapoznają się z praktycznymi narzędziami, metodami i rzeczywistymi zastosowaniami. Warsztaty przełożą te obszary operacyjne na konkretne kroki wdrożeniowe dostosowane do potrzeb i możliwości MŚP z branży turystycznej.

02

ROZDZIAŁ 2

Zrównoważony rozwój i środowisko

Rozdział 2: Zrównoważony rozwój i środowisko

Tytuł	Zrównoważony rozwój i środowisko
Efekty uczenia się	<ul style="list-style-type: none">▪ Określenie, w jaki sposób polityka zrównoważonego rozwoju wpływa na MŚP z branży turystycznej.▪ Zrozumienie kluczowych obszarów oddziaływania działalności MŚP na środowisko i społeczeństwo.▪ Uświadomienie sobie znaczenia adaptacji do zmian klimatu dla ciągłości działania przedsiębiorstwa.▪ Wyjaśnienie, dlaczego zrównoważony rozwój wzmacnia konkurencyjność MŚP.

Wprowadzenie

Turystyka to dynamiczna branża, która w dużym stopniu opiera się na jakości środowiska, dobrobycie społecznym i rentowności ekonomicznej. Jednak turystyka przyczynia się również do zmian klimatycznych, wyczerpywania zasobów oraz wywierania presji na lokalne społeczności i ekosystemy. Zrównoważony rozwój stanowi strategiczną odpowiedź na te wyzwania, pomagając przedsiębiorstwom turystycznym, zwłaszcza MŚP, działać w sposób zapewniający równowagę między rentownością a odpowiedzialnością za środowisko i długoterminową odpornością.

Dla małych przedsiębiorstw turystycznych zrównoważony rozwój nie jest już pojęciem drugorzędnym ani jedynie elementem strategii wizerunkowej. Coraz silniej wiąże się on z efektywnością kosztową, zarządzaniem ryzykiem, wymogami regulacyjnymi, pozycjonowaniem rynkowym oraz dostępem do finansowania. Podróżni stają się coraz bardziej świadomi wpływu na środowisko, a europejskie rynki turystyczne szybko ewoluują w kierunku bardziej ekologicznych modeli biznesowych. Ta transformacja stwarza zarówno szanse, jak i obowiązki dla MŚP, które stanowią większość sektora turystycznego w Europie.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie praktycznych podstaw pozwalających zrozumieć, w jaki sposób zrównoważony rozwój ma zastosowanie w turystyce z perspektywy MŚP. Wyjaśnia on szerszy kontekst polityczny, który determinuje oczekiwania w zakresie zrównoważonego rozwoju, przedstawia kluczowe priorytety środowiskowe i społeczne istotne dla działalności turystycznej oraz wskazuje korzyści biznesowe wynikające z wdrożenia bardziej ekologicznych praktyk. Rozdział ten przygotowuje również grunt pod nadchodzące warsztaty, wyjaśniając, dlaczego zrównoważony rozwój jest nie tylko konieczny z punktu

widzenia ochrony środowiska, ale także strategicznie korzystny dla przedsiębiorstw turystycznych.

Od polityki do rzeczywistości biznesowej

Kontekst zielonej transformacji

Unia Europejska umieściła zrównoważony rozwój w centrum swojej długoterminowej strategii gospodarczej. Inicjatywy takie jak Europejski Zielony Ład, plan działania na rzecz gospodarki o obiegu zamkniętym oraz wytyczne UE dotyczące turystyki zmieniają oczekiwania dotyczące sposobu działania przedsiębiorstw w odniesieniu do klimatu, zasobów, energii i ochrony środowiska.

Te kierunki polityki są zgodne z szerszymi ramami międzynarodowymi, takimi jak cele zrównoważonego rozwoju ONZ i porozumienie paryskie, które razem określają długoterminowe oczekiwania dotyczące klimatu i zrównoważonego rozwoju dla sektora turystycznego.

Co te polityki oznaczają dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych

W przypadku większych operatorów turystycznych zgodność z przepisami często przybiera formę formalnych strategii zrównoważonego rozwoju lub obowiązków sprawozdawczych. Jednak w przypadku MŚP skutki są odczuwalne bardziej operacyjnie i bezpośrednio poprzez:

- Wzrostu kosztów energii, wody i materiałów
- Rosnących oczekiwań odwiedzających w zakresie odpowiedzialnych usług turystycznych
- Dostęp do dotacji i instrumentów finansowych, które zależą od kryteriów zrównoważonego rozwoju
- Wymogów na poziomie destynacji związanych z zobowiązaniami w zakresie zrównoważonego rozwoju
- Wyższych oczekiwań dotyczących przejrzystości ze strony pośredników i łańcuchów dostaw

W praktyce oznacza to, że zrównoważony rozwój nie jest już opcjonalny. Zamiast tego stopniowo staje się podstawą działalności.

Znaczenie dla ekologicznej transformacji w turystyce (dlaczego MŚP muszą się dostosować)

MŚP z branży turystycznej są szczególnie wrażliwe na jakość środowiska, wpływ na klimat i reputację miejsca docelowego. Firmy, które wcześniej przechodzą na zrównoważoną działalność, zyskują wydajność, wyróżniają się na tle konkurencji i budują zaufanie. Te, które zwlekają, narażają się na wyższe koszty, spadek reputacji oraz przyszłe wykluczenie regulacyjne lub rynkowe. Zrównoważony rozwój staje się coraz częściej warunkiem długoterminowej ciągłości działalności.

Zrównoważony rozwój w turystyce: perspektywa operacyjna

Zrównoważony rozwój w turystyce można lepiej zrozumieć, gdy przełożymy go z abstrakcyjnych zasad na konkretne obszary praktyki biznesowej. Dla MŚP zrównoważony rozwój to raczej codzienne decyzje operacyjne, a nie teoretyczne ramy.

Filary zrównoważonego rozwoju – środowiskowy, społeczny i ekonomiczny – znajdują tutaj odzwierciedlenie w obszarach operacyjnych, które mają najbardziej bezpośredni wpływ na MŚP z branży turystycznej.

Energia w MŚP z branży turystycznej

Zużycie energii jest jednym z obszarów o największym wpływie w turystyce, szczególnie w przypadku zakwaterowania i usług zależnych od ogrzewania, chłodzenia, oświetlenia lub wyposażenia kuchennego. Zmniejszenie zapotrzebowania na energię poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej może przynieść natychmiastowe oszczędności kosztów, a jednocześnie obniżyć emisje. Przejście z paliw kopalnych na rozwiązania oparte na odnawialnych źródłach energii dodatkowo wzmacnia odporność i dostosowuje przedsiębiorstwa do długoterminowych celów klimatycznych. Nawet niewielkie ulepszenia, takie jak lepsza izolacja, oświetlenie LED lub inteligentne termostaty, mogą przynieść korzyści finansowe dla MŚP.

Gospodarka wodna

Niedobór wody i nieregularne dostawy to coraz częstsze wyzwania dla miejsc turystycznych, zwłaszcza tych dotkniętych stresem klimatycznym lub sezonowymi szczytami popytu. MŚP mogą złagodzić tę presję poprzez niedrogie działania, takie jak instalacja oszczędzających wodę urządzeń, zapewnienie szybkiego wykrywania wycieków, zachęcanie gości do odpowiedzialnego zachowania oraz śledzenie wzorców zużycia. Efektywne zarządzanie wodą chroni firmę przed podatnością na niedobory i rosnącymi opłatami za media, przyczyniając się jednocześnie do szerszej zrównoważoności miejsca docelowego.

Odpady

Turystyka generuje szeroki zakres odpadów. Obejmują one odpady spożywcze, opakowania jednorazowego użytku, środki czystości oraz odpady ogólne związane z rotacją gości. Zmniejszenie zużycia materiałów, preferowanie alternatyw wielokrotnego użytku oraz segregacja strumieni odpadów mogą znacznie ograniczyć wpływ na środowisko. Działania te zmniejszają również koszty utylizacji i stanowią podstawę dla bardziej zaawansowanych praktyk gospodarki o obiegu zamkniętym, które zostaną omówione w dalszej części warsztatów.

Mobilność i dostępność

Mobilność wpływa zarówno na ślad środowiskowy turystyki, jak i na inkluzywność doświadczeń odwiedzających. Chociaż transport na duże odległości pozostaje poza kontrolą MŚP, na decyzje dotyczące podróży lokalnych może wpływać sposób, w jaki przedsiębiorstwa informują o dostępnych opcjach, organizują usługi i współpracują z lokalnymi partnerami. Dostarczanie informacji o trasach pieszych, transporcie publicznym, usługach transportowych lub

wypożyczalniach rowerów zachęca do wyborów w zakresie mobilności o niskim wpływie na środowisko. Zapewnienie dostępności wspiera również integrację społeczną i poszerza grono odwiedzających.

W przypadku MŚP kwestie związane z mobilnością obejmują:

- Współpracę z lokalnymi dostawcami usług transportowych
- Zapewnienie odwiedzającym alternatyw dla korzystania z prywatnych samochodów
- Ułatwianie korzystania z infrastruktury pieszej i rowerowej lub dostępu do niej
- Zapewnienie, że rozwiązania w zakresie mobilności pozostają dostępne dla wszystkich użytkowników

Przyroda i różnorodność biologiczna

Wiele atrakcji turystycznych jest związanych z naturalnymi krajobrazami, ekosystemami lub środowiskami kulturowymi. Utrata różnorodności biologicznej, degradacja gleby i źle zarządzany napływ turystów mogą zmniejszyć atrakcyjność miejsc docelowych i zaszkodzić lokalnym źródłom utrzymania. MŚP mogą chronić kapitał naturalny poprzez odpowiedzialne zarządzanie wykorzystaniem zasobów, unikanie zakłóceń w wrażliwych obszarach oraz wspieranie lokalnych inicjatyw środowiskowych. Pełnienie roli strażników danego miejsca wzmacnia relacje przedsiębiorstwa z terytorium, od którego jest ono zależne.

MŚP mogą wspierać różnorodność biologiczną poprzez:

- Pozyskiwanie żywności i produktów od dostawców stosujących metody regeneracyjne lub lokalnych
- Ochronę obszarów naturalnych w pobliżu obiektów turystycznych
- Ograniczanie zanieczyszczenia hałasem i światłem, które ma wpływ na dziką przyrodę
- Współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną środowiska lub lokalnymi inicjatywami na rzecz ochrony przyrody

Lokalna wartość i dobrobyt społeczności

Przedsiębiorstwo turystyczne przyczynia się do zrównoważonego rozwoju nie tylko poprzez działania na rzecz ochrony środowiska, ale także poprzez relacje z lokalną społecznością. Małe i średnie przedsiębiorstwa wzmacniają zrównoważony rozwój społeczny, zatrudniając lokalnych pracowników, współpracując z lokalnymi dostawcami i szanując autentyczność kulturową. Działania te wzmacniają tożsamość miejsca docelowego, budują zaufanie lokalnej społeczności i zapewniają, że korzyści płynące z turystyki są dzielone, a nie tylko czerpane. W wielu regionach przychylność społeczności jest również kluczowym czynnikiem dla ciągłości działalności i reputacji firmy. W przypadku małych i średnich przedsiębiorstw może to obejmować:

- Zatrudnianie lokalnych pracowników i rozwój umiejętności

- Współpracę z lokalnymi producentami i rzemieślnikami
- Promocję autentyczności kulturowej i dziedzictwa
- Przejrzystą współpracę z lokalnymi interesariuszami

Ten wymiar łączy zrównoważony rozwój środowiskowy z legitymizacją społeczną i spójnością destynacji.

Adaptacja do zmian klimatu w małych i średnich przedsiębiorstwach turystycznych

Zmiany klimatyczne wpływają nie tylko na systemy globalne, ale także na codzienne funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych. W przeciwieństwie do łagodzenia skutków, które koncentruje się na redukcji emisji, adaptacja polega na radzeniu sobie ze skutkami, które już występują lub które, jak się oczekuje, nasilą się.

Dlaczego adaptacja ma znaczenie dla MŚP

Turystyka jest bardzo wrażliwa na zmiany klimatu. Ekstremalne temperatury, niedobory wody, burze i stres ekologiczny mają bezpośredni wpływ na ciągłość działalności. MŚP mają mniejsze rezerwy finansowe niż duże przedsiębiorstwa, co sprawia, że adaptacja jest niezbędna do zarządzania ryzykiem. W tym kontekście adaptacja staje się nie tylko odpowiedzialnością środowiskową, ale także warunkiem odporności gospodarczej.

Typowe zagrożenia dla małych i średnich przedsiębiorstw z branży turystycznej obejmują:

- Stres cieplny wpływa na komfort gości i zwiększa koszty chłodzenia
- Niedobór wody zmniejsza niezawodność dostaw, zwłaszcza w szczycie sezonu
- Powódzie lub burze niszczące infrastrukturę lub utrudniające dostęp
- Narażenie na pożary lasów zagraża bezpieczeństwu i wizerunkowi destynacji
- Erozja i degradacja krajobrazu zmniejszają atrakcyjność
- Zanik ekosystemów wpływa na jakość turystyki przyrodniczej

W tym kontekście adaptacja jest nie tylko kwestią środowiskową, ale strategicznym elementem zarządzania ryzykiem i ciągłości działania.

Praktyczne środki adaptacyjne

MŚP mogą stosować strategie adaptacyjne, które są realistyczne, niedrogie i proporcjonalne do ich wielkości oraz poziomu narażenia. Nacisk kładziony jest na praktyczną ochronę i ciągłość działania, a nie na inwestycje infrastrukturalne na dużą skalę.

Obszar oddziaływania	Przykładowe środki adaptacyjne dla MŚP
----------------------	--

Rosnące upały	Konstrukcje zacieniające, pasywne systemy chłodzenia, modernizacja wentylacji oraz dostosowanie godzin otwarcia
Niedobór wody	Zbiorniki magazynowe, urządzenia oszczędzające wodę, zagospodarowanie terenu odporne na suszę oraz podnoszenie świadomości gości
Powodzie/burze	Ulepszone systemy odwadniające, bariery ochronne, przeniesienie wrażliwego sprzętu oraz procedury awaryjne
Ryzyko pożarów	Pasmo buforowe z roślinnością, bezpieczne strefy, oznakowanie ewakuacyjne oraz koordynacja z władzami
Degradacja środowiska	Wspieranie działań renaturyzacyjnych, ograniczanie ingerencji w wrażliwych obszarach oraz zrównoważone pozyskiwanie surowców

Środki te pomagają MŚP chronić podstawowe usługi, utrzymać jakość obsługi klienta oraz wykazać się odpowiedzialnością w zakresie odporności regionu.

Adaptacja jako przewaga strategiczna

Adaptacja to nie tylko reakcja na ryzyko; może ona również wzmocnić konkurencyjność. Destynacje turystyczne coraz częściej preferują operatorów, którzy mogą zagwarantować ciągłość usług, chronić lokalne zasoby i przyczyniać się do działań na rzecz odporności klimatycznej. MŚP, które proaktywnie wdrażają środki adaptacyjne, są postrzegane jako bardziej wiarygodni partnerzy dla pośredników, menedżerów destynacji i odwiedzających.

Adaptacja buduje również reputację. Firma, która chroni swoje naturalne otoczenie, odpowiedzialnie zarządza ryzykiem klimatycznym i dba o dobre samopoczucie gości, pozycjonuje się jako przedsiębiorstwo przyszłościowe i godne zaufania. Wzmacnia to wartość marki oraz więzi z lokalnymi władzami i interesariuszami działającymi na rzecz celów zrównoważonego rozwoju. W tym sensie adaptacja jest zarówno strategią odporności, jak i czynnikiem wyróżniającym na rynku, pomagającym MŚP zachować rentowność i atrakcyjność w obliczu nasilających się presji środowiskowych.

Argumenty biznesowe przemawiające za zrównoważonym rozwojem w małych i średnich przedsiębiorstwach turystycznych

Dla małych i średnich przedsiębiorstw z branży turystycznej zrównoważony rozwój to nie tylko kwestia zgodności z przepisami czy etyki; wiąże się on z konkurencyjnością, pozycją rynkową, ograniczaniem ryzyka oraz długoterminową rentownością. W miarę jak zmieniają się oczekiwania konsumentów, a destynacje turystyczne stawiają na odpowiedzialny rozwój, firmy, które wdrażają zasady zrównoważonego rozwoju, mają większe szanse na zaspokojenie popytu i zdobycie zaufania interesariuszy.

Efektywność kosztowa i stabilność zasobów

W całej Europie rosną koszty energii, wody i materiałów. Działania na rzecz efektywności zmniejszają długoterminowe wydatki operacyjne i sprawiają, że małe i średnie przedsiębiorstwa

są mniej podatne na wahania rynkowe. Nawet niewielkie zmiany w zarządzaniu zasobami mogą przynieść długotrwałe korzyści finansowe.

Wyróżnienie na rynku i reputacja

Podróżni coraz częściej wybierają dostawców, którzy wykazują się odpowiedzialnością środowiskową i społeczną. Zrównoważony rozwój może zatem stanowić strategię wyróżniającą, sygnalizującą jakość, troskę o miejsce oraz zgodność z nowymi wartościami turystycznymi. Zwiększa to zaufanie i poszerza widoczność w sieciach destynacji i łańcuchach dostaw.

Ciągłość działania i ograniczenie ryzyka

Przewidując ryzyko klimatyczne, regulacyjne i rynkowe, MŚP zorientowane na zrównoważony rozwój chronią ciągłość operacyjną. Adaptacja i dbałość o środowisko budują odporność i zmniejszają ryzyko utraty reputacji. Przedsiębiorstwa turystyczne, które nie dostosują się, mogą stać w obliczu wykluczenia z przyszłych łańcuchów wartości lub strategii destynacji.

Pytania do refleksji

- Gdzie występują główne obciążenia zasobów w mojej działalności?
- Jakie ryzyka środowiskowe lub klimatyczne mogą wpłynąć na ciągłość świadczenia usług?
- Jakie działania na rzecz zrównoważonego rozwoju mogłyby również obniżyć koszty lub poprawić jakość obsługi?
- Z którymi lokalnymi podmiotami mógłbym współpracować, aby przyspieszyć zmiany?

Te „punkty wyjścia” mają charakter raczej koncepcyjny niż techniczny. Pomagają one MŚP w budowaniu świadomości i gotowości do wykorzystania praktycznych narzędzi i metodologii, które zostaną omówione podczas warsztatów w ramach WP3.

Podsumowanie rozdziału

Najważniejsze wnioski

- Polityka zrównoważonego rozwoju wpływa na MŚP z branży turystycznej nie jako abstrakcyjne ramy, ale jako oczekiwania operacyjne.
- Wyniki środowiskowe, adaptacja do zmian klimatu i tworzenie wartości lokalnej to wzajemnie powiązane czynniki odporności i konkurencyjności.
- Zrównoważony rozwój w coraz większym stopniu staje się warunkiem dostępu do rynku, reputacji i możliwości nawiązywania partnerstw.
- Monitorowanie podstawowych wskaźników pomaga MŚP przewidywać przyszłe ulepszenia bez natychmiastowej złożoności.

- Kolejnym krokiem jest przejście od zrozumienia do praktycznego zastosowania poprzez warsztaty.

Koncepcje i przesłania przedstawione w rozdziale 2 stanowią podstawę nadchodzących warsztatów, podczas których MŚP zapoznają się z praktycznymi narzędziami, metodami i rzeczywistymi zastosowaniami. Warsztaty przełożą te obszary operacyjne na konkretne kroki wdrożeniowe dostosowane do potrzeb i możliwości MŚP z branży turystycznej.

03

ROZDZIAŁ 3

Zbiór studiów przypadków

Rozdział 3: Zbiór studiów przypadków

Wprowadzenie

Studia przypadków przedstawione w tym rozdziale ilustrują zrównoważoną turystykę w praktyce. Podczas gdy rozdział 1 obejmuje podstawy turystyki i zrównoważonej turystyki, w tym definicje, trendy w branży i wkład sektora w gospodarkę UE, a rozdział 2 zgłębia koncepcje zrównoważonego rozwoju, zarządzania środowiskowego i zielonej transformacji, niniejszy rozdział przenosi nacisk z teorii na praktykę. Podkreśla on, w jaki sposób organizacje z powodzeniem wdrażają zasady zrównoważonego rozwoju w różnych warunkach i na różnych skalach.

Każde studium przypadku przedstawia ustrukturyzowane podejścia do zrównoważonego rozwoju wdrażane przez MŚP, spółdzielnie, sieci, organizacje pozarządowe i organy publiczne dążące do osiągnięcia równowagi między ochroną środowiska, wartością społeczną i rentownością ekonomiczną. Przykłady te pokazują, w jaki sposób różnorodni aktorzy przekładają strategiczne zobowiązania dotyczące zrównoważonego rozwoju na wymierne, zakorzenione w lokalnym kontekście działania. Ilustrują one, jak ustrukturyzowana współpraca, innowacje i zaangażowanie interesariuszy mogą przynieść wymierne efekty w zakresie zrównoważonego rozwoju.

W całej Europie podmioty z branży turystycznej:

- Wdrożyły systemy zarządzania środowiskowego i uzyskali certyfikaty ekologiczne.
- Zbudowały sieci zakorzenione w społeczności, inwestując pieniądze i energię w lokalne dziedzictwo i dobrobyt mieszkańców.
- Wymyśliły opcje turystyczne o niewielkim wpływie na środowisko, takie jak połączenie zajęć lądowych, morskich i kulturalnych, wycieczki edukacyjne z przewodnikiem oraz wycieczki kulturalne, które pozostawiają niewielki ślad.
- Dbają o to, by turyści i mieszkańcy dowiedzieli się więcej o zrównoważonym rozwoju, przekładając wiedzę na konkretne działania.
- Połączyły też grupy publiczne i prywatne, dbając o to, by ich wysiłki miały trwały wpływ na region.

W niniejszym rozdziale połączyliśmy teorię zrównoważonej turystyki z tym, co faktycznie dzieje się w terenie. Pokazujemy, że nie ma jednej drogi do uczynienia turystyki bardziej zrównoważoną – istnieje wiele sposobów, by to osiągnąć. Zrównoważona transformacja wynika ze strukturalnego planowania, integracyjnego zarządzania oraz skoordynowanego zaangażowania interesariuszy.

Ekoturystyka

Ekoturystyka to odpowiedzialne podróże do obszarów naturalnych, które stawiają na pierwszym miejscu ochronę przyrody, dobro społeczności i edukację ekologiczną. W Europie często stanowi prawdziwy impuls dla obszarów wiejskich i chronionych. Strategicznie zarządzana ekoturystyka może wspierać cele związane z ochroną przyrody, jednocześnie wzmacniając gospodarkę obszarów wiejskich. Poniższe przykłady ilustrują, w jaki sposób ekoturystyka może łączyć ochronę środowiska, udział społeczności i innowacyjne praktyki turystyczne. Pokazują one, że dbałość o środowisko i wyniki gospodarcze nie wykluczają się wzajemnie; gdy są strategicznie skoordynowane, mogą się wzajemnie wzmacniać.

1 Najlepsza praktyka 1:

Tytuł	Sieć Ekoturystyczna Burren (BEN)
Kraj	<i>Irlandia</i>
Organizator/Dostawca/Sektor	<ul style="list-style-type: none"> ● Sieć MŚP, organizacji pozarządowych, organów publicznych ● Operator turystyczny ● Współpraca z organami publicznymi
Streszczenie	<p>Sieć ekoturystyczna Burren Ecotourism Network zrzesza ponad 60 przedsiębiorstw turystycznych z obszaru globalnego geoparku UNESCO Burren i Klifów Moher. Celem sieci jest systematyczne włączanie zrównoważonego rozwoju do codziennej działalności biznesowej, a nie traktowanie go jedynie jako elementu promocji. Wszyscy członkowie sieci przestrzegają Kodeksu postępowania geoparku w zakresie zrównoważonej turystyki. Kodeks zawiera ustrukturyzowane wytyczne dotyczące energii, wody, odpadów, ochrony środowiska, zaangażowania społeczności i edukacji odwiedzających. Dostępne są szkolenia i narzędzia do samokontroli, które pomagają w utrzymaniu właściwego kierunku działań. Sieć współpracuje z inicjatywami geoparku, takimi jak „Leave No Trace” (Nie pozostawiaj śladów), aby promować odpowiedzialne zachowania odwiedzających i wzmacniać dbałość o środowisko. W rezultacie wzmocniono współpracę między przedsiębiorstwami, jednocześnie zmniejszając wpływ na środowisko i wzmacniając lokalne dziedzictwo.</p>

Kontekst i wyzwanie	Małym firmom brakowało skoordynowanych narzędzi, wspólnych wskaźników i spójnej narracji dotyczącej zrównoważonego rozwoju, która mogłaby wesprzeć ich pozycjonowanie rynkowe. Brakowało realnych narzędzi, wspólnego planu działania, niczego, co pomogłoby im zmniejszyć swój wpływ na środowisko lub stworzyć przekonującą historię o zrównoważonym rozwoju. Z tego powodu wejście na nowe rynki wydawało się prawie niemożliwe.
Cele	Pomóc firmom lepiej dbać o środowisko, zachęcić je do ponownego inwestowania w lokalne dziedzictwo i stworzyć miejsce, które wyróżnia się zrównoważonym rozwojem. Miejsce, które ludzie uznają za gotowe do wejścia na rynek i naprawdę zaangażowane w ochronę tego, co ważne.
Podejście/podjęte działania	Geopark LIFE i jego partnerzy opracowali praktyczny kodeks postępowania. Oferują szkolenia, które pomagają ustalić punkty odniesienia i cele w zakresie energii, wody i odpadów. Regularne audyty pozwalają wszystkim utrzymać właściwy kierunek, a droga do uzyskania certyfikatów niezależnych podmiotów jest jasno wytyczona. Aby dołączyć do sieci, trzeba przestrzegać kodeksu i właściwie wykorzystywać branding destynacji – w ten sposób wysiłki wszystkich faktycznie przynoszą efekty.
Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: Kodeks postępowania koncentruje się na sposobie wykorzystania energii i wody, gospodarowaniu odpadami oraz dbaniu o krajobraz. Zasada „Nie pozostawiaj śladów” jest uwzględniona w szkoleniu jako coś, czego ludzie faktycznie się uczą i co stosują. ● Społeczne: Nawiązano silne więzi z innymi członkami społeczności geoparku, a wszyscy współpracują i pomagają sobie nawzajem w rozwoju. Istnieje wiele możliwości nawiązywania kontaktów, rozwijania umiejętności oraz szans dla odwiedzających na naukę czegoś nowego. ● Ekonomiczne: Członkowie BEN współpracują w zakresie marketingu, co pomaga wszystkim wyróżnić się. Takie podejście wzmacnia lokalne małe firmy i zapewnia turystykę przez cały rok, a nie tylko w sezonie.
Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Dziel się praktycznymi rozwiązaniami, które sprawdzają się w przypadku MŚP.</i> ● <i>Zaangażuj wszystkich w realizację wspólnego zestawu wytycznych.</i> ● <i>Oferuj praktyczne szkolenia, z których ludzie mogą faktycznie skorzystać.</i> ● <i>Śledź postępy i porównuj wyniki, aby sprawdzić, co się sprawdza.</i> ● <i>Ustal jasny harmonogram, aby spełnić zaufane standardy certyfikacji i trzymaj się go.</i>
Strona internetowa	https://www.burrengeopark.ie/sustainable-tourism/code-of-practice/

Uzasadnienie wyboru

BEN pokazuje, w jaki sposób kodeks obejmujący całą destynację, wspierany przez szkolenia i monitorowanie, może upowszechnić zrównoważony rozwój wśród wielu małych operatorów, czyniąc go skalowalnym modelem dla regionów wiejskich.

Pytania do autorefleksji

1. Jakie minimalne dane powinny gromadzić MŚP, aby wiarygodnie określić poziom oddziaływania?
2. W jaki sposób kodeks dla danej destynacji może stanowić zachętę, a nie obciążenie dla mikroprzedsiębiorstw?
3. Które certyfikaty zewnętrzne najlepiej pasują do małych operatorów na obszarach wiejskich?

2 Najlepsza praktyka 2:

Tytuł	Ekoturystyka w Picos de Europa
Kraj	<i>Hiszpania</i>
Organizator/Dostawca/Sektor	<ul style="list-style-type: none"> ● Władze publiczne ● MŚP, organizacje pozarządowe ● Operatorzy turystyczni
Streszczenie	<p>Program „Ecoturismo en Picos de Europa: Destino Onís” powstał w samym sercu Onís, wiejskiej okolicy w Asturii położonej w górach Picos de Europa. Jego celem jest odejście od typowego tłoku i zgietku oraz skupienie się na turystyce, która faktycznie przynosi korzyści lokalnym mieszkańcom. Ma to na celu zmianę podejścia do turystyki poprzez ramy zrównoważonego rozwoju zakorzenione w społeczności. Lokalne małe firmy zyskują prawdziwą szansę na zaistnienie. Plan zachęca je do przyłączenia się do sieci „Soy Ecoturista”, ale tylko pod warunkiem, że szanują środowisko, pielęgnują lokalne tradycje i dbają o to, by korzyści faktycznie pozostawały w regionie. Organizowane są wycieczki z przewodnikiem po przyrodzie, kładzie się nacisk na lokalną kuchnię – zwłaszcza ser Gamonéu, który praktycznie sprzedaje się sam – oraz na nowo przemyślano sposób przemieszczania się ludzi, tak aby wszystko działało w sposób bardziej ekologiczny i inteligentny. Inicjatywa kładzie nacisk na udział społeczności i zaangażowanie interesariuszy. Onís pokazuje, jak ekoturystyka może być z powodzeniem wdrażana w wiejskich miejscowościach górskich. Stanowi to przykład tego, jak ochrona środowiska, zachowanie kultury i rozwój gospodarczy mogą być promowane jednocześnie poprzez zintegrowane planowanie destynacji.</p>
Kontekst i wyzwania	<p>Onís leży w samym sercu Picos de Europa, regionu charakteryzującego się bogatą różnorodnością biologiczną, długoletnimi tradycjami pasterskimi oraz społecznościami górskimi, które historycznie doświadczały izolacji geograficznej. Jednak w ostatnich latach obszar ten zaczął odczuwać rosnącą presję turystyczną. Strumienie turystów z popularnych pobliskich atrakcji, takich jak Jeziora Covadonga, coraz częściej docierają do gminy, stwarzając nowe wyzwania związane z zarządzaniem. Jednocześnie wiele lokalnych przedsiębiorstw pozostaje w dużym stopniu uzależnionych od turystyki sezonowej, co skutkuje wahaniami dochodów i ograniczoną stabilnością ekonomiczną poza okresami szczytu.</p>

Cele	<p>Nadanie turystyce nowego kierunku – mniejszy wpływ na środowisko, większa rzeczywista wartość. Projekt skupiał się na budowaniu silniejszych więzi z dziedzictwem kulturowym i tradycjami rolniczo-pasterskimi, jednocześnie dając lokalnym przedsiębiorstwom narzędzia do rozwoju w sposób, który faktycznie pomaga społeczności. Celem było opracowanie produktów ekoturystycznych zgodnych z ochroną różnorodności biologicznej, dziedzictwem kulturowym i mobilnością o niskim wpływie na środowisko. Ludzie pomagaliby chronić różnorodność biologiczną, wybierali bardziej ekologiczne sposoby poruszania się i unikali typowych, zatłoczonych miejsc turystycznych. Zamiast tego mogliby odkrywać Picos de Europa dzięki opcjom, które pozostawiają mniejszy ślad i oferują coś innego niż turystyka masowa.</p>
Podjęcie/podjęte działania	<p>Onís połączyło siły z lokalnymi przedsiębiorstwami, organizacjami pozarządowymi i władzami regionalnymi, aby wdrożyć szeroko zakrojony plan ekoturystyczny. Projekt łączył planowanie strategiczne z praktycznymi działaniami wdrożeniowymi, wspieranymi przez ustrukturyzowane szkolenia i inwestycje. W ciągu czterech lat zorganizowano ponad 200 godzin szkoleń dla lokalnych przedsiębiorstw, obejmujących wszystko, od zrównoważonego rozwoju i umiejętności cyfrowych po dostępność. Pomogło się małym firmom dołączyć do krajowego Club de Ecoturismo en España, dzięki czemu lokalna turystyka zyskała prawdziwy impuls w zakresie wiarygodności. Wytyczono również nowe trasy tematyczne, które prezentują różnorodność biologiczną regionu, jego stare tradycje pasterskie oraz słynny lokalny ser. Ponadto zainwestowano w ekologiczne środki transportu, takie jak ścieżki rowerowe i elektryczny autobus dla turystów. Zmodernizowano oznakowanie, wyremontowano centra dla odwiedzających i opracowano nowe przewodniki, aby pomóc turystom naprawdę poczuć więź z tym miejscem. Wszystko to sprawiło, że Onís znalazło się w centrum uwagi jako najlepszy wybór dla zrównoważonej turystyki w Picos de Europa.</p>
Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: Zorganizowany system szlaków odciąża wrażliwe obszary, pomaga chronić siedliska i pozwala ludziom odkrywać okolicę bez wyrządzania większych szkód. ● Społeczne: Gdy lokalni mieszkańcy prowadzą zajęcia – takie jak wycieczki z warsztatami produkcji sera, wędrówki z pasterzami czy obserwacje dzikiej przyrody – wzrasta duma społeczności i podtrzymywane są tradycje. Mieszkańcy pomagają kształtować doświadczenia i oprowadzają gości, dzięki czemu rozwijają swoje umiejętności i naprawdę czują się współtwórcami tego procesu. ● Ekonomiczne: Dochody na obszarach wiejskich rosną, gdy ludzie rozszerzają swoją działalność – na przykład poprzez organizowanie wycieczek z przewodnikiem, sprzedaż lokalnych produktów lub certyfikację małych firm. Nie chodzi tylko o większą liczbę odwiedzających, ale o to, by każda wizyta miała znaczenie.

Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Zacznij od solidnego planu destynacji i uzyskaj certyfikat Soy Ecoturista. Wyznacza on jasne standardy, oferuje prawdziwe szkolenia i zapewnia Twojemu projektowi wiarygodność rynkową.</i> ● <i>Tworz doświadczenia wokół tematów łączących przyrodę, kulturę i lokalne produkty – w ten sposób goście więcej wynoszą z podróży i ją zapamiętują.</i> ● <i>Zaangażuj lokalną społeczność. Włącz ją w projekt od samego początku. Jej wsparcie jest kluczowe, jeśli chcesz, aby działania przyniosły trwałe efekty.</i>
Strona internetowa	https://www.onisecoturismo.es/
Uzasadnienie wyboru	<p>To świetny przykład tego, jak władze publiczne przodują w ekoturystyce na chronionym obszarze o dużej wartości przyrodniczej. Zaangażowane są również lokalne małe przedsiębiorstwa – na przykład producenci serów, pasterze i osoby pracujące na pastwiskach. Ochronę przyrody traktuje się priorytetowo, kładąc nacisk na różnorodność biologiczną i obserwację gatunków. Istnieje nawet infrastruktura umożliwiająca podróżowanie przy minimalnym wpływie na środowisko, a także pomoc w uzyskiwaniu certyfikatów. Podsumowując, projekt ten pokazuje, w jaki sposób obszary wiejskie mogą przejść na zrównoważoną turystykę w sposób, który faktycznie działa i może być powielany w innych miejscach.</p>

Pytania do autorefleksji

1. Jakie wskaźniki powinny monitorować miejsce docelowe i uczestniczące MŚP, aby mierzyć sukces w zakresie ochrony środowiska, korzyści dla społeczności i odporności gospodarczej?
2. W jaki sposób lokalne dziedzictwo (produkcja sera, pasterstwo, lokalna przyroda itp.) może zostać włączone do doświadczeń odwiedzających bez utowarowienia lub utraty autentyczności?
3. Jakie strategie zarządzania odwiedzającymi (trasy, oznakowanie, transport itp.) są najskuteczniejsze w zapobieganiu degradacji środowiska w ekosystemach górskich?

Turystyka kulturowa

Turystyka kulturowa koncentruje się na interpretacji i doświadczaniu materialnego i niematerialnego dziedzictwa, w tym architektury, tradycji, gastronomii i przemysłów kreatywnych. Łączy ludzi, pomaga społecznościom zachować tożsamość i pobudza prawdziwą wymianę poglądów między mieszkańcami a odwiedzającymi. Dobrze zorganizowana turystyka kulturowa nie tylko chroni dziedzictwo – pozwala mieszkańcom kształtować historię i czerpać z niej rzeczywiste korzyści. W całej Europie można znaleźć wiele miejsc, które stosują nowe podejścia, wykorzystując swoje dziedzictwo i przemysł kreatywny do budowania bardziej integracyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej przyszłości. Poniższe studia przypadków ilustrują, w jaki sposób podejścia te są wdrażane w praktyce.

3

Najlepsza praktyka 3:

Tytuł	Les Maisons du Voyage
Kraj	Francja
Organizator/Dostawca/ Sektor	● Biuro podróży – MŚP
Streszczenie	Les Maisons du Voyage to francuskie biuro podróży, które specjalizuje się w organizowaniu wycieczek szytych na miarę oraz wypraw w małych grupach – nie tylko we Francji, ale na całym świecie. Biuro wyróżnia się silnym zaangażowaniem w tworzenie podróży pozwalających na głębokie zanurzenie się w kulturze i opartych na zasadach etycznych. Ich wycieczki opierają się na wspieraniu dziedzictwa kulturowego, przyrody i lokalnych społeczności. Zaangażowanie to zostało potwierdzone certyfikatem „Agir pour un Tourisme Responsable”.

Kontekst i wyzwanie	<p>Les Maisons du Voyage od dziesięcioleci tworzy podróże, które naprawdę mają znaczenie. Organizacja stawia na intensywne doświadczenia z podróży, które sprzyjają znaczącemu zaangażowaniu w lokalne kultury i społeczności. Od 1991 roku stali się ekspertami w projektowaniu wycieczek, które mają osobisty charakter, pomagając ludziom naprawdę nawiązać kontakt z miejscami i społecznościami, które odwiedzają. Ich zaangażowanie w odpowiedzialną turystykę to nie tylko słowa – popierają je certyfikatem ATR oraz długoletnią współpracą z fundacją GoodPlanet, wspierając projekty o realnym wpływie społecznym i środowiskowym na całym świecie. Oferowanie odpowiedzialnych produktów turystycznych na trasach długodystansowych wiąże się z wymiernymi wyzwaniami środowiskowymi i operacyjnymi. Tworzenie wysokiej jakości, odpowiedzialnych wycieczek wymaga ogromnego wysiłku, a świat podróży może zmienić się z dnia na dzień. Les Maisons du Voyage udowadnia, że mała, pełna pasji firma może uczynić zrównoważony rozwój częścią codziennej pracy – nawet gdy wyzwania branży turystycznej rosną.</p>
Cele	<p>Les Maisons du Voyage chce, aby podróżni poznawali lokalne kultury i naprawdę nawiązywali kontakt z ludźmi i tradycjami, z którymi się spotykają. Organizacja stawia na etyczne projektowanie podróży oparte na zasadach odpowiedzialności środowiskowej i społecznej. Zrównoważony rozwój to dla nich nie tylko modne hasło; jest on wpleciony we wszystko, co robią, od tworzenia spersonalizowanych wycieczek po wybór odpowiednich partnerów. Organizacja dąży do projektowania podróży, które przynoszą pozytywne efekty zarówno dla podróżnych, jak i odwiedzanych przez nich miejsc. Oprócz projektowania odpowiedzialnych doświadczeń turystycznych organizacja wspiera również szersze programy środowiskowe i społeczne. Les Maisons du Voyage angażuje się również w większe projekty – takie jak ponowne zalesianie, agroleśnictwo i pomoc społecznościom w umacnianiu się. Wierzą, że podróże mogą nie tylko otwierać umysły, ale także realnie zmieniać świat na lepsze. Dla nich turystyka kulturowa nie musi wybierać między zarabianiem pieniędzy a postępowaniem zgodnie z zasadami. Można mieć jedno i drugie.</p>
Podejście/podjęte działania	<p>W 2020 roku Les Maisons du Voyage oficjalnie potwierdziło swoje zaangażowanie w odpowiedzialną turystykę, uzyskując certyfikat ATR przyznawany przez Ecocert. Dla klientów i partnerów oznaczało to, że długoletnie wartości firmy stały się prawdziwą, zweryfikowaną obietnicą. Zaangażowanie to zostało sformalizowane poprzez utworzenie dedykowanego wewnętrznego działu ds. zrównoważonego rozwoju, odpowiedzialnego za zarządzanie i przejrzystość. Od 2017 roku firma współpracuje z Fondation GoodPlanet, wspierając projekty na całym świecie. Przykłady obejmują projekty agroleśnictwa w Ekwadorze, wsparcie dla inicjatyw rolnictwa rodzinnego w Etiopii oraz programy ochrony lasów w Peru. Ich wpływ wykracza daleko poza samą turystykę. Jeśli chodzi o podróże, projektują je z myślą o prawdziwej wymianie kulturowej i doświadczeniach w małych grupach. Chcą, aby podróżni nawiązywali kontakt z lokalnymi społecznościami i szanowali dziedzictwo, zawsze przedkładając jakość i autentyczność nad masową turystykę. Ponadto dzielą się z podróżnymi kartą etyczną, zachęcając wszystkich do odpowiedzialnego podróżowania. Dla nich zrównoważony rozwój to nie tylko polityka – jest on wpleciony w każdą część podróży.</p>

Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: Skłania ludzi do zastanowienia się, jak ich wybory dotyczące podróży wpływają na planetę. Podkreśla ekologiczne miejsca docelowe i działania – na przykład ekologiczne schroniska, pomoc w ochronie zagrożonych gatunków lub nawiązywanie kontaktów z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Zachęca również podróżnych do zwolnienia tempa i wypróbowania łagodniejszych sposobów poruszania się. ● Społeczne: Chodzi o prawdziwą wymianę kulturową i szacunek dla lokalnych tradycji. Turystyka staje się sposobem na budowanie zrozumienia, tolerancji i integracji społecznej. Podróżni mogą zanurzyć się w lokalnych kulturach i nawiązać kontakt ze społecznościami. ● Ekonomiczne: Ożywia lokalną gospodarkę, tworząc popyt na autentyczne doświadczenia. Korzystają na tym również lokalni dostawcy. Ponadto pokazuje, że zrównoważony rozwój jest nie tylko dobry dla świata – to również solidny ruch biznesowy.
Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● Zdobądź certyfikat odpowiedzialnej turystyki. ● Stwórz wewnętrzny zespół ds. zrównoważonego rozwoju, któremu naprawdę zależy na wprowadzaniu zmian. ● Współpracuj z organizacjami, którym ufasz – z ludźmi, którzy wiedzą, co robią. ● Stwórz autentyczne doświadczenia, które zbliżają podróżnych i lokalne społeczności. ● Pokaż podróżnym, jak podróżować odpowiedzialnie, i zaangażuj ich w tę inicjatywę.
Strona internetowa	https://www.maisonsduvoyage.com/
Uzasadnienie wyboru	<p>Ta agencja uwzględnia zrównoważony rozwój we wszystkim, co robi. Wycieczki to nie tylko zwiedzanie – są zaprojektowane tak, aby podróżni mogli doświadczyć lokalnej kultury, nawiązać prawdziwy kontakt z ludźmi i pozostawić po sobie pozytywny ślad. Trzymają się oni zasad „Agir pour un Tourisme Responsable”, co nie jest tylko pustym hasłem. Oznacza to, że zwracają uwagę na środowisko, wspierają lokalne społeczności i szanują lokalne dziedzictwo – wszystko to jednocześnie. Ich podejście pokazuje, że można prowadzić biuro podróży, które oferuje podróżnym coś prawdziwego, pomaga odwiedzanym miejscom, a jednocześnie dba o przyrodę i tradycję.</p>

Pytania do autorefleksji

1. W jaki sposób dostawca usług turystycznych może pogodzić zapewnianie autentycznych, bogatych kulturowo doświadczeń z odpowiedzialnością środowiskową i społeczną?
2. Jakie kroki może podjąć firma, aby sformalizować swoje zobowiązania w zakresie zrównoważonego rozwoju, takie jak uzyskanie certyfikatów, stworzenie wewnętrznych polityk lub nawiązywanie strategicznych partnerstw?

3. W jaki sposób można zaangażować podróżnych w odpowiedzialne zachowania, które wspierają lokalne społeczności i chronią środowisko?

4 Najlepsza praktyka 4:

Muzeum
Wsi Mazowieckiej
w Sierpcu

Tytuł	Skansen Mazowiecki w Sierpcu – Żywe dziedzictwo i zrównoważona turystyka
Kraj	<i>Polska</i>
Organizator/Dostawca/ Sektor	● Muzeum publiczne/institucja kulturalna
Streszczenie	Mazowieckie Skansen w Sierpcu stosuje model immersyjnej prezentacji dziedzictwa kulturowego, odtwarzając wiejskie życie na Mazowszu w kontekście historycznego krajobrazu. Dzięki interaktywnym ekspozycjom i warsztatom rzemiosła lokalnego historia staje się tu namacalna. Muzeum stawia na lokalne materiały i regionalne produkty spożywcze, wspierając jednocześnie lokalnych rzemieślników i prezentując tradycyjne, zrównoważone praktyki życia. Takie podejście pokazuje, jak turystyka kulturowa może wspierać zarówno odpowiedzialność za środowisko, jak i zaangażowanie społeczności. Muzeum Wsi Mazowieckiej idzie o krok dalej. Pracuje nad podtrzymaniem lokalnych tradycji i dzieli się nimi w sposób, który wydaje się autentyczny. Wkomponowuje muzeum w naturalne otoczenie, minimalizując swój wpływ na środowisko, i naprawdę angażuje społeczność. Poprzez edukację i promowanie odpowiedzialnej turystyki dba o to, by w centrum uwagi pozostała ochrona tego, co najważniejsze – zarówno kultury, jak i ziemi.
Kontekst i wyzwanie	Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu powstało w 1971 roku, właśnie wtedy, gdy dawne wiejskie tradycje Mazowsza szybko zanikały. Tradycyjna architektura wiejska, rzemieślnicze systemy produkcji i niematerialne praktyki kulturowe były zagrożone zanikiem z powodu zmian demograficznych i strukturalnych. Muzeum podjęło się trudnego zadania. Nie chodziło tylko o ratowanie budynków. Chcieli zachować cały obraz: ziemię, układ przestrzenny, ducha życia ludzi. Podczas wizyty nie ogląda się tylko artefaktów – można naprawdę poczuć codzienne życie i tradycje mazowieckiej wsi, takimi, jakimi były naprawdę.
Cele	Muzeum chce zachować lokalną architekturę i tradycje ludowe. Kawałek po kawałku odbudowuje starą wioskę, aby zwiedzający mogli przenieść się w przeszłość i poczuć, jak wyglądało życie na wsi. Ludzie uczą się poprzez interaktywne ekspozycje, warsztaty i różnego rodzaju wydarzenia sezonowe. Muzeum koncentruje się na prawdziwej edukacji – nie tylko na wystawianiu przedmiotów, ale na pokazywaniu, jak one działały. Zamiast zamieniać dziedzictwo w kolejną pułapkę turystyczną, muzeum stara się chronić i tchnąć nowe życie w lokalną kulturę, dbając o to, by turystyka pomagała społeczności, a nie tylko ją sprzedawała.

Podejście/podjęte działania	Muzeum ożywia historię, przenosząc i odbudowując stare budynki, wypełniając je tradycyjnymi przedmiotami i zachowując atmosferę prawdziwej mazowieckiej wsi. Widzisz coś więcej niż tylko ściany – masz ogrody, sady, pola i zwierzęta, a wszystko to wplecione w krajobraz. Te żywe elementy podtrzymują dawne tradycje, a jednocześnie pomagają środowisku. Zwiedzający nie tylko patrzą – angażują się. Sezonowe festiwale, praktyczne warsztaty i pokazy rzemiosła przyciągają ludzi i sprawiają, że stają się oni częścią tej historii. To miejsce, w którym naprawdę zaczynasz rozumieć, dlaczego to dziedzictwo ma znaczenie, i z którego wychodzisz z chęcią jego ochrony. Muzeum zachowuje autentyczność, ale nie zamyka się na ludzi. Ścieżki, znaki i udogodnienia ułatwiają zwiedzanie, ale nie przeszkadzają w prawdziwym doświadczeniu. To miejsce, w którym turystyka nie tylko zachowuje przeszłość – podtrzymuje tradycje i łączy ludzi ze społecznością.
Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: Promowanie tradycyjnych, przyjaznych dla środowiska materiałów i zrównoważonych praktyk rolniczych. ● Społeczne: Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego, edukacja na temat życia na wsi oraz zaangażowanie społeczności. ● Ekonomiczne: Lokalne zaopatrzenie, zatrudnienie rzemieślników i promocja produktów regionalnych.
Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● Odbudowa i przeniesienie jako strategia ochrony. ● Żywe dziedzictwo i uczestnictwo. ● Model zrównoważonej turystyki łączący autentyczność z potrzebami odwiedzających. ● Zrównoważony rozwój kulturowy poprzez zaangażowanie. ● Wielofunkcyjne wykorzystanie – muzeum, centrum edukacyjne, centrum społecznościowe, miejsce kręcenia filmów.
Strona internetowa	https://mwmskansen.pl/
Uzasadnienie wyboru	Muzeum to pokazuje, jak instytucje kulturalne mogą naprawdę wdrożyć zrównoważony rozwój. Łączy turystykę, edukację i ochronę dziedzictwa w sposób, który faktycznie się sprawdza. Odwiedzających zachęca się do odpowiedzialnego podróżowania, a całe miejsce pomaga jeszcze ściślej powiązać kulturę z lokalną gospodarką. Nie chodzi tylko o oglądanie starych artefaktów – chodzi o wspieranie społeczności i podtrzymywanie tradycji.

Pytania do refleksji

1. W jaki sposób podmiot turystyczny w Twojej społeczności może włączyć lokalne dziedzictwo, tradycje lub rzemiosło do swojej oferty, aby stworzyć znaczące powiązania kulturowe dla odwiedzających?
2. W jaki sposób organizator turystyczny może zaprojektować atrakcje, które pozwolą gościom aktywnie uczestniczyć w praktykach kulturowych bez narażania autentyczności lub integralności obiektu dziedzictwa kulturowego?

3. Jakie strategie może wdrożyć organizacja, aby zapewnić, że wzrost liczby odwiedzających nie spowoduje degradacji zasobów kulturowych, społecznych lub naturalnych, na których się opiera?

Turystyka przygodowa

Turystyka przygodowa zachęca ludzi do wyjścia na łono natury – na przykład na wędrowki, wspinaczkę czy spływy kajakowe – dbając jednocześnie o to, by szanowali środowisko i lokalną kulturę. Skłania podróżnych do odkrywania miejsc poza utartymi szlakami, zbliżając ich do odległych lub wiejskich społeczności i pomagając w promowaniu odpowiedzialności, integracji oraz realnych korzyści dla lokalnych mieszkańców. Gdy destynacje dobrze zarządzają tego rodzaju turystyką, zmniejsza to presję w szczycie sezonu, pomaga chronić obszary naturalne i zapewnia społecznościom bardziej niezawodne źródła utrzymania. Poniższe studia przypadków pokazują, w jaki sposób różne miejsca wykorzystują turystykę przygodową, aby odbudować się i zbudować bardziej odporną przyszłość.

5 Najlepsza praktyka 5:

Zdjęcie: Ghost Acolyte na pexels

Tytuł	Park przyrodniczy Arrábida
Kraj	Portugalia
Organizator/Dostawca/ Sektor	<ul style="list-style-type: none">● Władze publiczne● MŚP, organizacje pozarządowe● Operatorzy turystyczni

Streszczenie	Położony na południe od Lizbony Park Przyrodniczy Arrábida stał się wzorcowym przykładem turystyki przygodowej zgodnej z zasadami ochrony środowiska. Lokalni przewodnicy współpracują z zespołami zajmującymi się ochroną przyrody, organizując różnorodne atrakcje – od wędrówek i spływów kajakowych po nurkowanie i zwiedzanie wybrzeża. Pokazuje to, jak zorganizowana turystyka przygodowa może generować wartość ekonomiczną, jednocześnie chroniąc integralność ekologiczną. W ten sposób park odchodzi od typowego obrazu zatłoczonych plaż. Zamiast tego przyciąga odwiedzających przez cały rok, pobudza lokalną gospodarkę i inspirowe ludzi do dbania o ląd i morze.
Kontekst i wyzwania	Park Przyrodniczy Arrábida istnieje od 1976 roku i obejmuje obszar 176 kilometrów kwadratowych, na którym znajdują się surowe wzgórza i śródziemnomorskie wybrzeże. Park obejmuje imponujące wapienne klify, ekosystemy śródziemnomorskie oraz obszary o wysokiej różnorodności biologicznej. Z biegiem lat nieuregulowana turystyka, rybołówstwo i żegluga zaczęły wywierać realną presję na to miejsce, zwłaszcza na wrażliwe obszary, takie jak łąki trawy morskiej. Dużym wyzwaniem było podjęcie próby ochrony środowiska przy jednoczesnym wzroście ruchu turystycznego. Jest to ciągle balansowanie – dbanie o bezpieczeństwo przyrody, odpowiedzialne korzystanie z wrażliwych obszarów oraz zapewnienie, że lokalna społeczność faktycznie odnosi korzyści.
Cele	Turystyka przygodowa w Arrábidzie ma na celu coś więcej niż tylko zapewnienie rozrywki odwiedzającym. Chodzi o tworzenie prawdziwych, niezapomnianych wrażeń, które szanują środowisko i lokalną kulturę. Ideą jest pomaganie ludziom w nawiązaniu kontaktu z dziedzictwem i tradycjami regionu, a nie tylko podziwianie krajobrazu. Jednocześnie takie podejście wspiera lokalne miejsca pracy i przedsiębiorstwa, chroni zarówno ląd, jak i morze, a także daje ludziom powód do odwiedzenia tego miejsca poza zwykłymi wakacjami na plaży. Ostatecznie chodzi o budowanie głębszej więzi między podróżnymi, społecznością i światem przyrody.
Podejście/podjęte działania	Lokalni operatorzy, tacy jak Vertente Natural, zaczęli od organizowania wycieczek lądowych, ale obecnie oferują również spływy kajakowe, rejsy statkiem i przygody na wybrzeżu, częściowo dzięki finansowaniu publicznemu. Przestrzegają oni zasad ICNF dotyczących obszarów chronionych, dzięki czemu ochrona środowiska pozostaje na pierwszym planie – zwłaszcza w strefach morskich. Podczas wycieczek z przewodnikiem goście poznają lokalną faunę i florę, geologię oraz kulturę. Technologia również odgrywa swoją rolę, umożliwiając śledzenie liczby odwiedzających i rozpowszechnianie informacji na temat ochrony środowiska. Miejsce to stawia na turystykę na małą skalę, opartą na przyrodzie i zgodną z ramami zarządzania ochroną środowiska. Miejsce to stawia na turystykę na małą skalę, opartą na przyrodzie, a nie na rozwój turystyki masowej. Zamiast tego ludzie przyjeżdżają tu, aby spacerować, jeździć na rowerze, obserwować ptaki i pozostawić po sobie niewielki ślad.

Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: turystyka oparta na przyrodzie zmniejsza presję na wrażliwe plaże, promuje ochronę siedlisk i wykorzystuje zrównoważone praktyki, takie jak oszczędzanie energii i wody. Programy edukacyjne i narzędzia cyfrowe zwiększają świadomość na temat różnorodności biologicznej i ochrony środowiska. ● Społeczne: całoroczna turystyka tworzy miejsca pracy dla lokalnej młodzieży w branży turystycznej i środowiskowej, pomagając jej pozostać w regionie, a wycieczki z przewodnikiem wzmacniają więź z naturą. ● Ekonomiczne: lokalni dostawcy przyciągają turystów krajowych i zagranicznych, generując zatrudnienie przez cały rok i stymulując zrównoważony wzrost gospodarczy w regionie.
Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● Należy zaangażować władze parku, lokalne społeczności i organizatorów wycieczek, aby dostosować turystykę do potrzeb ochrony środowiska i lokalnych społeczności. ● Należy oferować różnorodne atrakcje lądowe, morskie i kulturalne, aby zmniejszyć presję na wrażliwe obszary i zapobiegać nadmiernej turystyce. ● Wykorzystaj wycieczki z przewodnikiem, treści edukacyjne i narzędzia cyfrowe, aby edukować odwiedzających i promować odpowiedzialne zachowanie. ● Szkolenie i zatrudnianie lokalnych mieszkańców w celu rozwijania umiejętności, tworzenia całorocznych miejsc pracy i utrzymania korzyści w społeczności. ● Wprowadzić praktyki środowiskowe w branży hotelarskiej i egzekwować przepisy dotyczące obszarów chronionych, aby zachować równowagę między turystyką a ochroną przyrody.
Strona internetowa	http://www.natural.pt/en
Uzasadnienie wyboru	<p>Park przyrodniczy Arrábida oferuje różnorodne warunki do uprawiania turystyki przyrodniczej, takiej jak wędrówki, spływy kajakowe i nurkowanie. Można tu wędrować, pływać kajakiem, wspinać się lub nurkować, a wszystko to w otoczeniu dzikiego piękna, które jest starannie chronione. Park działa w ramach systemu zarządzania ochroną przyrody, który angażuje lokalne przedsiębiorstwa i społeczności w rozwój turystyki. Miejsce to łączy turystykę przyrodniczą, dziedzictwo kulturowe i zaangażowanie lokalnej społeczności. Pokazuje ono, w jaki sposób turystyka przygodowa może wspierać długoterminową odporność regionu i zrównoważony rozwój. Lokalni organizatorzy wycieczek nie tylko oprowadzają ludzi; tworzą oni prawdziwe miejsca pracy, zwłaszcza dzięki pomocy z dotacji publicznych. Turystyka tutaj faktycznie ożywia lokalną gospodarkę, nie niszcząc środowiska.</p>

Pytania do autorefleksji

1. Jakie strategie mógłby wdrożyć dostawca usług turystycznych, aby zrównoważyć rozwój turystyki z ochroną środowiska?

2. Na podstawie przykładu Arrábidy, w jaki sposób można zastosować turystykę o niskim wpływie na środowisko, aby zmniejszyć presję ekologiczną i wspierać lokalne społeczności?
3. W jaki sposób organizator turystyczny mógłby wykorzystać edukację do zwiększenia świadomości odwiedzających w swoim regionie?

6 Najlepsza praktyka 6:

KILLARY ADVENTURE CO

Tytuł	Centrum Przygód Killary
Kraj	<i>Irlandia</i>
Organizator/Dostawca/ Sektor	● Killary Adventure Company – MŚP – Turystyka przygodowa, zakwaterowanie i ekoturystyka
Streszczenie	Killary Adventure Company działa od 1981 roku, tuż nad brzegiem fiordu Killary w regionie Connemara. Firma, która zaczynała jako niewielka działalność, obecnie oferuje różnorodne atrakcje przygodowe i zakwaterowanie, kładąc duży nacisk na ochronę środowiska. Ostatnio firma naprawdę postawiła na zrównoważony rozwój – zdobyła certyfikat B Corporation, otworzyła nowy eko-hostel, przeszła na energię odnawialną, ograniczyła ilość odpadów i zacieśniła współpracę z lokalną społecznością. Firma wdraża zasady zrównoważonego rozwoju poprzez mierzalne wyniki w zakresie ochrony środowiska i uznane certyfikaty. Killary Adventure Centre pokazuje, jak turystyka przygodowa może faktycznie funkcjonować w miejscu tak wrażliwym i pięknym jak to.
Kontekst i wyzwanie	Założona w 1981 roku przez miłośników outdooru firma Killary Adventure Company była jednym z pierwszych operatorów turystyki przygodowej w Irlandii. Od tego czasu rozszerzyła swoją działalność. Obecnie nie zajmuje się ona wyłącznie wakacjami przygodowymi – organizuje wycieczki szkolne, obozy letnie, programy dla firm, zajęcia wodne i lądowe, wycieczki z przewodnikiem i bez przewodnika, a nawet duże imprezy przygodowe poprzez swoją spółkę zależną, Gaelforce Events. Jednak prowadzenie działalności w zakresie turystyki przygodowej w tak dzikim i pięknym miejscu nie jest łatwe. Pracujesz w samym środku gór, fiordu i fragmentów rodzimych lasów. Oznacza to, że musisz zwracać baczność na odpady, zużycie energii i sposób użytkowania terenu – a wszystko to przy jednoczesnej ochronie krajobrazu oraz dbaniu o dobrostan lokalnej flory i fauny. W miarę jak przybywało coraz więcej osób i dodawano nowe miejsca noclegowe, presja na środowisko stawała się coraz większa.
Cele	Firma Killary Adventure Company pragnie, aby każdy mógł doświadczyć przygody na świeżym powietrzu, niezależnie od pochodzenia. Oferuje ona ekologiczne miejsca noclegowe i organizuje swoje zajęcia w sposób dbający o środowisko. Jej celem jest ograniczenie do minimum wpływu na przyrodę, wspieranie lokalnej społeczności oraz pobudzanie lokalnej gospodarki. Firma chce udowodnić, że turystyka przygodowa nie musi szkodzić naszej planecie – wręcz przeciwnie, może wyznaczyć nowy standard odpowiedzialnej turystyki na irlandzkiej wsi.

Podejście/podjęte działania	<p>Killary Adventure Company poważnie traktuje kwestię zrównoważonego rozwoju. Firma zainwestowała w energooszczędną infrastrukturę, systemy energii odnawialnej oraz zintegrowane rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami. Ich wpływ widać również w lokalnej społeczności – tworzą miejsca pracy, przywracają do życia stare budynki i zapewniają dostęp do zajęć przygodowych przez cały rok. Certyfikat B Corporation świadczy o ich zaangażowaniu w odpowiedzialne praktyki biznesowe w zakresie ochrony środowiska i spraw społecznych. I nigdy tak naprawdę nie przestają – stale ulepszają swoje obiekty, dążąc do lepszej, bardziej odpowiedzialnej turystyki.</p>
Wyniki	<ul style="list-style-type: none"> ● Środowiskowe: Firma zmniejszyła swój wpływ na środowisko dzięki energii odnawialnej, gospodarce odpadami i ochronie otaczającego krajobrazu naturalnego. ● Społeczne: Firma stworzyła miejsca pracy i wspierała lokalną społeczność, jednocześnie udostępniając przygody na świeżym powietrzu szerokiemu gronu osób. ● Ekonomiczne: różnorodność zajęć i zakwaterowania ożywiła turystykę i wzmocniła reputację firmy jako podmiotu prowadzącego zrównoważoną działalność.
Zalecenia/wnioski	<ul style="list-style-type: none"> ● Zaczynaj od zrównoważonego rozwoju i dostosowuj się z biegiem czasu, aby ulepszać praktyki przyjazne dla środowiska. ● Oferuj różnorodne atrakcje i usługi, aby zarządzać popytem odwiedzających i wahaniami sezonowymi. ● Przemysławianie projektowanie infrastruktury z wykorzystaniem energii odnawialnej, energooszczędnych budynków i lokalnych materiałów. ● Wspieraj lokalną społeczność poprzez tworzenie miejsc pracy, renowację zabytkowych budynków i pozyskiwanie produktów lokalnych. ● Zachowaj przejrzystość i certyfikację, aby budować zaufanie i zapewnić odpowiedzialną turystykę.
Strona internetowa	<p>https://killaryadventure.com/en/environment</p>
Uzasadnienie wyboru	<p>Killary Adventure Centre istnieje od lat, pokazując wszystkim, że turystyka nie musi szkodzić naszej planecie. Jeśli chodzi o zrównoważony rozwój, patrz na całość – nie tylko na środowisko, ale także na ludzi, lokalną gospodarkę i sposób, w jaki prowadzą codzienną działalność. Ich lokalizacja jest również dość wyjątkowa, ponieważ znajduje się w samym środku wrażliwego krajobrazu, więc nauczyli się, jak pogodzić zabawę z ochroną przyrody. Dzięki certyfikatowi takim jak B Corp, organizacja ta jest liderem w dziedzinie zrównoważonej turystyki. Inne firmy zajmujące się turystyką przygodową mogą czerpać inspirację z działań Killary i podążać za jej przykładem. Model ten wykazuje skalowalność i możliwość powielania w kontekście wiejskiej turystyki przygodowej.</p>

Pytania do autorefleksji

1. W jaki sposób operatorzy turystyki przygodowej mogą pogodzić rozwój biznesu z ochroną środowiska na wrażliwych obszarach przyrodniczych?
2. W jaki sposób integracja zrównoważonego rozwoju społecznego, gospodarczego i ekologicznego może zwiększyć długoterminowy sukces firmy turystycznej?
3. Jakie wnioski płynące z działalności Killary Adventure Centre można zastosować w moim własnym podejściu do odpowiedzialnych i zrównoważonych praktyk turystycznych?

Koncepcje i przesłania przedstawione w rozdziale 3 stanowią podstawę dla nadchodzących warsztatów, podczas których małe i średnie przedsiębiorstwa zostaną zapoznane z praktycznymi narzędziami, metodami i rzeczywistymi zastosowaniami. Warsztaty przełożą te obszary operacyjne na konkretne kroki wdrożeniowe dostosowane do potrzeb i możliwości małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych.

PROGRAM SZKOLENIOWY „ZIELONE MODELE BIZNESOWE”

Wnioski

Wnioski

Niniejszy podręcznik teoretyczny stworzył kompleksowe podstawy do zrozumienia zrównoważonego rozwoju w turystyce z perspektywy europejskich MŚP. W trzech rozdziałach tekst celowo przechodzi od podstawowych pojęć i definicji, przez kontekst polityczny i środowiskowy, do konkretnych przykładów zrównoważonego rozwoju w praktyce. Razem rozdziały te wyjaśniają, dlaczego zrównoważony rozwój nie jest już kwestią drugorzędną dla przedsiębiorstw turystycznych, ale strategicznym imperatywem, który bezpośrednio wpływa na konkurencyjność, odporność i długoterminową rentowność.

- ❖ W rozdziale 1 przedstawiono podstawowe pojęcia z zakresu turystyki, hotelarstwa oraz turystyki zrównoważonej i regeneracyjnej, umieszczając je w kontekście skali i struktury ekosystemu turystycznego UE. Podkreślając dominację MŚP oraz istotny wpływ środowiskowy, społeczny i gospodarczy wywierany w całym łańcuchu wartości turystyki, w rozdziale tym zrównoważony rozwój został przedstawiony jako rzeczywistość operacyjna, a nie abstrakcyjna ambicja polityczna. Omówienie ram unijnych i międzynarodowych dodatkowo pokazało, w jaki sposób sygnały regulacyjne, finansowe i rynkowe w coraz większym stopniu kształtują warunki prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa turystyczne, czyniąc dostosowanie się do nich zarówno strategią zarządzania ryzykiem, jak i źródłem możliwości.
- ❖ Rozdział 2 pogłębił to zrozumienie, przekładając zasady zrównoważonego rozwoju na codzienne realia, z jakimi borykają się MŚP z branży turystycznej. Zbadano w nim, w jaki sposób wyniki środowiskowe, adaptacja do zmian klimatu i tworzenie lokalnej wartości krzyżują się z efektywnością kosztową, ciągłością usług, stabilnością siły roboczej i odpornością destynacji. Skupiając się na praktycznych obszarach operacyjnych, takich jak energia, woda, odpady, mobilność, różnorodność biologiczna i zaangażowanie społeczności, rozdział ten wzmocnił ideę, że zrównoważony rozwój jest osadzony w codziennych decyzjach, a nie w izolowanych inicjatywach. Co ważne, przedstawiono w nim adaptację do zmian klimatu nie tylko jako odpowiedzialność środowiskową, ale jako kluczowy element ciągłości działania w coraz bardziej niestabilnym kontekście klimatycznym.
- ❖ W rozdziale 3 uwaga została następnie przeniesiona z teorii na praktykę, pokazując, w jaki sposób zasady zrównoważonego rozwoju można wdrożyć w różnych kontekstach turystycznych. Studia przypadków zilustrowały wiele ścieżek prowadzących do zrównoważonej turystyki, od sieci ekoturystycznych i instytucji zajmujących się dziedzictwem kulturowym po operatorów turystyki przygodowej na obszarach chronionych. W sumie przykłady te pokazały, że nie ma jednego modelu zrównoważonej turystyki, a raczej spektrum podejść kształtowanych przez lokalny kontekst, struktury zarządzania i możliwości biznesowe. To, co je łączy, to zaangażowanie we współpracę,

wiarygodne pomiary, zaangażowanie społeczności i długoterminowe zarządzanie miejscem.

W sumie rozdziały te nie tylko budują świadomość. Tworzą one strategiczną logikę transformacji. Wyjaśniają ryzyko związane z brakiem działania, możliwości związane ze zrównoważonym rozwojem oraz zmiany strukturalne zachodzące w europejskim ekosystemie turystycznym. Poniższe warsztaty przechodzą od zrozumienia do realizacji. Przekładają one strategiczne spostrzeżenia na projekt operacyjny. Podczas gdy rozdziały teoretyczne wyjaśniały, dlaczego zrównoważony rozwój ma znaczenie i gdzie pojawia się jego wpływ, warsztaty skupiają się na tym, jak małe i średnie przedsiębiorstwa turystyczne mogą przeprojektować swoje modele biznesowe, zdefiniować mierzalne wskaźniki, ustalić priorytety działań oraz włączyć zrównoważony rozwój do podstawowego procesu tworzenia wartości.

Dzięki ustrukturyzowanym ćwiczeniom, szablonom modeli biznesowych i narzędziom do planowania praktycznego warsztaty pomagają przedsiębiorstwom turystycznym przekształcić zrównoważony rozwój z abstrakcyjnej zasady w praktyczną i mierzalną strategię konkurencyjną. W szczególności szablon modelu biznesowego wprowadzony podczas warsztatów służy jako praktyczne narzędzie, dzięki któremu ta strategiczna transformacja zostaje wdrożona. Przejście to oznacza świadomą zmianę: od refleksji do działania, od świadomości do ustrukturyzowanej zmiany oraz od teorii do transformacji.

PROGRAM SZKOLENIOWY „ZIELONE MODELE BIZNESOWE”

Warsztaty

Program szkoleniowy „Zielone modele biznesowe” – warsztaty

Przegląd

Warsztaty stanowią podstawowy element realizacji programu szkoleniowego. Podczas gdy rozdziały teoretyczne wyjaśniają, dlaczego transformacja zrównoważona jest konieczna, warsztaty pokazują, jak można ją wdrożyć w rzeczywistych warunkach działalności turystycznej.

Każde warsztaty skupiają się na strategicznej ścieżce zrównoważonej turystyki:

- Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska
- Turystyka kulturowa i zrównoważony rozwój społeczny
- Turystyka przygodowa i zrównoważony rozwój gospodarczy

Tematy te stanowią praktyczne punkty wyjścia, dzięki którym małe i średnie przedsiębiorstwa turystyczne mogą przeprojektować swoje propozycje wartości, wzmocnić odporność i dostosować się do priorytetów UE w zakresie zielonej transformacji.

Struktura warsztatów jest celowo zorientowana na działanie. Uczestnicy są prowadzeni przez ustrukturyzowany proces, który obejmuje:

- Określenie wpływu działalności na otoczenie
- Określenie priorytetowych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju
- Określenie mierzalnych wskaźników wydajności
- Przeprojektowanie podstawowych propozycji wartości
- Włączenie zrównoważonego rozwoju do logiki modelu biznesowego

Centralnym elementem warsztatów jest szablon modelu biznesowego, który gwarantuje, że zrównoważony rozwój jest wbudowany w podstawowe elementy, takie jak partnerstwa, struktury kosztów, źródła przychodów i segmenty klientów. Dzięki temu zrównoważony rozwój nie jest traktowany jako dodatek, a staje się czynnikiem napędzającym długoterminową konkurencyjność.

Pod koniec warsztatów uczestnicy opracują:

- Ustrukturyzowany plan działań ekologicznych
- Jasne wskaźniki KPI
- Przeprojektowaną propozycję wartości zgodną z zasadami zrównoważonego rozwoju
- Plan działania na rzecz ciągłego doskonalenia

Warsztaty te przenoszą zatem punkt ciężkości z budowania świadomości na wdrażanie. Pokazują one, że modele biznesowe oparte na zrównoważonym rozwoju mogą zmniejszyć ryzyko systemowe, jednocześnie wzmacniając rentowność, odporność i wartość destynacji.

01

WARSZTAT I

Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska

Warsztat 1: Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska

Tytuł modułu	Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska
Grupa docelowa	<ul style="list-style-type: none"> ● Właściciele firm z branży turystycznej i hotelarskiej ● Menedżerowie przedsiębiorstw ● Instruktorzy kształcenia i szkolenia zawodowego
Wprowadzenie	<p>Ekoturystyka to coś więcej niż tylko podróże – to zobowiązanie do ochrony przyrody i wspierania lokalnych społeczności. Koncentrując się na działaniach o niewielkim wpływie na środowisko, ochronie przyrody i edukacji, pozwala ona przedsiębiorstwom turystycznym zmniejszyć swój ślad środowiskowy, tworząc jednocześnie autentyczne doświadczenia, które stanowią długoterminową wartość zarówno dla odwiedzających, jak i dla miejsc docelowych. Ponieważ zmiany klimatyczne, utrata bioróżnorodności i wyczerpywanie się zasobów w coraz większym stopniu zagrażają obszarom naturalnym, ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiskowy stały się niezbędnymi strategiami odpowiedzialnej turystyki. Wdrożenie tych praktyk pomaga firmom przyczyniać się do poprawy stanu naszej planety, pozostając jednocześnie konkurencyjnymi na rozwijającym się rynku zrównoważonej turystyki.</p>
Efekty uczenia się	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zrozumienie podstawowych zasad ekoturystyki i zrównoważonego rozwoju środowiska. 2. Zidentyfikowanie głównych skutków środowiskowych turystyki (np. emisje, odpady, utrata różnorodności biologicznej). 3. Rozpoznanie praktycznych strategii zmniejszania śladu środowiskowego w działalności turystycznej. 4. Stosowanie praktyk przyjaznych dla środowiska w zarządzaniu energią, wodą, odpadami i mobilnością. 5. Opracowanie ekologicznej propozycji wartości w celu zwiększenia konkurencyjności firmy. 6. Stworzyć praktyczny plan zrównoważonego rozwoju obejmujący cele krótko-, średnio- i długoterminowe.
Czas trwania	7 godzin
Przygotowanie	<p>Prowadzący:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zapoznaje się ze strukturą modułu, celami i ćwiczeniami. - Zapewnia niezbędne materiały: projektor, plakaty, tablice flipchart, materiały informacyjne oraz dostęp do filmów.

PLAN LEKCJI (2 GODZINY)

Krótki film

Przegląd: Ten film przedstawia kluczowe zasady zrównoważonej turystyki, skupiając się na minimalizowaniu wpływu na środowisko, promowaniu odpowiedzialnych praktyk oraz podkreślanu korzyści zarówno dla przedsiębiorstw, jak i destynacji. Jest idealny dla przedsiębiorców z branży turystycznej poszukujących praktycznych wskazówek dotyczących wdrażania zrównoważonych rozwiązań w swojej działalności.

Obejrzyj: <https://www.youtube.com/watch?v=oL-X2iQi864>

Przegląd: Ten film wyjaśnia, czym jest ekoturystyka i jaką rolę odgrywa w promowaniu zrównoważonego rozwoju środowiska. Podkreśla praktyczne sposoby, dzięki którym firmy turystyczne mogą zmniejszyć swój wpływ na przyrodę, przynosząc jednocześnie korzyści lokalnym społecznościom.

Obejrzyj:
<https://www.youtube.com/watch?v=bxOgeDBX8w4>

Opracowanie modułu

A. Wprowadzenie do modułu (5 min)

Kapitał naturalny stanowi podstawę konkurencyjności turystycznej i atrakcyjności destynacji w całej Europie. Od wieków ludzie podróżują, aby doświadczać tych naturalnych przestrzeni, poszukując przygód, relaksu i więzi z naturą. Jednak wraz z rozwojem turystyki rośnie również jej wpływ na środowisko – lasy kurczą się, siedliska dzikich zwierząt są zakłócane, a zanieczyszczenie zagraża temu pięknemu krajobrazowi, który przyciąga turystów. Ekoturystyka zapewnia ustrukturyzowane ramy dla dostosowania rozwoju turystyki do priorytetów ochrony środowiska. Nie chodzi tu tylko o zwiedzanie obszarów przyrodniczych; jest to sposób podróżowania, który szanuje ekosystemy, promuje ochronę środowiska i angażuje lokalne społeczności jako partnerów, a nie tylko widzów. Dzięki włączeniu zrównoważonego rozwoju środowiskowego do działalności turystycznej przedsiębiorstwa mogą zmniejszyć swój ślad ekologiczny, chronić zasoby naturalne i zapewnić autentyczne doświadczenia, które przynoszą korzyści zarówno odwiedzającym, jak i społecznościom lokalnym. Niniejszy moduł przedstawia zasady ekoturystyki i zrównoważonego rozwoju środowiskowego, umieszczając je w szerszym kontekście polityki UE, globalnych wyzwań środowiskowych oraz praktycznych strategii biznesowych. Uczestnicy dowiedzą się, w jaki sposób turystyka może być siłą napędową regeneracji, a nie degradacji, poznając nie tylko teorię, ale także praktyczne narzędzia do wdrażania zrównoważonych praktyk w swoich firmach. Poprzez ten moduł chcemy zachęcić operatorów turystycznych do ponownego przemyślenia ich relacji ze światem przyrody, do projektowania doświadczeń, które mają niewielki wpływ na środowisko, są edukacyjne i wzbogacające, oraz do uznania, że zrównoważony rozwój jest zarówno etycznym obowiązkiem, jak i przewagą konkurencyjną.

B. Opracowanie modułu (1 godz. 45 min)

1: Wprowadzenie do ekoturystyki (5 min)

Ekoturystyka definiowana jest jako „odpowiedzialne podróżowanie do obszarów naturalnych, które przyczynia się do ochrony środowiska,

wspiera dobrobyt lokalnej społeczności oraz obejmuje działania edukacyjne i interpretacyjne”. Sesja ta wprowadza uczestników w podstawowe zasady ekoturystyki, podkreślając jej odróżnienie od turystyki masowej. Główne tematy obejmują:

- **Definicja i zasady:** zrozumienie, że ekoturystyka koncentruje się na ochronie środowiska, dobrobycie społeczności i edukacji.
- **Porównanie z turystyką masową:** podkreślenie różnic w oddziaływaniu i podejściu.
- **Rola w ramach Zielonego Ładu UE:** Omówienie zgodności ekoturystyki z celami UE w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Przykład: Unijny znak ekologiczny dla obiektów turystycznych określa kryteria dotyczące zużycia energii, wody i chemikaliów oraz gospodarki odpadami, promując odpowiedzialność za środowisko (Komisja Europejska, 2023).

2: Wpływ turystyki na środowisko (15 min)

Turystyka może prowadzić do poważnych wyzwań środowiskowych, w tym emisji gazów cieplarnianych, utraty różnorodności biologicznej i wytwarzania odpadów. Ta sesja poświęcona jest analizie tych skutków oraz omówieniu strategii ich łagodzenia:

- **Główne presje środowiskowe:** Identyfikacja głównych problemów środowiskowych spowodowanych przez turystykę.
- **Dyskusja w grupach:** Analiza lokalnych przykładów negatywnego oddziaływania i potencjalnych rozwiązań.

Przykład: Duża liczba turystów może obciążać lokalne ekosystemy, prowadząc do degradacji siedlisk i zwiększonego zanieczyszczenia (Gössling et al., 2021).

3: Narzędzia na rzecz zrównoważonego rozwoju (15 min)

Wdrażanie zrównoważonych praktyk wymaga skutecznych narzędzi i ram. Sesja ta obejmuje:

- **Certyfikaty ekologiczne:** przegląd standardów oznakowania ekologicznego UE i GSTC.
- **Oceny oddziaływania na środowisko (EIA):** zrozumienie ich roli w planowaniu i podejmowaniu decyzji.
- **Zrównoważone projektowanie infrastruktury:** zasady tworzenia obiektów przyjaznych dla środowiska.

Ćwiczenie: Uczestnicy korzystają z „Listy kontrolnej audytu ekoturystycznego”, aby ocenić przykładową destynację turystyczną i zidentyfikować obszary wymagające poprawy.

Przykład: Standardy dla hoteli uznane przez GSTC pomagają przedsiębiorstwom we wdrażaniu zrównoważonych praktyk, koncentrując się na zrównoważonym rozwoju środowiskowym, społecznym i gospodarczym (Global Sustainable Tourism Council, 2023).

4: Ekologizacja działalności (15 min)

Zmiany operacyjne mają kluczowe znaczenie dla zrównoważonego rozwoju. Ta sesja skupia się na:

- **Zarządzanie energią, wodą i odpadami:** strategie ograniczania zużycia i ilości odpadów.
- **Łańcuch dostaw i zrównoważone zamówienia:** odpowiedzialne pozyskiwanie zasobów i zmniejszanie wpływu na środowisko.
- **Certyfikaty ekologiczne i najlepsze praktyki:** wdrażanie uznanych standardów jako wytycznych dla działalności.

Przykład: Certyfikacja Green Globe pomaga przedsiębiorstwom turystycznym poprawić wyniki w zakresie zrównoważonego rozwoju, obejmując takie obszary jak efektywność energetyczna i gospodarka odpadami (Green Globe, 2023).

Zadanie: Opracuj krótki plan działania, w którym wskażesz jedno usprawnienie operacyjne, które możesz wdrożyć od razu (np. zmniejszenie zużycia energii, segregacja odpadów).

5: Ekomobilność w turystyce (15 min)

Transport ma znaczący wpływ na ślad środowiskowy turystyki. Podczas tej sesji omówimy:

- **Rodzaje transportu przyjaznego dla środowiska:** poruszanie się pieszo, jazda na rowerze, autobusy elektryczne i transport publiczny.
- **Planowanie ekologicznych tras dla odwiedzających:** projektowanie planów podróży, które minimalizują wpływ na środowisko.
- **Dostępność i integracja:** zapewnienie wszystkim odwiedzającym dostępu do zrównoważonych opcji.

Przykład: Inicjatywa Kopenhagi nagradza turystów korzystających z transportu publicznego lub rowerów, promując ekologiczną mobilność (Miasto Kopenhaga, 2024).

6: Marketing i wrażenia odwiedzających (15 min)

Skuteczna komunikacja działań na rzecz zrównoważonego rozwoju zwiększa zaangażowanie odwiedzających. Ta sesja obejmuje:

- **Komunikowanie ekologicznych wartości:** Strategie przejrzystego i autentycznego przekazywania informacji.
- **Opowiadanie historii i narzędzia cyfrowe:** Wykorzystanie narracji i technologii do nawiązania kontaktu z odbiorcami.
- **Współpraca z lokalnymi społecznościami i organizacjami zarządzającymi destynacjami (DMO):** Współpraca na rzecz poprawy wrażeń odwiedzających.

Przykład: Inicjatywa „Najlepsze wioski turystyczne” realizowana przez Światową Organizację Turystyki ONZ (UNWTO) wyróżnia miejsca, które stosują praktyki zrównoważonej turystyki (Światowa Organizacja Turystyki ONZ, 2024).

Ćwiczenie: Mini plan marketingowy (10 min) – uczestnicy opracowują krótką kampanię podkreślającą jedną praktykę zrównoważonego rozwoju w swojej działalności.

7: Planowanie zmian (15 min)

Przekształcenie wiedzy w działanie ma zasadnicze znaczenie. Ta sesja skupia się na:

- **Samoocena firmy:** ocena obecnych praktyk zrównoważonego rozwoju.
- **Wyznaczanie celów:** Określenie zmian do wdrożenia w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej.
- **Zielony plan działania:** Opracowanie mapy drogowej na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Przykład: Krajowy plan działania na rzecz zielonego wzrostu na lata 2021–2025 określa strategię zwiększania zrównoważonego rozwoju w sektorze turystycznym (Jordańskie Ministerstwo Środowiska, 2021).

8: Wymiana doświadczeń i podsumowanie (10 min)

Dzielenie się doświadczeniami i spostrzeżeniami sprzyja nauce. Ta sesja obejmuje:

- **Wymianę pomysłów i przykładów:** Omówienie udanych inicjatyw i wyzwań.
- **Prezentacje (opcjonalne):** Uczestnicy przedstawiają wstępne plany w celu uzyskania opinii.

Przykład: Killarney w Irlandii dąży do tego, by do 2030 r. stać się najbardziej zrównoważonym miastem, wdrażając takie inicjatywy, jak wyeliminowanie kubków jednorazowych i promowanie ochrony środowiska (The Times, 2024).

C. Wnioski (10 min)

Ekoturystyka to nie tylko niszowy segment – to droga do odpornych, odpowiedzialnych i dochodowych przedsiębiorstw turystycznych. W ramach tego modułu uczestnicy zapoznali się z zasadami ekoturystyki, przeanalizowali wpływ turystyki na środowisko oraz poznali praktyczne narzędzia służące do włączenia zrównoważonego rozwoju do działalności operacyjnej, marketingu i doświadczeń odwiedzających. Zrównoważone praktyki są zarówno etycznym obowiązkiem, jak i przewagą konkurencyjną. Poprzez zmniejszenie śladu węglowego, ochronę różnorodności biologicznej i angażowanie lokalnych społeczności przedsiębiorstwa turystyczne mogą wzmocnić reputację swojej marki, przyciągnąć podróżnych dbających o środowisko i przyczynić się do długoterminowego zdrowia destynacji. Połączenie teorii i praktyki w tym warsztacie wyposaża menedżerów i właścicieli firm w umiejętności:

- Zidentyfikowanie presji środowiskowej w swojej działalności i wdrożenie skutecznych strategii łagodzenia jej skutków.
- Stosowanie narzędzi zrównoważonego rozwoju, takich jak certyfikaty ekologiczne, oceny oddziaływania i planowanie infrastruktury przyjaznej dla środowiska.
- Przekazywanie gościom informacji o ekologicznych praktykach w autentyczny i angażujący sposób.
- Opracowywanie realnych planów przekształcenia modelu biznesowego w kierunku długoterminowego zrównoważonego rozwoju.

Ostatecznie ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska są ze sobą powiązane: każda niewielka poprawa przyczynia się do większego pozytywnego wpływu na ekosystemy, społeczności i cały sektor turystyczny. Firmy, które przyjmują to podejście, nie tylko wspierają planetę — kształtują przyszłość, w której turystyka rozwija się w harmonii z naturą.

TREŚĆ LEKCJI

Wprowadzenie do ekoturystyki

Na podstawie treści teoretycznych

Definicja i zasady

- Porównanie z turystyką masową
- Rola ekoturystyki w Zielonym Ładzie UE

Porównanie: ekoturystyka a turystyka masowa

Aspekt	Ekoturystyka	
Główny cel	Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska	Rozrywka i zysk
Skala	Mała skala, niewielka liczba odwiedzających	Duża skala, duża liczba odwiedzających
Wpływ na środowisko	Niski, starannie zarządzany	Duży (zanieczyszczenie, nadmierne wykorzystanie zasobów)
Rola lokalnej społeczności	Aktywny udział i korzyści	Często marginalizowana
Model gospodarczy	Długoterminowy, rozwój lokalny	Krótkoterminowy, zewnętrzni inwestorzy
Doświadczenia turystyczne	Edukacyjne, oparte na przyrodzie, autentyczne	Standaryzowane, oparte na konsumpcji
Infrastruktura	Ekologiczne, o niewielkim wpływie na środowisko	Duże ośrodki wypoczynkowe, rozbudowana infrastruktura

Rola ekoturystyki w Zielonym Ładzie UE

Europejski Zielony Ład to strategia UE mająca na celu osiągnięcie **neutralności klimatycznej do 2050 r.**, promowanie zrównoważonego wzrostu oraz ochronę naturalnych ekosystemów. Ekoturystyka bezpośrednio wspiera kilka z tych celów.

Obszary wkładu

Działania na rzecz klimatu

- Promowanie niskoemisyjnych opcji podróży
- Energooszczędne zakwaterowanie
- Wsparcie dla strategii redukcji emisji dwutlenku węgla w turystyce

Różnorodność biologiczna i ochrona przyrody

- Zachęcanie do ochrony obszarów Natura 2000

	<ul style="list-style-type: none"> ● Wspiera projekty przywracania i ochrony ekosystemów ● Ogranicza presję wywieraną przez nadmierną turystykę na wrażliwe obszary <p><i>Zrównoważony wzrost gospodarczy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Tworzy ekologiczne i lokalne miejsca pracy ● Wspiera regiony wiejskie i oddalone ● Promuje praktyki gospodarki o obiegu zamkniętym (ograniczanie ilości odpadów, lokalne zaopatrzenie) <p><i>Integracja społeczna i rozwój regionalny</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Wzmacnia lokalne społeczności ● Zapobiega wyludnieniu obszarów wiejskich ● Wspiera sprawiedliwe i integracyjne modele turystyki
Wpływ turystyki na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Główne obciążenia dla środowiska (emisje gazów cieplarnianych, utrata różnorodności biologicznej, wytwarzanie odpadów) <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększone obciążenie zasobów naturalnych (woda, energia, grunty) ○ Zanieczyszczenie powietrza, wody i gleby (transport, odpady, ścieki) ○ Zniszczenie ekosystemów i różnorodności biologicznej (utrata siedlisk, zakłócenie życia dzikich zwierząt) ○ Powstawanie dużych ilości odpadów, zwłaszcza w szczycie sezonu ○ Wpływ na zmiany klimatu poprzez emisje związane z transportem ○ Degradacja krajobrazów i obszarów kulturowo-przyrodniczych spowodowana przeludnieniem ○ Nadmierne wykorzystywanie wrażliwych środowisk (wybrzeża, góry, obszary chronione) • Potencjał wsparcia ochrony przyrody w przypadku dobrze zarządzanej turystyki (finansowanie, świadomość)
Nowe formy bardziej zrównoważonej oferty turystycznej	<ul style="list-style-type: none"> • Eko-domki, wycieczki z przewodnikiem po przyrodzie, wolontariat na rzecz ochrony przyrody – eko-domki to przyjazne dla środowiska miejsca noclegowe zaprojektowane tak, aby zminimalizować zużycie energii i wpływ na środowisko, a jednocześnie wtapiać się w naturalne otoczenie. Wycieczki z przewodnikiem po przyrodzie skupiają się na edukacji, świadomości różnorodności biologicznej i odpowiedzialnej interakcji z ekosystemami, często prowadzone są przez przeszkolonych lokalnych przewodników. Wolontariat na rzecz ochrony przyrody pozwala turystom aktywnie uczestniczyć w projektach ochrony środowiska, takich jak monitorowanie dzikiej przyrody lub odtwarzanie siedlisk. Razem te formy turystyki wspierają lokalną gospodarkę, jednocześnie bezpośrednio przyczyniając się do ochrony przyrody. • Turystyka o minimalnym wpływie na środowisko – turystyka ta ma

	<p>na celu ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko poprzez zmniejszenie zużycia zasobów, wytwarzania odpadów oraz emisji dwutlenku węgla. Promuje ona takie praktyki, jak podróże w małych grupach, transport o niewielkim wpływie na środowisko oraz zrównoważone zakwaterowanie. Turyści są zachęceni do odpowiedzialnego zachowania, szanującego dziką przyrodę, krajobrazy i lokalną kulturę. Takie podejście pomaga chronić obszary naturalne dla przyszłych pokoleń, przy jednoczesnym utrzymaniu rentowności turystyki.</p> <ul style="list-style-type: none"> Oferty wysoce wyspecjalizowane – wysoce wyspecjalizowane oferty turystyczne są skierowane do niszowych rynków, takich jak obserwacja ptaków, turystyka piesza, fotografia dzikiej przyrody czy turystyka kulturowa. Doświadczenia te mają zazwyczaj niewielką skalę i są starannie zarządzane, aby uniknąć nadmiernego wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych. Przyciągają one podróżnych świadomych ekologicznie, którzy cenią sobie jakość i autentyczność ponad masową konsumpcję. W rezultacie oferty specjalistyczne generują wyższą wartość przy mniejszym obciążeniu środowiska.
Propozycje wartości i najlepsze praktyki	<ul style="list-style-type: none"> Propozycje wartości dla tematu warsztatu <p>Przykład studium przypadku 1</p> <ul style="list-style-type: none"> Niniejsze studium przypadku koncentruje się na inicjatywie ekoturystycznej opartej na społeczności lokalnej na obszarze chronionym. Pokazuje ono, w jaki sposób zaangażowanie lokalnej społeczności poprawia wyniki w zakresie ochrony środowiska i zadowolenie odwiedzających. Uczestnicy dowiadują się, w jaki sposób tworzenie wspólnej wartości wspiera zarówno cele środowiskowe, jak i społeczne. <p>Przykład studium przypadku 2</p> <ul style="list-style-type: none"> To studium przypadku dotyczy ekologicznego obiektu noclegowego, który wykorzystuje energię odnawialną i technologie oszczędzające zasoby. Podkreśla rolę przejrzystości i edukacji gości w promowaniu zrównoważonych zachowań. Przykład ten pokazuje, jak komfort i zrównoważony rozwój mogą współistnieć z gościnnością. <p>Przykład studium przypadku 3</p> <ul style="list-style-type: none"> To studium przypadku przedstawia program turystyki wolontariackiej na rzecz ochrony środowiska. Ilustruje ono, w jaki sposób praktyczne uczestnictwo zwiększa świadomość ekologiczną i zaangażowanie emocjonalne. Uczestnicy rozumieją, w jaki sposób znaczące doświadczenia mogą przyczynić się do długoterminowego wsparcia dla inicjatyw na rzecz ochrony środowiska.
Innowacje i narzędzia cyfrowe	<ul style="list-style-type: none"> GIS do mapowania obszarów ochrony przyrody – systemy informacji geograficznej (GIS) są wykorzystywane do mapowania i monitorowania zasobów naturalnych, obszarów chronionych oraz obszarów o wysokiej różnorodności biologicznej. Pomagają one planistom turystycznym w identyfikacji wrażliwych ekosystemów i zarządzaniu przepływem odwiedzających w celu zmniejszenia

	<p>presji na środowisko. GIS wspiera podejmowanie decyzji opartych na dowodach poprzez łączenie danych przestrzennych ze wskaźnikami środowiskowymi. Technologia ta jest niezbędna do zrównoważenia rozwoju turystyki z celami ochrony przyrody.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inteligentne czujniki do monitorowania zużycia wody i energii – inteligentne czujniki umożliwiają monitorowanie zużycia wody i energii w obiektach turystycznych w czasie rzeczywistym. Pomagają one zidentyfikować nieefektywność, wycieki i nadmierne zużycie, umożliwiając operatorom ograniczenie marnotrawstwa zasobów. Dostarczając dokładne dane, inteligentne czujniki wspierają oszczędności kosztów i odpowiedzialność środowiskową. Ich stosowanie przyczynia się do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla i bardziej zrównoważonej działalności. • Internetowe platformy certyfikacji ekologicznej – Internetowe platformy certyfikacji ekologicznej pozwalają przedsiębiorstwom turystycznym na cyfrową ocenę, dokumentację i weryfikację swoich praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju. Zwiększają one przejrzystość i wiarygodność poprzez zapewnienie standardowych kryteriów zrównoważonego rozwoju oraz publiczną sprawozdawczość. Platformy te pomagają turystom w podejmowaniu świadomych wyborów przy wyborze usług odpowiedzialnych środowiskowo. W rezultacie certyfikacja ekologiczna zachęca do stosowania wyższych standardów zrównoważonego rozwoju w całym sektorze turystycznym. • Inteligentne zarządzanie energią w hotelach i restauracjach – Inteligentne systemy zarządzania energią optymalizują ogrzewanie, chłodzenie, oświetlenie i zużycie urządzeń w oparciu o zapotrzebowanie w czasie rzeczywistym. Wykorzystują one automatyzację i analizę danych, aby zmniejszyć niepotrzebne zużycie energii bez uszczerbku dla komfortu gości. Systemy takie obniżają koszty operacyjne, jednocześnie wspierając cele klimatyczne. Ich wdrożenie stanowi kluczową innowację w zakresie poprawy efektywności energetycznej w branży hotelarskiej.
<p>Tworzenie nowych modeli biznesowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Metodologia CANVAS <p>Business Model Canvas (BMC) to narzędzie strategiczne służące do projektowania, analizowania i wprowadzania innowacji w modelach biznesowych w przejrzysty i wizualny sposób. Składa się z dziewięciu elementów, które opisują, w jaki sposób firma tworzy, dostarcza i pozyskuje wartość. W turystyce zrównoważonej metodologia CANVAS pomaga zintegrować wartość środowiskową i społeczną z wynikami ekonomicznymi. Wspiera innowacje, czyniąc cele zrównoważonego rozwoju widocznymi i mierzalnymi w ramach modelu biznesowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szablon modelu biznesowego <p>Szablon modelu biznesowego zapewnia ustrukturyzowane ramy do opracowywania i dokumentowania działalności oraz strategii firmy. Zazwyczaj zawiera kluczowe elementy, takie jak propozycja wartości, segmenty klientów, źródła przychodów i kluczowe partnerstwa. W turystyce zrównoważonej szablony są dostosowywane tak, aby uwzględniały wskaźniki zrównoważonego rozwoju, takie jak efektywność wykorzystania zasobów, wpływ na społeczność i ślad węglowy. Pomaga to</p>

	<p>firmom pogodzić rentowność z długoterminową odpowiedzialnością środowiskową i społeczną.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przykłady bardziej zrównoważonych modeli biznesowych <p>Modele biznesowe zrównoważonej turystyki często koncentrują się na działalności o niewielkim wpływie na środowisko, lokalnym zaopatrzeniu i własności społecznościowej. Przykłady obejmują ekologiczne schroniska wykorzystujące energię odnawialną, organizatorów wycieczek oferujących podróże neutralne pod względem emisji dwutlenku węgla oraz hotele stosujące zasady gospodarki o obiegu zamkniętym. Modele te kładą nacisk na tworzenie wartości w perspektywie długoterminowej, a nie na krótkoterminowe zyski. Poprzez zmniejszenie wpływu na środowisko i wspieranie lokalnych społeczności przyczyniają się one do zwiększenia odporności sektora turystycznego.</p>
Turystyka integracyjna dla różnorodnych grup (etnicznych, płciowych, osób o różnych możliwościach)	<p>Atrakcje przyrodnicze dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, pomoce ruchowe na szlakach</p> <p>Turystyka integracyjna ma na celu zapewnienie, aby doświadczenia turystyczne były dostępne, bezpieczne i przyjazne dla osób o różnym pochodzeniu i sprawności. Doświadczenia przyrodnicze dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku mogą obejmować ścieżki dotykowe, audioprzewodniki, oznakowanie w alfabecie Braille'a oraz doświadczenia sensoryczne z przewodnikiem. Pomoce ruchowe na szlakach — takie jak pomosty, rampy i dostępne platformy widokowe — umożliwiają osobom o ograniczonej sprawności ruchowej samodzielne korzystanie z uroków przyrody. Poprzez usuwanie barier fizycznych i społecznych turystyka integracyjna promuje równy udział, wspierając jednocześnie sprawiedliwość społeczną i różnorodność w zrównoważonym rozwoju turystyki.</p>
Narzędzia do wdrażania	<ul style="list-style-type: none"> • Programy certyfikacji ekologicznej (EU Ecolabel, Green Key) <p>Programy certyfikacji ekologicznej, takie jak EU Ecolabel i Green Key, zapewniają uznane standardy w zakresie efektywności środowiskowej w turystyce i hotelarstwie. Oceniają one kryteria, takie jak efektywność energetyczna, zużycie wody, gospodarka odpadami i zrównoważone zaopatrzenie. Certyfikacja pomaga przedsiębiorstwom ulepszyć ich praktyki środowiskowe, jednocześnie zwiększając wiarygodność i zaufanie wśród turystów dbających o środowisko. Programy te wspierają również dostosowanie do polityki UE w zakresie zrównoważonego rozwoju i celów klimatycznych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalkulatory wpływu na środowisko <p>Kalkulatory wpływu na środowisko to narzędzia cyfrowe służące do pomiaru śladu węglowego i zużycia zasobów w działalności turystycznej. Pomagają one przedsiębiorstwom turystycznym i podróżnym zrozumieć konsekwencje środowiskowe wyborów dotyczących transportu, zakwaterowania i konsumpcji. Dostarczając dane, które można wyrazić liczbowo, narzędzia te wspierają lepsze podejmowanie decyzji i zachęcają do stosowania strategii redukcji emisji. Ich stosowanie przyczynia się do przejrzystości i ciągłego doskonalenia zarządzania zrównoważoną turystyką.</p>
Finansowanie zmiany modeli biznesowych	<ul style="list-style-type: none"> • Szacowanie kosztów transformacji i potrzeb inwestycyjnych

Szacowanie kosztów transformacji obejmuje ocenę inwestycji niezbędnych w zakresie energooszczędnych technologii, zrównoważonej infrastruktury, szkoleń personelu i narzędzi cyfrowych. Proces ten pomaga przedsiębiorstwom zrozumieć relację między krótkoterminowymi wydatkami a długoterminowymi oszczędnościami i korzyściami dla środowiska. Dokładne oszacowanie kosztów zmniejsza ryzyko finansowe i wspiera planowanie strategiczne. Pomaga również w określeniu priorytetów i realistycznych harmonogramów przejścia na bardziej zrównoważone modele biznesowe.

- Źródła finansowania: program UE LIFE, Horyzont Europa, zielone mikrokredyty

Program UE LIFE wspiera projekty skupiające się na ochronie środowiska, działaniach na rzecz klimatu i zachowaniu różnorodności biologicznej. Program „Horyzont Europa” zapewnia finansowanie innowacji, badań i projektów pilotażowych, w tym rozwiązań w zakresie zrównoważonej turystyki. Zielone mikrokredyty oferują dostępne finansowanie dla małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych wdrażających działania przyjazne dla środowiska. Razem te źródła finansowania pozwalają firmom inwestować w zrównoważony rozwój, jednocześnie zmniejszając bariery finansowe związane z transformacją.

ĆWICZENIA NETWORKINGOWE (1 GODZINA)

Studia przypadków

Do 3 studiów przypadków dotyczących turystyki ekologicznej opartych na doświadczeniach uczestników

Studium przypadku 1: Ekoturystyka oparta na społeczności lokalnej na obszarze chronionym

Uczestnicy biorą udział w spacerach z przewodnikiem prowadzonych przez członków lokalnej społeczności, którzy dzielą się wiedzą na temat ekosystemów i tradycyjnego użytkowania gruntów. Odwiedzający zgłaszają silne poczucie więzi z naturą dzięki małym grupom i minimalnemu zakłóceniu środowiska. Działania edukacyjne, takie jak obserwacja dzikiej przyrody i wykłady na temat ochrony środowiska, zwiększają świadomość w zakresie ochrony różnorodności biologicznej. Turyści doceniają fakt, że ich opłaty bezpośrednio wspierają ochronę środowiska i lokalne źródła utrzymania. Ogólnie rzecz biorąc, doświadczenie to jest opisywane jako autentyczne, edukacyjne i społecznie odpowiedzialne.

Studium przypadku 2: Pobyt w ekologicznym ośrodku z naciskiem na zrównoważony styl życia

Goście zatrzymujący się w ekologicznym schronisku mają okazję zapoznać się z wykorzystaniem energii odnawialnej, systemami oszczędzania wody oraz lokalną żywnością. Wielu uczestników podkreśla, że praktyki zrównoważonego rozwoju są jasno wyjaśnione i widoczne przez cały pobyt. Zajęcia na łonie natury, takie jak obserwacja ptaków i wycieczki z przewodnikiem po lesie, wzbogacają wiedzę o środowisku. Odwiedzający często zgłaszają zwiększoną motywację do przyjęcia zrównoważonych nawyków po powrocie do domu. Pobyt w ekologicznym schronisku łączy komfort z odpowiedzialnością za środowisko.

Studium przypadku 3: Turystyka wolontariacka na rzecz ochrony przyrody
Uczestnicy dołączają do krótkoterminowych projektów ochrony przyrody,

	<p>takich jak odtwarzanie siedlisk lub monitorowanie dzikiej przyrody. Praktyczne zaangażowanie daje silne poczucie osobistego wkładu w ochronę środowiska. Turyści cenią sobie współpracę z ekspertami i naukę praktycznych umiejętności związanych z ochroną przyrody. Współpraca w grupie i wspólne cele budują poczucie wspólnoty wśród uczestników. Doświadczenie to jest często opisywane jako znaczące, wpływowe i satysfakcjonujące emocjonalnie.</p>
<p>Tworzenie nowych modeli biznesowych Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Metodologia CANVAS Business Model Canvas (BMC) to narzędzie strategiczne służące do projektowania, analizowania i wprowadzania innowacji w modelach biznesowych w przejrzysty i wizualny sposób. Składa się z dziewięciu elementów, które opisują, w jaki sposób firma tworzy, dostarcza i pozyskuje wartość. W turystyce zrównoważonej metodologia CANVAS pomaga zintegrować wartość środowiskową i społeczną z wynikami ekonomicznymi. Wspiera innowacje, czyniąc cele zrównoważonego rozwoju widocznymi i mierzalnymi w ramach modelu biznesowego. • Szablon modelu biznesowego Szablon modelu biznesowego zapewnia ustrukturyzowane ramy do opracowywania i dokumentowania działalności oraz strategii firmy. Zazwyczaj zawiera kluczowe elementy, takie jak propozycja wartości, segmenty klientów, źródła przychodów i kluczowe partnerstwa. W turystyce zrównoważonej szablony są dostosowywane tak, aby uwzględniały wskaźniki zrównoważonego rozwoju, takie jak efektywność wykorzystania zasobów, wpływ na społeczność i ślad węglowy. Pomaga to firmom pogodzić rentowność z długoterminową odpowiedzialnością środowiskową i społeczną. • Przykłady bardziej zrównoważonych modeli biznesowych • Modele biznesowe zrównoważonej turystyki często koncentrują się na działalności o niewielkim wpływie na środowisko, lokalnym zaopatrzeniu i własności społecznościowej. Przykłady obejmują ekologiczne schroniska wykorzystujące energię odnawialną, organizatorów wycieczek oferujących podróże neutralne pod względem emisji dwutlenku węgla oraz hotele stosujące zasady gospodarki o obiegu zamkniętym. Modele te kładą nacisk na tworzenie wartości w perspektywie długoterminowej, a nie na krótkoterminowe zyski. Poprzez zmniejszenie wpływu na środowisko i wspieranie lokalnych społeczności przyczyniają się one do zwiększenia odporności sektora turystycznego. • Przygotowanie przykładu propozycji nowego modelu biznesowego (praca w grupach)
<p>ZADANIA DO SAMOKSZTAŁCENIA (4 GODZINY)</p>	
<p>Lektury, filmy, podcasty i inne materiały</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Literatura naukowa/artykuly naukowe na ten temat - Filmy i dokumenty na ten temat - Książki i inne materiały do czytania - Inne materiały
<p>Zadanie</p>	<p>W tej sekcji możesz zaproponować zadanie, które posłuży do oceny modułu. Możesz wybrać dowolne zadanie: napisać artykuł, esej lub coś innego. Przygotuj krótki filmik o tym, czego się nauczyłeś. Zapraszam do</p>

zgłaszania dowolnych pomysłów na zadania!

Szablon modelu biznesowego

Elementy modelu biznesowego	Kluczowe informacje
<p>1 Segmenty klientów (kluczowe grupy docelowe)</p> <p><i>Opis głównej grupy klientów, ich potencjału popytu i kluczowych potrzeb</i></p>	<p>2 Dostarczane wartości</p> <p><i>Jakie wartości będą fundamentami nowej oferty biznesowej dla klienta</i></p>
<p>3 Źródła przychodów</p> <p><i>Opis kluczowych produktów Co będzie sprzedawane klientom? W jaki sposób klienci będą płacić za produkty/usługi (jednorazowo, za noc, w ramach subskrypcji itp.)?</i></p>	<p>4 Struktura kosztów</p> <p><i>Jakie są główne koszty w planowanym modelu? Jak duże są planowane marże? Jaka jest struktura kosztów?</i></p>
<p>5 Kanały sprzedaży i dystrybucji</p> <p><i>Opis sprzedaży i dystrybucji</i></p>	<p>6 Relacje z klientami</p> <p><i>Jak pozyskać i utrzymać klientów, jakie narzędzia i strategie należy wdrożyć. Pomysły, strategie i narzędzia marketingowe.</i></p>
<p>7 Kluczowe zasoby</p> <p><i>Główne zasoby niezbędne do wdrożenia nowego modelu biznesowego Kluczowe zasoby niezbędne do wdrożenia modelu.</i></p>	<p>8 Kluczowi partnerzy</p> <p><i>Kluczowi partnerzy w modelu biznesowym (dostawcy, partnerzy handlowi itp.). Opis głównych grup i relacji z nimi.</i></p>
<p>9 Harmonogram wdrożenia (plan działania)</p> <p><i>Opis kluczowych działań/zadań niezbędnych do wdrożenia modelu w praktyce biznesowej</i></p>	

Lektury, filmy, podcasty
i inne zasobyNajlepsze podcasty na temat ekoturystyki i zrównoważonego
rozwoju środowiska

The Tourism RESET (Rebecca Woolford)	<ul style="list-style-type: none"> ● Tematyka: Nowe spojrzenie na to, jak podróże mogą służyć ludziom, miejscom i naturze — z dogłębną analizą ekoturystyki, emisji dwutlenku węgla, turystyki społecznościowej i ochrony środowiska. ● https://kiwanotourism.com/stories/the-tourism-reset/?utm_source=chatgpt.com
GOOD Awaits (Centre for GOOD Travel)	<ul style="list-style-type: none"> ● Tematyka: Odkrywanie turystyki regeneracyjnej — jak turystyka może nie tylko zmniejszyć szkody, ale także aktywnie <i>poprawiać jakość życia</i> społeczności i środowiska, z opowieściami z Nowej Zelandii i nie tylko. ● https://www.good-travel.org/storytelling/good-awaits-podcast?utm_source=chatgpt.com
Curious Tourism: Podcast o odpowiedzialnej turystyce	<ul style="list-style-type: none"> ● Temat przewodni: Krótkie, praktyczne odcinki poświęcone temu, jak podróżni mogą uwzględniać zasady zrównoważonego rozwoju i minimalizować negatywny wpływ na środowisko podczas planowania podróży. ● https://podcast.feedspot.com/sustainable_tourism_podcasts/?utm_source=chatgpt.com

Najpopularniejsze artykuły na temat ekoturystyki i
zrównoważonego rozwoju środowiska

Model PLS-PM na rzecz zrównoważonego rozwoju ekoturystyki: (Sciendo, studium przypadku Parku Przyrody Ulytau w Kazachstanie)	<ul style="list-style-type: none"> ● Tematyka: Połączenie badań ilościowych i jakościowych, które tworzy model prognostyczny zrównoważonego rozwoju ekoturystyki, oparty na postrzeganiu społeczności i planowaniu strategicznym. ● https://sciendo.com/article/10.2478/eoik-2025-0019?utm_source=chatgpt.com
W kierunku zielonej turystyki: rola energii odnawialnej w zrównoważonym ... (Frontiers in Sustainable Tourism / region BIMSTEC)	<ul style="list-style-type: none"> ● Tematyka: Niniejszy artykuł bada, w jaki sposób energia odnawialna może złagodzić wpływ turystyki na środowisko w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej, podkreślając synergię między turystyką a zieloną energią. ● https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-tourism/articles/10.3389/frsut.2025.1512922/full?utm_source=chatgpt.com

Najpopularniejsze filmy dotyczące ekoturystyki i
zrównoważonego rozwoju środowiska z 2025 r.

Ekoturystyka 2025: nowy sposób podróżowania i ochrony planety	<ul style="list-style-type: none"> ● Temat: Ten materiał przedstawia ekologiczne destynacje, projekty zrównoważonej turystyki prowadzone przez społeczności tubylcze oraz innowacje w zakresie
---	--

02

WARSZTAT 2

Turystyka kulturowa i zrównoważony rozwój społeczny

Warsztat 2: Turystyka kulturowa i zrównoważony rozwój społeczny

Tytuł modułu	Turystyka kulturowa i zrównoważony rozwój społeczny
Grupa docelowa	<ul style="list-style-type: none"> • Właściciele firm z branży turystycznej i hotelarskiej • Menedżerowie przedsiębiorstw • Instruktorzy kształcenia i szkolenia zawodowego
Wprowadzenie	<p>W ramach tego warsztatu badamy powiązania między turystyką kulturową a zrównoważonym rozwojem społecznym, analizując, w jaki sposób doświadczenia związane z podróżowaniem mogą sprzyjać zrozumieniu kulturowemu, ochronie dziedzictwa i poprawie dobrostanu społeczności. Uczestnicy przeanalizują rolę turystyki w promowaniu tożsamości kulturowej, równości i integracji, omawiając jednocześnie wyzwania, takie jak nadmierna turystyka, utowarowienie kultury i przemieszczenie społeczne. Dzięki studiom przypadków i praktycznym modelom sesja dostarcza strategii opracowywania modeli odpowiedzialnej turystyki, które stawiają na pierwszym miejscu zaangażowanie lokalnej społeczności, etyczne praktyki i długoterminowy wpływ społeczny.</p>
Efekty kształcenia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zrozumienie związku między turystyką kulturową a zrównoważonym rozwojem społecznym w kontekście globalnym i lokalnym. 2. Zidentyfikowanie kluczowych wyzwań i możliwości związanych z opracowywaniem społecznie odpowiedzialnych inicjatyw w zakresie turystyki kulturowej. 3. Analiza społecznych, kulturowych i etycznych skutków turystyki dla lokalnych społeczności i ochrony dziedzictwa kulturowego. 4. Stosowanie zrównoważonych praktyk w planowaniu turystyki, które promują różnorodność kulturową, integrację i równość. 5. Opracowywanie strategii sprzyjających autentycznej wymianie kulturowej i długoterminowym korzyściom dla społeczności.
Czas trwania	7 godzin
Przygotowanie	<p>Prowadzący:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zapoznaje się ze strukturą modułu, celami i ćwiczeniami. - Zapewnia niezbędne materiały: projektor, plakaty, tablice flipchart, materiały informacyjne oraz dostęp do filmów.
PLAN LEKCJI (2 GODZINY)	
Krótki film	Jak wybrać zrównoważoną destynację

	<p>W tym wykładzie TEDxBarcelona prelegentka Khalisah Stevens przedstawia słuchaczom zasady i kryteria wyboru miejsc podróży zgodnych z wartościami zrównoważonego rozwoju. Omawia czynniki środowiskowe, społeczne i kulturowe, które podróźni powinni brać pod uwagę, aby zminimalizować negatywny wpływ na środowisko i zmaksymalizować pozytywny wkład w społeczności przyjmujące. Dzięki przykładom i praktycznym poradom prezentacja oferuje praktyczne ramy podejmowania bardziej odpowiedzialnych decyzji dotyczących podróży.</p> <p>https://youtu.be/P4lpb5radew?si=5nhQxplAiORhF5AH</p>
<p>Opracowanie modułu</p>	<p>A. Wprowadzenie do modułu (5 min)</p> <p>Krótką prezentacją i wprowadzeniem do modułu, cele, ramy teoretyczne itp.</p> <p>B. Opracowanie modułu (1 godz. 45 min)</p> <p>Krok 1. Powitanie i przełamanie lodów (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Krótka runda przedstawiania się ● Zapytaj: „Co przychodzi wam do głowy, gdy słyszycie termin »turystyka zrównoważona«?” (Odpowiedzi zapisuj na tablicy flipchart) <p>Krok 2. Ćwiczenie burzy mózgów: Czym jest turystyka zrównoważona? (20 minut)</p> <p>Uczestnicy zidentyfikują praktyki zrównoważone już obecne w ich społeczności i przeprowadzą burzę mózgów na temat tego, w jaki sposób lokalny dostawca usług turystycznych mógłby wdrożyć zasady zrównoważonego rozwoju, analizując potencjalny wpływ na społeczność. Indywidualnie lub w parach zastanówcie się nad zasadami zrównoważonego rozwoju omówionymi w module.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Część 1: Pomyśl o swojej społeczności: Wskaż 1–2 przykłady najlepszych praktyk promujących zrównoważony rozwój (transport przyjazny dla środowiska, pozyskiwanie lokalnej żywności, gospodarka odpadami, turystyka kierowana przez społeczność) <p>Zapisz:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Praktykę ● Dlaczego jest zrównoważona? ● Jakie zasady zrównoważonego rozwoju reprezentuje (odpowiedzialność za środowisko, udział społeczności, opłacalność ekonomiczna)? <p>Część 2: Teraz pomyśl o lokalnym dostawcy usług turystycznych (hotel, przewodnik, miejsce kulturowe), który mógłby działać w sposób bardziej zrównoważony.</p> <p>Odpowiedz na następujące pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Jakie zmiany lub działania mógłby podjąć, aby stać się bardziej zrównoważonym? ● Jakie zasady zrównoważonego rozwoju wspierałyby te zmiany? ● Jaki wpływ miałyby te zmiany na społeczność (tworzenie miejsc

pracy, korzyści dla środowiska, ochrona dziedzictwa kulturowego)?

Zachęcaj do korzystania z prawdziwych przykładów i kreatywnych, ale realistycznych pomysłów (przejście na energię słoneczną, zatrudnianie lokalnych przewodników, ograniczenie użycia plastiku).

Poproś ochotników lub każdą grupę o przedstawienie jednego pomysłu z części 1 i jednego z części 2.

Zapisz je na tablicy, aby znaleźć wspólne motywy lub szczególnie innowacyjne pomysły.

Pytania do dalszej dyskusji:

- Jakie wyzwania mogą napotkać dostawcy usług turystycznych, dążąc do większej zrównoważoności?
- W jaki sposób społeczności mogą wspierać te zmiany?

Krok 3. Opracowanie treści: Zrównoważona turystyka (60 minut)

Tematy do omówienia

1. Wprowadzenie do turystyki kulturowej
2. Wpływ turystyki na środowisko
3. Nowe formy bardziej zrównoważonej oferty w turystyce przygodowej
4. Innowacje i narzędzia cyfrowe
 - Narzędzia do wdrażania
5. Finansowanie zmiany modeli biznesowych

Krok 4. Dyskusja w grupach: lokalne zastosowania

Zadanie: W parach lub grupach (10 minut)

- Zidentyfikujcie lokalny problem lub szansę w turystyce, w której można poprawić zrównoważony rozwój.
- Podzielcie się przykładami tego, w jaki sposób szkolenia lub edukacja mogłyby wesprzeć tę poprawę.
- Prowadzący krąży wśród uczestników i wspiera refleksję.

Krok 5. Podsumowanie i ocena (25 minut)

- Krótkie podsumowanie kluczowych wniosków
- Podziel się wszelkimi końcowymi spostrzeżeniami
- Omów pytania zawarte w sekcji ćwiczeń.
- Skieruj uczestników do materiałów do samodzielnej nauki (SDL) i wyjaśnij ćwiczenie, które następuje po SDL

C. Wnioski (10 min)

Kończąc ten moduł poświęcony zasadom zrównoważonej turystyki, uczestnicy powinni teraz lepiej rozumieć, w jaki sposób turystyka może stać się pozytywną siłą sprzyjającą ochronie środowiska, dobrobytowi społecznemu i odporności gospodarczej. Dzięki interaktywnym ćwiczeniom, refleksji i wykładowi TEDx Khalisah Stevens zbadaliśmy, w jaki sposób indywidualne wybory i działania na poziomie społeczności kształtują zrównoważony charakter danej destynacji.

	<p>Uczestnicy zidentyfikowali praktyki zrównoważonego rozwoju w swoich społecznościach, ocenili możliwości poprawy wśród lokalnych dostawców usług turystycznych oraz omówili praktyczne sposoby, w jakie edukacja i szkolenia mogą wspierać przejście na zrównoważony model. Te spostrzeżenia podkreślają, że zrównoważona turystyka nie jest sztywnym modelem, ale ciągłym zobowiązaniem, które wymaga świadomości, współpracy i innowacji.</p> <p>Stosując omówione zasady (odpowiedzialność za środowisko, udział społeczności i odpowiedzialność ekonomiczna), uczestnicy są teraz lepiej przygotowani do podejmowania świadomych decyzji jako podróżnicy, nauczyciele czy specjaliści z branży turystycznej. Droga do zrównoważonego rozwoju jest wspólna, a małe kroki podejmowane lokalnie mogą przynieść znaczące zmiany w dłuższej perspektywie. Ten moduł zachęca do ciągłej refleksji, zaangażowania społeczności i wdrażania praktycznych strategii, które przyczyniają się do bardziej odpowiedzialnego i odpornego rozwoju turystyki.</p>
TREŚĆ LEKCJI	
Wprowadzenie do turystyki kulturowej	<p>Turystyka kulturowa to rodzaj turystyki, który koncentruje się na odkrywaniu i doświadczaniu kultury, dziedzictwa i tradycji danego miejsca. Obejmuje ona zwiedzanie muzeów, zabytków, festiwali oraz interakcję z lokalnymi społecznościami w celu zrozumienia ich stylu życia.</p> <p>Jej główne zasady obejmują szacunek dla lokalnej kultury, autentyczność, udział społeczności oraz zrównoważony rozwój, co gwarantuje zachowanie przejawów kultury i czerpanie korzyści z działalności turystycznej przez lokalną społeczność.</p> <p>W przeciwieństwie do turystyki masowej, która ma charakter wielkoskalowy, jest ustandaryzowana i nastawiona głównie na wypoczynek i zysk, turystyka kulturowa promuje mniejsze, bardziej znaczące doświadczenia skoncentrowane na nauce, szacunku i wymianie. Jej celem jest wywieranie pozytywnego wpływu społecznego i kulturowego przy jednoczesnym wspieraniu rozwoju społeczności.</p>
Wpływ turystyki na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Główne obciążenia dla środowiska (emisje gazów cieplarnianych, utrata różnorodności biologicznej, wytwarzanie odpadów) • Nadmierna komercjalizacja kultury • Wysiedlenia i gentryfikacja • Sezonowe i niepewne zatrudnienie
Nowe formy bardziej zrównoważonej oferty turystyki przygodowej	<ul style="list-style-type: none"> • Turystyka kulturowa oparta na społeczności • Turystyka kreatywna • Doświadczenia związane z żywym dziedzictwem • Szlaki i trasy kulturowe • Dziedzictwo kulinarne i turystyka gastronomiczna • Programy wymiany międzykulturowej • Turystyka kulturowa sprzyjająca integracji
Innowacje i narzędzia cyfrowe	<ul style="list-style-type: none"> • Cyfrowe opowiadanie historii i interpretacja dziedzictwa za pomocą VR/AR • Kulturowe mapowanie GIS • Inteligentne systemy biletowe i narzędzia do zarządzania tłumem

	<ul style="list-style-type: none"> • Internetowe platformy kulturalne • Narzędzia tłumaczeniowe i ułatwiające dostępność oparte na sztucznej inteligencji
Narzędzia do wdrażania	<ul style="list-style-type: none"> • Zestaw narzędzi UNESCO na rzecz zrównoważonej turystyki • Europejskie Stolice Kultury / Sieć Miast Kreatywnych • Standardy turystyki sprawiedliwego handlu i Karty Etyczne • Oceny wpływu na kulturę (CIA) • Modele podziału korzyści dla społeczności
Finansowanie zmiany modeli biznesowych	<ul style="list-style-type: none"> • Szacowanie kosztów transformacji i potrzeb inwestycyjnych • Źródła finansowania: program UE LIFE, Horyzont Europa, zielone mikrokredyty

ĆWICZENIA NETWORKINGOWE (1 GODZINA)

Studia przypadków	<p>Kioto, Japonia – Dziedzictwo i zaangażowanie społeczności</p> <p>Kioto wykorzystuje swoje świątynie, ogrody i tradycyjne ceremonie do promowania turystyki kulturowej. Miejscowi mieszkańcy i rzemieślnicy uczestniczą w warsztatach i przedstawieniach, zapewniając autentyczne wrażenia. Turystyka generuje znaczne korzyści ekonomiczne, ale wiąże się również z wyzwaniami, takimi jak zatłoczenie oraz presja na rynek mieszkaniowy i usługi publiczne.</p> <p>Cusco i Machu Picchu, Peru – turystyka kulturowa oparta na społeczności</p> <p>Cusco łączy dziedzictwo Inków i kolonialne oraz promuje turystykę angażującą lokalne społeczności. Odwiedzający poznają tradycje keczuańskie, lokalną kuchnię i rękodzieło, co generuje dochody i wzmacnia tożsamość kulturową. Zrównoważone zarządzanie chroni stanowiska archeologiczne i zmniejsza presję na środowisko, choć turystyka masowa pozostaje wyzwaniem.</p> <p>Barcelona, Hiszpania – Miejska turystyka kulturalna i kreatywna</p> <p>Barcelona łączy sztukę, architekturę i gastronomię z turystyką miejską. Dzielnice kulturalne i wydarzenia angażują zarówno mieszkańców, jak i turystów, wzmacniając integrację społeczną. Turystyka wnosi znaczący wkład w gospodarkę, ale wymaga starannego zarządzania infrastrukturą miejską i usługami publicznymi w celu zachowania zrównoważonego rozwoju.</p>
Tworzenie nowych modeli biznesowych Zrównoważony rozwój kulturowy i społeczny	<p>Cel: Nauka projektowania przedsiębiorstw turystycznych zrównoważonych pod względem kulturowym i społecznym przy użyciu praktycznych narzędzi.</p> <p>Treść i aktywność:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Metodologia CANVAS: Krótkie wprowadzenie do modelu biznesowego CANVAS, narzędzia służącego do mapowania kluczowych elementów działalności (proponując wartość, segmenty klientów, kanały, źródła przychodów, kluczowe działania, zasoby, partnerstwa, struktura kosztów) z naciskiem na zrównoważony rozwój społeczny. 2. Szablon modelu biznesowego: Krótki szablon pokazujący, jak zorganizować firmę zajmującą się turystyką kulturową, łączącą

zaangażowanie społeczności, ochronę dziedzictwa i sprawiedliwy podział korzyści.

3. **Przykłady:** Poproś uczestników o podanie 2–3 rzeczywistych przykładów przedsiębiorstw turystyki kulturowej, które wykazują zrównoważony rozwój społeczny (np. wycieczki śladami dziedzictwa kulturowego organizowane przez społeczność lokalną, miejskie dzielnice kulturalne, warsztaty rzemieślnicze).
4. **Ćwiczenie grupowe:** W małych grupach uczestnicy wykorzystają metodologię CANVAS i szablon do **stworzenia nowego modelu biznesowego w turystyce kulturowej**. Każda grupa krótko przedstawi swój pomysł całej klasie.

Rezultat: Uczestnicy rozumieją, jak zastosować metodologię CANVAS i szablon modelu biznesowego do projektowania przedsiębiorstw turystycznych, które są społecznie odpowiedzialne, autentyczne kulturowo i skoncentrowane na społeczności.

ZADANIA DO SAMOKSZTAŁCENIA (4 GODZINY)

Lektury, filmy, podcasty i inne materiały

Filmy i dokumenty na ten temat

Turystyka – główny łącznik społeczności | Patrick Tuttle | TEDxMSSU (15 minut)

W tym wykładzie TEDx Patrick Tuttle bada, w jaki sposób turystyka pełni rolę istotnego łącznika między społecznościami, sprzyjając wymianie kulturowej, wzajemnemu zrozumieniu i wspólnemu rozwojowi. Podkreśla, że turystykę należy postrzegać nie tylko jako działalność gospodarczą, ale jako siłę społeczną, która wzmacnia więzi międzyludzkie.

<https://youtu.be/AqQW-N5Y7b8?si=-jmHojPYYxmtLnPO>

Nadmierna turystyka: jak być odpowiedzialnym turystą – podcast The Global Story, BBC World Service (15 minut)

W tym odcinku podcastu omawiane są wyzwania związane z nadmierną turystyką oraz wpływ, jaki nadmierny napływ turystów może wywierać na lokalne społeczności, zasoby naturalne i dziedzictwo kulturowe. Prowadzący dyskutują nad możliwymi rozwiązaniami, takimi jak rozproszenie turystów, limity turystyczne oraz promowanie odpowiedzialnych zachowań w podróży w celu ochrony miejsc docelowych i społeczności.

<https://youtu.be/gfckTMN-5CI?si=JadgnLNf3x0NMD6h>

CAS Trips: Podróże studenckie dla obywateli świata (5 minut)

Film przedstawia grupy szkolne w Lizbonie, które uczestniczą w autentycznych, zrównoważonych doświadczeniach z mieszkańcami, w tym uczą się rzemiosła od starszych kobiet, gotują z lokalnymi szefami kuchni i tworzą tradycyjne portugalskie kafelki. Wycieczki CAS kładą nacisk na wpływ społeczny, świadomość gospodarki o obiegu zamkniętym oraz wspieranie globalnego obywatelstwa poprzez wciągające, praktyczne interakcje kulturowe.

<https://sustainabletravel.org/episode/cas-trips-student-travel-programs/>

Rozwój turystyki kulturowej | Wszystko, co musisz wiedzieć o

	<p>turystyce kulturowej (15 minut)</p> <p>Turystyka kulturowa zyskuje na popularności na całym świecie. Chociaż prawie wszystkie wakacje obejmują jakąś formę turystyki kulturowej, w różnych kontekstach wygląda to zupełnie inaczej. W tym filmie opowiadam o branży turystyki kulturowej, podaję wiele przykładów turystyki kulturowej oraz omawiam zalety i wady turystyki kulturowej.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=jMEQl6KNNWs</p> <p><u>Literatura naukowa/artykuły naukowe na ten temat</u></p> <p>Pomiar i ocena wpływu wskaźników zrównoważonego rozwoju kulturowego na zrównoważony rozwój turystyki kulturowej: opracowanie i walidacja skali (85 minut)</p> <p>W niniejszym badaniu opracowano i zmierzono nową skalę wskaźników zrównoważonego rozwoju kultury (CSI) w celu oceny ich wpływu na zrównoważony rozwój turystyki kulturowej (SCTD). Wyniki pokazują, że większość wskaźników CSI – takich jak autentyczność, świadomość i wzmocnienie pozycji – ma pozytywny wpływ na SCTD, podkreślając rolę kultury jako kluczowego czynnika w osiągnięciu zrównoważonej turystyki.</p> <p>Miejsce i rola znaków ekologicznych dla obiektów noclegowych: charakterystyka oparta na ankiecie dla Unii Europejskiej (45 minut)</p> <p>W niniejszym badaniu podkreślono, że chociaż narzędzia UE, takie jak oznakowanie ekologiczne UE, wspierają transformację ekologiczną i wkład turystyki w europejski Zielony Ład, to w celu poprawy ich skuteczności konieczna jest większa harmonizacja i przejrzystość.</p> <p>https://www.mdpi.com/2673-5768/6/1/22</p>
<p>Zadanie</p>	<p>Artykuł lub wpis na blogu (600–800 słów)</p> <p>Przygotuj interesujący artykuł zatytułowany: „Czy turystyka kulturowa może przyczynić się do budowy bardziej zrównoważonego społeczeństwa?”.</p> <p>Twój artykuł powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● W przystępny sposób wyjaśniać związek między kulturą, turystyką i zrównoważonym rozwojem. ● Zawierać co najmniej jeden konkretny przykład (miasto, miejsce dziedzictwa kulturowego, inicjatywa społeczna). ● Wykorzystywać elementy wizualne lub linki (w przypadku wersji cyfrowej), aby uczynić go atrakcyjnym dla szerokiego grona odbiorców.

Szablon modelu biznesowego

Elementy modelu biznesowego	Kluczowe informacje
<p>1 Segmenty klientów (główne grupy docelowe)</p> <p><i>Opis głównej grupy klientów, ich potencjału popytowego i kluczowych potrzeb</i></p>	<p>2 Oferowane wartości</p> <p><i>Jakie wartości będą fundamentami nowej oferty biznesowej dla klienta</i></p>
<p>3 Źródła przychodów</p> <p><i>Opis kluczowych produktów Co będzie sprzedawane klientom? W jaki sposób klienci będą płacić za produkty/usługi (jednorazowo, za noc, w ramach subskrypcji itp.)?</i></p>	<p>4 Struktura kosztów</p> <p><i>Jakie są główne koszty w planowanym modelu? Jak duże są planowane marże? Jaka jest struktura kosztów?</i></p>
<p>5 Kanały sprzedaży i dystrybucji</p> <p><i>Opis sprzedaży i dystrybucji</i></p>	<p>6 Relacje z klientami</p> <p><i>Jak pozyskać i utrzymać klientów, jakie narzędzia i strategie należy wdrożyć. Pomysły, strategie i narzędzia marketingowe.</i></p>
<p>7 Kluczowe zasoby</p> <p><i>Główne zasoby niezbędne do wdrożenia nowego modelu biznesowego Kluczowe zasoby niezbędne do wdrożenia modelu.</i></p>	<p>8 Kluczowi partnerzy</p> <p><i>Kluczowi partnerzy w modelu biznesowym (dostawcy, partnerzy handlowi itp.). Opis głównych grup i relacji z nimi.</i></p>
<p>9 Harmonogram wdrożenia (plan działania)</p> <p><i>Opis kluczowych działań/zadań niezbędnych do wdrożenia modelu w praktyce biznesowej</i></p>	

03

WARSZTAT 3

Turystyka przygodowa i zrównoważony rozwój gospodarczy

Warsztat 3: Turystyka przygodowa i zrównoważony rozwój gospodarczy

Tytuł modułu	Turystyka przygodowa i zrównoważony rozwój gospodarczy
Grupa docelowa	<ul style="list-style-type: none"> • Właściciele firm z branży turystycznej i hotelarskiej • Menedżerowie przedsiębiorstw • Instruktorzy kształcenia i szkolenia zawodowego
Wprowadzenie	<p>Turystyka przygodowa odgrywa coraz ważniejszą rolę we współczesnej gospodarce turystycznej, szczególnie w regionach wiejskich i obszarach przyrodniczych. Dzięki działaniom opartym na usługach przewodnickich, sprzęcie, zakwaterowaniu i lokalnych łańcuchach dostaw ma ona potencjał generowania dochodów, zatrudnienia i możliwości przedsiębiorczych. Jednocześnie przedsiębiorstwa zajmujące się turystyką przygodową działają w warunkach uwarunkowanych sezonowością, zależnością od środowiska, ryzykiem finansowym i wstrząsami zewnętrznymi. Zrównoważony rozwój gospodarczy staje się zatem kluczową kwestią zarówno dla poszczególnych przedsiębiorstw, jak i dla regionów turystycznych. Niniejszy moduł poświęcony jest temu, w jaki sposób przedsiębiorstwa z branży turystyki przygodowej mogą wzmocnić swoją rentowność poprzez zrównoważone modele biznesowe, praktyczne narzędzia i świadome decyzje inwestycyjne, pozostając jednocześnie zakorzenionymi w lokalnym kontekście.</p>
Efekty kształcenia	<p>Po ukończeniu tego modułu uczestnicy będą potrafili:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyjaśnić rolę turystyki przygodowej we wspieraniu lokalnej i regionalnej stabilności ekonomicznej 2. Wskazać praktyczne narzędzia służące wdrażaniu zrównoważonych modeli biznesowych w przedsiębiorstwach turystyki przygodowej 3. Ocenić opcje finansowania, które wspierają przejście na bardziej zrównoważone i odporne modele turystyki przygodowej 4. Stosować podstawowe wskaźniki do monitorowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego przedsiębiorstw z branży turystyki przygodowej
Czas trwania	7 godzin
Przygotowanie	<p>Prowadzący:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zapoznaje się ze strukturą modułu, celami i zadaniami. - Zapewnia niezbędne materiały: projektor, plakaty, tablice flipchart, materiały informacyjne oraz dostęp do filmów.

PLAN LEKCJI (2 GODZINY)

Krótki film

Przegląd: Ten film dotyczy zrównoważonej turystyki i turystyki przygodowej. Wyjaśnia, w jaki sposób podróżni mogą odkrywać świat w sposób szanujący środowisko i lokalne kultury, łącząc ekscytujące doświadczenia na świeżym powietrzu z odpowiedzialnymi praktykami, które minimalizują wpływ na środowisko. **Obejrzyj:** <https://www.youtube.com/watch?v=4gPsDQCbJy0>

Opracowanie modułu

● Wprowadzenie do modułu (5 min)

Turystyka przygodowa odgrywa coraz ważniejszą rolę w gospodarkach lokalnych i regionalnych, szczególnie w obszarach wiejskich i przyrodniczych, gdzie małe przedsiębiorstwa i usługi przewodnickie są ściśle powiązane z lokalnymi zasobami i społecznościami. Chociaż sektor ten może generować dochody, zatrudnienie i możliwości przedsiębiorcze, funkcjonuje on również w kontekście uwarunkowanym sezonowością, ograniczonymi zasobami, niepewnością finansową oraz zależnością od środowiska naturalnego i społecznego. Zapewnienie długoterminowej rentowności wymaga zatem czegoś więcej niż tylko krótkoterminowej zyskowności; wymaga modeli biznesowych, które odpowiedzialnie wykorzystują zasoby, wspierają stabilne źródła utrzymania i pozostają zgodne z lokalnymi warunkami środowiskowymi i społecznymi.

Moduł ten przedstawia turystykę przygodową z perspektywy zrównoważonego rozwoju gospodarczego, skupiając się na tym, w jaki sposób przedsiębiorstwa mogą budować długoterminową odporność i rentowność, jednocześnie wnosząc pozytywny wkład w rozwój danej destynacji. Uczestnicy zapoznają się z kluczowymi pojęciami, praktycznymi narzędziami i podejściami do finansowania, które pomagają pogodzić wyniki ekonomiczne z odpowiedzialnym wykorzystaniem zasobów i tworzeniem lokalnej wartości, wspierając dobrobyt zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń.

● Przebieg modułu (1 godz. 45 min)

Krok 1. Powitanie i przełamanie lodów (5 minut)

- Krótka runda przedstawiania się
- Zapytaj: „Co przychodzi wam na myśl, gdy słyszycie termin »turystyka przygodowa«?” (Odpowiedzi zapisywane w Mentimeterze lub innej platformie internetowej)

Krok 2. Burza mózgów: Czym jest turystyka zrównoważona? (15 minut)

Temat do dyskusji w grupie:

- „Jakie korzyści ekonomiczne przynosi turystyka przygodowa waszej okolicy?”
- „Jakie ryzyko ekonomiczne zaobserwowaliście?”

Krok 3. Opracowanie treści: Turystyka zrównoważona (50 minut)

Tematy do omówienia:

1. Wprowadzenie do turystyki przygodowej
2. Społeczne, środowiskowe i gospodarcze skutki turystyki przygodowej

3. Nowe formy bardziej zrównoważonej oferty w turystyce przygodowej
4. Innowacje i narzędzia cyfrowe na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego
5. Narzędzia do wdrażania
6. Finansowanie zmiany modeli biznesowych

Krok 4. Ćwiczenie: Innowacje i narzędzia cyfrowe na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego

Zadanie: Małe grupy (3–5 uczestników) (25 minut)

- Podziel uczestników na małe grupy i przydziel im (lub pozwól im wybrać) jeden scenariusz turystyki przygodowej, na przykład (3 minuty): lokalna firma organizująca wędrowki lub trekking / operator spływów raftingowych lub kajakowych / miejsce do uprawiania kolarstwa górskiego lub wspinaczki / społeczna inicjatywa turystyki przygodowej / operator wycieczek przyrodniczych w wrażliwym ekosystemie.
- Każda grupa odpowiada na pytanie: „Jakie są główne wyzwania związane ze zrównoważonym rozwojem gospodarczym, przed którymi stoi ta firma?” (6 minut). Zachęć ich do zastanowienia się nad: sezonowością, niskimi marżami, nadmierną zależnością od pośredników, nieefektywnym działaniem, ograniczonym dostępem do rynków, brakiem danych do podejmowania decyzji. Powinni wymienić 2–3 kluczowe wyzwania.
- Grupy przeprowadzają burzę mózgów na temat cyfrowych lub innowacyjnych rozwiązań, które mogłyby sprostać tym wyzwaniom (8 minut): „Jakie narzędzia cyfrowe mogłyby pomóc tej firmie zarabiać więcej bez zwiększania negatywnego wpływu?”. Grupy wybierają 1–2 narzędzia i wyjaśniają: w jaki sposób poprawiają one zrównoważony rozwój gospodarczy; dlaczego pasują one konkretnie do turystyki przygodowej.
- Krótka prezentacja (8 minut): Każda grupa przedstawia: wybrane wyzwanie, jedno narzędzie cyfrowe/innowację, jedną wyraźną korzyść (np. wyższe marże, lepsze zarządzanie odwiedzającymi, zróżnicowane źródła dochodów).

Krok 5. Podsumowanie i ocena (10 minut)

- Krótkie podsumowanie kluczowych wniosków
- Podzielenie się końcowymi spostrzeżeniami
- Omów pytania zawarte w sekcji dotyczącej ćwiczenia.
- Skieruj uczestników do materiałów do samodzielnej nauki (SDL) i wyjaśnij ćwiczenie, które następuje po SDL.
- **Wnioski (10 min)**

Zrównoważony rozwój gospodarczy ma zasadnicze znaczenie dla długoterminowej rentowności przedsiębiorstw zajmujących się turystyką przygodową oraz odpornością miejsc, w których prowadzą one działalność. W trakcie tego modułu uczestnicy analizowali, w jaki sposób turystyka przygodowa może generować stabilną wartość ekonomiczną, pozostając jednocześnie zgodną z lokalnymi warunkami środowiskowymi

i społecznymi. Koncentrując się na długoterminowym planowaniu, efektywnym wykorzystaniu zasobów i silnych powiązaniach lokalnych, przedsiębiorstwa zajmujące się turystyką przygodową mogą zwiększyć swoją rentowność, jednocześnie zmniejszając wrażliwość ekonomiczną. Połączenie teorii i praktyki w tym module pozwoliło uczestnikom zrozumieć zrównoważony rozwój gospodarczy jako podstawowy filar zielonej turystyki, dostrzec potencjał turystyki przygodowej w zakresie wspierania odpornych lokalnych gospodarek, zidentyfikować znaczenie innowacji, partnerstw i dywersyfikacji w ograniczaniu ryzyka finansowego oraz zastosować długoterminowe myślenie w celu zrównoważenia rentowności ze stabilnością i tworzeniem lokalnej wartości.

Dla właścicieli firm kluczowym przesłaniem jest to, że zrównoważone wyniki ekonomiczne zależą od odporności, a nie od krótkoterminowych zysków. Dla nauczycieli kształcenia i szkolenia zawodowego nacisk kładziony jest na przełożenie tych zasad na praktyczne narzędzia i działania edukacyjne, które odzwierciedlają rzeczywiste konteksty biznesowe.

Zrównoważony rozwój gospodarczy w turystyce przygodowej osiąga się poprzez ciągłe doskonalenie. Nawet niewielkie, konkretne działania, takie jak dostosowanie oferty, wzmocnienie partnerstwa lub usprawnienie praktyk planowania, mogą przyczynić się do zwiększenia odporności przedsiębiorstw i zrównoważonego rozwoju destynacji.

TREŚĆ LEKCJI

1. Wprowadzenie do turystyki przygodowej

Definicja i zasady

Turystykę przygodową definiuje się zazwyczaj jako „formę podróży łączącą aktywność fizyczną, kontakt z naturalnym środowiskiem i często pewien stopień zanurzenia się w kulturze. Zazwyczaj wiąże się ona z pewnym poziomem postrzeganego ryzyka lub niepewności i może obejmować zarówno łagodne, niskiego ryzyka aktywności, jak i wymagające, wysokiego ryzyka wyprawy” (Huddart & Stott, 2019). Najnowsze przeglądy definiują turystykę przygodową w oparciu o trzy powiązane ze sobą elementy:

- Ryzyko i niebezpieczeństwo (rzeczywiste lub postrzegane);
- Aktywność fizyczna i wyzwania;
- Środowisko naturalne (często odległe) i/lub głębokie zanurzenie się w kulturze.

Rodzaj przygody	Typowe cechy	Przykłady
Łagodna przygoda	Niskie-umiarkowane ryzyko, dostępne dla większości osób, z przewodnikiem, krótszy czas trwania (Janowski i in., 2021; Mykletun, 2018; Huddart & Stott, 2019; Petroman i in., 2018)	Wycieczki z przewodnikiem, jazda konna, nurkowanie z rurką, narciarstwo, narty wodne, łatwy rafting, jazda na rowerze, spacer po lodowcu po przygotowanych trasach, biwakowanie.

Ekstremalna przygoda	Wymagają większych umiejętności, wysiłku i wiążą się z większym ryzykiem; pokrywają się z sportami ekstremalnymi (Janowski i in., 2021; Mykletun, 2018; Swarbrooke i in., 2003; Buckley, 2012)	Wspinaczka skałkowa/ lodowa, trekking w dzikiej przyrodzie, speleologia, kajakarstwo górskie, skoki spadochronowe, kolarstwo górskie
----------------------	--	--

Głównymi trendami w turystyce przygodowej na świecie są:

- **Szybki wzrost i upowszechnienie:** Turystyka przygodowa przeszła transformację z niszowej aktywności do głównego nurtu globalnej turystyki, wykazując silny wzrost przed pandemią COVID-19 oraz utrzymującą się ekspansję po pandemii.
- **Dominacja łagodnych form przygody:** Łagodne formy przygody dominują obecnie na rynku, wyprzedzając formy ekstremalne i wysokiego ryzyka.
- **Nowe segmenty konsumentów:** grono uczestników rozszerza się o osoby starsze i rodziny, podczas gdy młodszy konsumenci coraz częściej preferują krótkie, lokalne „mikroprzygody”.
- **Czynniki napędzające rozwój po pandemii:** Zdrowie, dobre samopoczucie, redukcja stresu, samorozwój i więzi społeczne są obecnie kluczowymi czynnikami, dzięki którym turystyka przygodowa staje się narzędziem regeneracji psychicznej.
- **Globalizacja i nowe destynacje:** Nowe i nietradycyjne regiony, zwłaszcza w krajach rozwijających się, stają się destynacjami turystyki przygodowej dzięki lepszemu dostępowi i dystrybucji cyfrowej.
- **Wpływ mediów cyfrowych i społecznościowych:** media społecznościowe mają silny wpływ na wybór miejsc docelowych i wzorce uczestnictwa, zwracając uwagę na nowe formy aktywności.

Główne trendy europejskie i regionalne to:

- **Popyt napędzany przez młodzież i pokolenie millenialsów:** pokolenie millenialsów stanowi dużą część osób wyjeżdżających za granicę i silnie wpływa na popyt na aktywne, oparte na naturze i pośredniczone cyfrowo doświadczenia przygodowe.
- **Rozwój przygód związanych z naturą i wodą:** wzrost ten nasilił się w trakcie pandemii COVID-19 i po jej zakończeniu ze względu na zwiększony popyt na rekreację opartą na kontakcie z naturą i charakteryzującą się niską gęstością zaludnienia.
- **Przygoda jako coś „codziennego” i dostępnego:** turystyka przygodowa jest coraz częściej postrzegana jako dostępna, a nie ekstremalna.
- **Mikroprzygody i przyroda w pobliżu:** Krótkie wyprawy przygodowe w najbliższej okolicy zyskują coraz większą popularność w porównaniu z dalekimi podróżami.

- **Implikacje dla polityki i produktów:** Turystyka przygodowa i aktywna są traktowane priorytetowo jako niszowe obszary wzrostu w polityce turystycznej. Wykorzystuje się je do dywersyfikacji destynacji, rozwoju obszarów wiejskich oraz realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Główne wzorce popytu/motywacje

Popyt na turystykę przygodową jest szeroki i podzielony według wieku, kultury, motywów oraz preferencji dotyczących aktywności „twardej” i „miękkiej”. Badania wskazują na kilka odrębnych rynków docelowych o różnych oczekiwaniach i wzorcach wydatków.

Główne grupy motywacji w popycie na turystykę przygodową:

- Relaks i ucieczka na łono natury (szeroki rynek, w tym rodziny, seniorzy);
- Dreszczyk emocji, strach, wyzwania, odkrywanie siebie (młodzież, ekstremalna przygoda);
- Nauka i kompetencje, zanurzenie się w kulturze (młodzież, wykształceni podróżnicy);
- Bezpieczeństwo, bezpieczeństwo biologiczne, zrównoważony rozwój (po COVID, wszystkie grupy wiekowe).

Wzorce społeczno-demograficzne i kulturowe:

- **Płeć i wiek:** Turystyka przygodowa wykazuje wyraźne wzorce związane z wiekiem i płcią: mężczyźni i młodszy dorośli częściej angażują się w ryzykowne, ekstremalne aktywności przygodowe, podczas gdy kobiety i osoby starsze preferują łagodniejsze, zorganizowane wycieczki z przewodnikiem. Młodsze pokolenia, zwłaszcza pokolenie Y i pokolenie Z, poszukują nowości, budowania tożsamości oraz „transformujących” doświadczeń, którymi można się dzielić w mediach społecznościowych, podczas gdy pokolenie wyżu demograficznego i seniorzy coraz częściej preferują umiarkowane, dobrze zorganizowane przygody skupione na przyjemności, autentyczności i interakcji społecznej, a nie na ryzyku ((Gross et al., 2023; Pomfret & Bramwell, 2016); (Schlegelmilch & Ollenburger, 2013; Reynolds & Hritz, 2012; Gardiner et al., 2023); (Chandel, 2022; Patterson, 2018; Alén et al., 2017).
- **Osobowość:** Ekstrawersja i chęć „lepszego poznania siebie” pozwalają przewidzieć wybory związane z ekstremalnymi przygodami (Gross i in., 2023).
- **Kultura:** Młodzież łączy poszukiwanie nowości i tożsamość społeczna, co sugeruje istnienie jednolitego globalnego rynku przygód dla młodzieży, jednak z kulturowymi niuansami w postrzeganiu ryzyka i natury (Janowski i in., 2025; Gardiner i in., 2023).

Rola MŚP i mikroprzedsiębiorstw w ekosystemach turystyki przygodowej

MŚP i mikroprzedsiębiorstwa stanowią podstawę ekosystemów turystyki przygodowej. Są one głównymi dostawcami usług związanych z przygodą,

kluczowymi motorami lokalnego tworzenia wartości i innowacji oraz istotnymi czynnikami przyczyniającymi się do zrównoważonego rozwoju i rozwoju społeczności, jednocześnie borykając się z wrażliwością strukturalną wynikającą z ograniczonych zasobów.

Kluczowe role w ekosystemach turystyki przygodowej:

- **Dominujący lokalni dostawcy usług** (przewodnicy, zakwaterowanie, transport, sprzęt, żywienia), szczególnie w miejscowościach wiejskich i położonych na łonie natury, silnie kształtujący doświadczenia odwiedzających i konkurencyjność destynacji.
- **Filary lokalnych łańcuchów wartości i ekosystemów innowacji**, łączące turystykę z lokalnymi producentami, przedsiębiorstwami społecznymi, władzami i podmiotami edukacyjnymi.
- **Strażnicy kapitału lokalnego i kulturowego**, kreatywnie wykorzystujący lokalne krajobrazy, dziedzictwo i wiedzę do tworzenia wyjątkowych, przyjaznych dla środowiska ofert turystycznych.
- **Siły napędowe zrównoważonego rozwoju społeczno-kulturowego** poprzez lokalne zaopatrzenie, integrację, edukację i współpracę społeczności.

Ograniczenia i implikacje polityczne:

- MŚP borykają się z utrzymującymi się **słabościami** związanymi z finansami, umiejętnościami, zdolnościami w zakresie zarządzania, sezonowością i narażeniem na kryzysy, a także z barierami w zakresie cyfryzacji i wdrażania gospodarki o obiegu zamkniętym.
- Skuteczne ekosystemy turystyki przygodowej **wymagają** ukierunkowanego budowania potencjału, rozwoju przywództwa, wsparcia technologicznego, platform networkingowych oraz sprzyjających ram politycznych, aby umożliwić MŚP świadczenie wysokiej jakości, zrównoważonej turystyki przygodowej.

2. Społeczne, środowiskowe i gospodarcze skutki turystyki przygodowej

Skutki społeczne i środowiskowe – Turystyka przygodowa generuje korzyści ekonomiczne, ale powoduje koncentrację odwiedzających i działań w wrażliwych środowiskach, co powoduje znaczną presję środowiskową i społeczną.

Presja na środowisko:

- Transport (korzystanie z samochodów i podróże lotnicze) jest głównym źródłem emisji w europejskiej turystyce przygodowej.
- Wyprawy wysokogórskie organizowane z Europy przenoszą emisje dwutlenku węgla do odległych regionów.
- Turystyka oparta na przyrodzie powoduje szkody w roślinności i faunie na obszarach chronionych i wiejskich, co wymaga wprowadzenia bardziej rygorystycznych regulacji.
- Mieszkańcy dostrzegają zarówno korzyści ekonomiczne, jak i degradację środowiska związaną z rozwojem turystyki.

Nadmierna turystyka i gentryfikacja:

- Ośrodki turystyki przygodowej borykają się z przepełnieniem, komercjalizacją i rosnącymi kosztami mieszkaniowymi, podobnie jak w przypadku nadmiernej turystyki miejskiej.
- Krótkoterminowe wynajmy i firmy zorientowane na turystykę wypierają funkcje mieszkaniowe.
- Miasta surfingowe, narciarskie i wspinaczkowe narażone są na gentryfikację, podobną do tej obserwowanej w dużych miastach europejskich.

Niepewne zatrudnienie:

- Turystyka przygodowa opiera się w dużej mierze na sezonowej, nisko płatnej i niepewnej sile roboczej.
- Zatrudnienie w turystyce często pogłębia nierówności społeczne i ekonomiczne.
- Istnieje wyraźna przepaść społeczno-gospodarcza między turystami przygód a pracownikami branży turystycznej.

Potencjał w zakresie odpowiedzialności za środowisko:

- Zajęcia przygodowe mogą sprzyjać dobremu samopoczuciu i postawom proekologicznym.
- Skuteczna interpretacja, edukacja ekologiczna i przywództwo społeczności mogą pomóc w przekształceniu oddziaływania w kierunku odpowiedzialnego zarządzania.

Skutki gospodarcze – Turystyka przygodowa może przynosić znaczne korzyści dla lokalnej gospodarki, zwłaszcza w regionach wiejskich i peryferyjnych, jednak korzyści te wiążą się z poważnymi zagrożeniami dotyczącymi zmienności, nierówności oraz długoterminowej stabilności. Dlatego też planowanie strategiczne ma zasadnicze znaczenie dla przekształcenia krótkoterminowego wzrostu w trwałą wartość gospodarczą.

Pozytywne skutki gospodarcze:

- Generuje wysokie lokalne wydatki na przewodników, sprzęt, zakwaterowanie, wyżywienie i transport, co przynosi znaczne korzyści małym regionalnym gospodarkom.
- Tworzy więcej lokalnych miejsc pracy na każdego wydanego dolara niż turystyka masowa i włącza więcej lokalnych firm do łańcuchów dostaw.
- Wytwarza silny efekt mnożnikowy poprzez dochody pośrednie i indukowane, inwestycje w infrastrukturę oraz tworzenie regionalnych centrów.
- Wspiera dywersyfikację gospodarczą poprzez dodanie działań opartych na usługach i doświadczeniach do gospodarek rolniczych lub opartych na zasobach naturalnych.

- Modele turystyki przygodowej i ekoturystyki oparte na społecznościach lokalnych wzmacniają poczucie odpowiedzialności lokalnej, stabilność dochodów i długoterminowy rozwój obszarów wiejskich.

Ryzyko i wyzwania gospodarcze:

- Silna sezonowość i zależność od turystyki powodują niestabilność dochodów, niewykorzystane moce produkcyjne i słaby wzrost firm.
- Duża podatność na wstrząsy zewnętrzne (pandemie, sytuacja geopolityczna, kryzysy gospodarcze) może wywołać cykle koniunkturalne.
- Niejasność regulacyjna zwiększa niepewność, koszty przestrzegania przepisów i zniechęca do inwestycji.
- Luki infrastrukturalne, zagrożenia dla bezpieczeństwa i zagrożenia środowiskowe ograniczają wzrost w wielu regionach turystyki przygodowej.
- Nierówny podział korzyści, ucieczka korzyści ekonomicznych i ograniczone lokalne możliwości mogą spowodować przeniesienie wartości do podmiotów zewnętrznych.

Znaczenie długoterminowego planowania gospodarczego dla przedsiębiorstw zajmujących się turystyką przygodową:

- Długoterminowe planowanie finansowe i kryzysowe poprawia odporność, stabilność przepływów pieniężnych oraz zdolność do odbudowy w obliczu wstrząsów.
- Planowanie strategiczne pomaga zrównoważyć krótkoterminowe przychody z długoterminowym zrównoważonym rozwojem środowiskowym, społecznym i gospodarczym.
- Zintegrowane planowanie łączące infrastrukturę, zarządzanie ryzykiem, zaangażowanie społeczności i ochronę środowiska wzmacnia popyt przez cały rok oraz odporność destynacji.

Kluczowe priorytety strategiczne dla przedsiębiorstw z branży turystyki przygodowej:

- Zarządzanie środowiskowe i certyfikacja w celu ochrony zasobów naturalnych, obniżenia kosztów i wzmocnienia pozycji rynkowej.
- Zrównoważone strategie finansowe mające na celu poprawę dostępu do kapitału, zarządzanie ryzykiem i umożliwienie ekologicznych innowacji.
- Partnerstwa społeczne w celu zapewnienia lokalnego wsparcia, wspólnego dobrobytu i stabilności destynacji.
- Konkurencyjność rynkowa i innowacje poprzez inwestycje w bezpieczeństwo, rozwój produktów i praktyki gospodarki o obiegu zamkniętym.

3: Nowe formy bardziej

Turystyka przygodowa przechodzi od wzrostu opartego na ilości do modeli

**zrównoważonej oferty
turystyki przygodowej**

opartych na wartości, które priorytetowo traktują regenerację ekosystemów i społeczności, wysokiej jakości doświadczenia oraz obiegowe wykorzystanie zasobów. Zamiast jedynie minimalizować szkody, nowe oferty przygodowe aktywnie przyczyniają się do odbudowy środowiska, tworzenia wartości społecznej i długoterminowej odporności destynacji.

Przejsie od turystyki przygodowej opartej na ilości do turystyki opartej na wartości:

- Regeneracyjna turystyka przygodowa bezpośrednio włącza ochronę środowiska, odbudowę siedlisk i inicjatywy społeczne do doświadczeń związanych z podróżą.
- Modele oparte na wartości ograniczają liczbę odwiedzających, dają pierwszeństwo lokalnym MŚP i skupiają się na segmentach o wyższej rentowności, aby zmniejszyć presję na zasoby, jednocześnie zwiększając lokalne korzyści ekonomiczne.

Zrównoważone innowacje w zakresie produktów przygodowych:

- Pojawiające się formaty obejmują regeneracyjne wędrówki i jazdę na rowerze, oparte na społeczności szlaki ekologiczno-przygodowe, wyjazdy typu „przygoda-wellness-ekoturystyka” (AWE), zarządzane trasy terenowe oraz zaplanowane przestrzennie aktywności z zakresu łagodnej turystyki przygodowej.
- Doświadczenia w małych grupach i podczas dłuższych pobytów zmniejszają presję ekologiczną, jednocześnie zwiększając autentyczność, możliwości uczenia się i lokalne dochody.
- Lokalni przewodnicy, zakwaterowanie u rodzin i opowiadanie historii wzmacniają wrażenia odwiedzających, przyczyniają się do zachowania kultury i wzmacniają społeczność.
- Połączenie przygody z doświadczeniami kulturowymi, agroturystycznymi i przyrodniczymi dywersyfikuje dochody i wspiera rozwój zgodny z celami zrównoważonego rozwoju (SDG).

Zasady gospodarki o obiegu zamkniętym w turystyce przygodowej:

- Podejścia oparte na gospodarce o obiegu zamkniętym zastępują linearne modele turystyczne efektywnością wykorzystania zasobów, redukcją odpadów i systemami regeneracyjnymi.
- Programy ponownego wykorzystania, naprawy, wypożyczania i współdzielenia sprzętu zmniejszają wpływ na środowisko i są atrakcyjne dla podróżnych dbających o ekologię.
- Lokalne zaopatrzenie oraz partnerstwa z rolnikami, dostawcami energii i firmami zajmującymi się gospodarką odpadami skracają łańcuchy dostaw i wzmacniają lokalne łańcuchy wartości.
- Platformy cyfrowe umożliwiają tworzenie ekosystemów turystyki o obiegu zamkniętym, łącząc certyfikowanych dostawców z rynkami świadomymi ekologicznie.

4. Innowacje i narzędzia cyfrowe na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego

Dowody z przykładów zrównoważonej turystyki przygodowej:

- Modele trekkingu i ekoturystyki oparte na społecznościach lokalnych w Nepalu, Sikkimie i Ladakh pokazują, że lokalna odpowiedzialność, dzielenie się korzyściami i zarządzanie ruchem turystycznym mogą jednocześnie wspierać źródła utrzymania i ochronę środowiska.
- Zastosowania gospodarki o obiegu zamkniętym w europejskich i chińskich obiektach noclegowych pokazują, w jaki sposób systemy zamkniętej pętli zmniejszają koszty i wpływ na środowisko, jednocześnie wzmacniając pozycję rynkową.

Zrównoważony rozwój gospodarczy w turystyce przygodowej jest w coraz większym stopniu wspierany przez innowacje cyfrowe, które sprzyjają wydajności, stabilnym przychodom, odporności oraz zmniejszeniu kosztów środowiskowych i społecznych.

- **Wydajność operacyjna i redukcja kosztów:** Narzędzia takie jak GPS, aplikacje mobilne, urządzenia do noszenia, inteligentne platformy oraz systemy rezerwacji oparte na danych poprawiają bezpieczeństwo, planowanie tras, zarządzanie przepustowością i ustalanie cen, obniżając koszty operacyjne i ograniczając nieefektywność.
- **Dostęp do rynku i stymulowanie popytu:** marketing cyfrowy, media społecznościowe, podglądy AR/VR oraz dystrybucja oparta na platformach poszerzają zasięg rynkowy, zmniejszają postrzegane ryzyko i tworzą nowe źródła przychodów, zwłaszcza dla małych i wiejskich operatorów turystyki przygodowej.
- **Wsparcie zrównoważonego rozwoju i gospodarki o obiegu zamkniętym:** Monitorowanie cyfrowe, śledzenie za pomocą kodów QR oraz systemy oparte na chmurze umożliwiają efektywne wykorzystanie zasobów, ponowne wykorzystanie sprzętu oraz modele biznesowe oparte na obiegu zamkniętym, które obniżają koszty i są atrakcyjne dla turystów dbających o środowisko.
- **Zarządzanie ryzykiem i odporność:** Dane w czasie rzeczywistym, urządzenia do noszenia na ciele oraz analityka predykcyjna zwiększają bezpieczeństwo, poprawiają reagowanie na sytuacje kryzysowe oraz zarządzanie destynacją, chroniąc wartość marki i długoterminowe przychody.
- **Długoterminowa przewaga konkurencyjna:** Firmy, które łączą cyfrowe przywództwo z ekoinnowacjami i dzieleniem się wiedzą, wzmacniają swoją zdolność do wdrażania ekologicznych rozwiązań i osiągają bardziej trwałą, opartą na zrównoważonym rozwoju konkurencyjność.

Cyfryzacja to nie tylko modernizacja technologiczna, ale strategiczna dźwignia, która poprawia wydajność, bezpieczeństwo, zrównoważony rozwój i rentowność, nawet w przypadku małych firm zajmujących się turystyką przygodową.

	Innowacje / obszar narzędzi Jak wspiera zrównoważony rozwój gospodarczy w turystyce przygodowej
	GPS, aplikacje mobilne, urządzenia do noszenia Poprawiają bezpieczeństwo, planowanie tras i samodzielne zwiedzanie, obniżając koszty przewodników i operacyjne oraz poszerzając rynki.
	Doświadczenia AR/VR Podglądy przed podróżą i wirtualne wycieczki zmniejszają postrzegane ryzyko, zwiększają liczbę rezerwacji i umożliwiają nowe źródła przychodów (wirtualne wycieczki, sprzedaż poza sezonem).
	Marketing cyfrowy i media społecznościowe Ukierunkowane kampanie i treści generowane przez użytkowników zwiększają popyt przy niskich kosztach, co ma kluczowe znaczenie dla małych firm organizujących wyprawy i operatorów lokalnych.
	Inteligentne platformy i duże zbiory danych Platformy wykorzystujące sztuczną inteligencję, big data, IoT i systemy rezerwacyjne optymalizują ceny, przepustowość i przepływ odwiedzających, poprawiając rentowność i zmniejszając ryzyko nadmiernej turystyki.
	Cyfrowe rozwiązania w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym Cyfrowe monitorowanie zasobów, odpadów i energii pomaga małym i średnim firmom z branży turystyki przygodowej wdrażać modele gospodarki o obiegu zamkniętym, obniżając koszty zasobów i przyciągając turystów dbających o środowisko. Narzędzia takie jak kody QR i rozwiązania oparte na chmurze umożliwiają śledzenie sprzętu, transportu i wypożyczeń. Ograniczają straty i maksymalizują żywotność aktywów.
	Blockchain i fintech Bardziej wydajne, przejrzyste transakcje oraz inteligentne umowy dotyczące rezerwacji i ubezpieczeń zmniejszają opłaty pośredników i wzmacniają zaufanie do małych dostawców usług przygodowych.
	Zarządzanie wiedzą i przywództwo cyfrowe Przywództwo cyfrowe oraz narzędzia do dzielenia się wiedzą wzmacniają ekoinnowacje i „zdolność absorpcyjną w zakresie ekologii”, budując trwałą przewagę konkurencyjną.
5. Narzędzia do wdrożenia	<p>Przedsiębiorstwa zajmujące się turystyką przygodową są zazwyczaj małe, działają lokalnie i są ściśle powiązane z lokalnymi społecznościami i ekosystemami. Z tego powodu praktyczne i przejrzyste narzędzia są niezbędne do wspierania ekonomicznie i społecznie zrównoważonego podejmowania decyzji.</p> <p>Istnieje kilka sprawdzonych ram wspierających projektowanie i zarządzanie zrównoważonymi przedsiębiorstwami turystyki przygodowej:</p> <p>Kryteria Globalnej Rady Zrównoważonej Turystyki (GSTC) – Kryteria GSTC to najbardziej uznane ramy zrównoważonego rozwoju w turystyce. Dla operatorów turystyki przygodowej (np. trekking, rafting, wspinaczka, turystyka przyrodnicza) kryteria te stanowią podstawowy standard odpowiedzialnego działania, wytyczne dotyczące projektowania modeli biznesowych, wsparcie w definiowaniu kluczowych wskaźników efektywności (KPI) w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz przygotowanie do procesów certyfikacyjnych.</p> <p>Wskaźniki zrównoważonej turystyki UNWTO – wskaźniki te oferują mierzalne narzędzia do monitorowania wyników w zakresie</p>

zrównoważonego rozwoju, w tym presji na ekosystem, wpływu odwiedzających na szlaki, dziką przyrodę i zasoby wodne, tworzenia miejsc pracy oraz generowania lokalnych dochodów.

Głównymi narzędziami zarządzania środowiskiem i ryzykiem są:

- **Ocena oddziaływania na środowisko (EIA)** – oceny EIA są szczególnie istotne przy planowaniu nowych aktywności przygodowych lub infrastruktury (np. szlaków, schronisk, obozów, dróg dojazdowych). Pozwalają one operatorom ocenić oddziaływanie związane z erozją, gospodarką odpadami, hałasem oraz wpływem emisji na rzeki, dziką przyrodę i ekosystemy.
- **Zarządzanie ryzykiem związanym z turystyką przygodową (ARM) i norma ISO 21101 – norma ISO 21101 (Turystyka przygodowa – Systemy zarządzania bezpieczeństwem)** określa minimalne wymagania dotyczące systemów zarządzania bezpieczeństwem dla dostawców usług w zakresie turystyki przygodowej. Jej cele obejmują poprawę wyników w zakresie bezpieczeństwa, zapewnienie bezpieczeństwa uczestników i personelu, wykazanie bezpiecznych praktyk oraz wspieranie zgodności z przepisami prawa. Ramy ARM integrują planowanie bezpieczeństwa, ograniczenia środowiskowe oraz zarządzanie ryzykiem operacyjnym.

Niektóre etyczne i odpowiedzialne praktyki biznesowe to:

- **Standardy turystyki sprawiedliwego handlu** – wspierają one etyczne łańcuchy dostaw, sprawiedliwe warunki pracy oraz wzmacniają wiarygodność deklaracji dotyczących zrównoważonego rozwoju w marketingu.
- **Adventure Travel Trade Association (ATTA)** – to globalna sieć podmiotów związanych z turystyką przygodową (przewodnicy, operatorzy, schroniska, organizacje destynacyjne). Poprzez swoje standardy, wytyczne i sieci profesjonalistów ATTA promuje odpowiedzialne praktyki biznesowe, dbałość o środowisko oraz podejście do turystyki oparte na społeczności lokalnej.
- Istnieją również narzędzia angażowania społeczności i podziału korzyści, ponieważ zrównoważona turystyka przygodowa w dużym stopniu opiera się na silnych relacjach lokalnych. Praktyczne narzędzia obejmują **modele biznesowe oparte na społeczności** (umowy o podziale przychodów, schroniska należące do społeczności, spółdzielnie przewodników oraz lokalne zaopatrzenie (żywność, transport, rękodzieło)) oraz **warsztaty planowania partycypacyjnego**. Wspierają one zaangażowanie społeczności w projektowanie tras, ograniczenia liczby odwiedzających, protokoły kulturowe oraz współtworzenie doświadczeń i zapobieganie konfliktom.

Ustrukturyzowany proces mapowania interesariuszy wzmacnia zrównoważony rozwój biznesu, zaczynając od: identyfikacji kluczowych podmiotów (stowarzyszenia społeczne, zarządcy gruntów, lokalne MŚP, dostawcy usług transportowych, rzemieślnicy, ośrodki szkoleniowe); mapowania ról i korzyści (miejsca pracy, umowy na dostawy, porozumienia dotyczące ochrony środowiska, ustalenia dotyczące współzarządzania); oraz powiązania partnerów ze wskaźnikami

6. Finansowanie zmiany modeli biznesowych

zrównoważonego rozwoju.

Przejście na bardziej zrównoważone formy turystyki przygodowej często wymaga znacznych inwestycji początkowych. Inwestycje te mogą zwiększyć krótkoterminową presję finansową, dlatego dostęp do odpowiednich mechanizmów finansowania ma zasadnicze znaczenie dla umożliwienia przejścia na zrównoważony rozwój, szczególnie w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw oraz operatorów działających na poziomie społeczności lokalnych.

Finansowanie przejścia na zrównoważoną turystykę przygodową można wspierać poprzez połączenie publicznych, prywatnych i społecznościowych mechanizmów finansowania.

Finansowanie publiczne i dotacje odgrywają szczególnie ważną rolę we wspieraniu ekologicznej transformacji, innowacji i rozwoju obszarów wiejskich w turystyce, ponieważ często mają one na celu zmniejszenie ryzyka finansowego związanego z inwestycjami w zrównoważony rozwój. Na poziomie europejskim i krajowym programy takie jak **fundusze strukturalne, fundusze rozwoju obszarów wiejskich i programy innowacji w turystyce** są skierowane do małych i średnich przedsiębiorstw oraz inicjatyw na rzecz działań w dziedzinie klimatu.

Organizacje zarządzające destynacjami turystycznymi i samorządy lokalne mogą również zapewniać zachęty lub współfinansowanie.

Finansowanie publiczne i instytucjonalne na poziomie europejskim dodatkowo wspiera przejście w kierunku zrównoważonej turystyki przygodowej. **Program UE LIFE** koncentruje się na ochronie środowiska, zachowaniu różnorodności biologicznej i działaniach na rzecz klimatu oraz wspiera inicjatywy, takie jak odtwarzanie siedlisk związane z działalnością turystyczną i adaptacja do zmian klimatu w destynacjach opartych na przyrodzie. Program ten jest szczególnie odpowiedni dla projektów pilotażowych i inicjatyw na poziomie destynacji, których celem jest testowanie i skalowanie praktyk zrównoważonej turystyki. Program **„Horyzont Europa”** ma również duże znaczenie, ponieważ wspiera innowacje w modelach zrównoważonej turystyki, rozwój narzędzi cyfrowych do monitorowania wpływu oraz systemy turystyki przygodowej odporne na zmiany klimatu.

Oprócz finansowania publicznego coraz ważniejszą rolę w umożliwianiu transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju na poziomie przedsiębiorstw odgrywają **zielone finansowanie i bankowość etyczna**. Zielone finansowanie odnosi się do produktów finansowych, które wyraźnie uwzględniają kryteria środowiskowe i społeczne w decyzjach dotyczących udzielania kredytów i inwestycji. Instrumenty istotne dla turystyki przygodowej obejmują **zielone kredyty na inwestycje** w energooszczędne budynki, systemy energii odnawialnej, pojazdy niskoemisyjne oraz certyfikowany sprzęt. **Banki etyczne i spółdzielcze** stosują kryteria selekcji środowiskowej i społecznej i mogą oferować korzystniejsze warunki dla projektów turystycznych zorientowanych na zrównoważony rozwój. Badania pokazują, że instrumenty zielonego finansowania, takie jak zielone obligacje, preferencyjne zielone kredyty i kredyty powiązane ze zrównoważonym rozwojem, mogą mieć silny, długoterminowy pozytywny wpływ na zrównoważony rozwój turystyki i zielony wzrost. Dostęp do tych instrumentów finansowych wymaga udokumentowanych planów zrównoważonego rozwoju, środków zarządzania ryzykiem oraz wskaźników oddziaływania, co może wzmocnić

ogólne modele biznesowe i poprawić długoterminową wiarygodność finansową.

Dla małych i lokalnych operatorów turystyki przygodowej szczególnie ważne są alternatywne mechanizmy finansowania, takie jak **mikrofinansowanie i modele spółdzielcze**. W wielu miejscach małe firmy turystyczne polegają na **nieformalnych instytucjach mikrofinansowych i grupach oszczędnościowych**, gdy tradycyjne banki postrzegają turystykę jako sektor wysokiego ryzyka. Modele podziału przychodów i własności spółdzielczej pozwalają przewodnikom, lokalnym społecznościom i małym dostawcom na współwłasność aktywów lub dzielenie się zyskami, co zwiększa lokalną retencję korzyści ekonomicznych i zmniejsza indywidualne ryzyko finansowe. Badania wskazują, że modele te przyczyniają się do bardziej sprawiedliwego podziału korzyści ekonomicznych, jednocześnie wspierając długoterminowe zaangażowanie lokalnej społeczności w zrównoważony rozwój turystyki.

Wreszcie, **hybrydowe podejścia do finansowania** dodatkowo wzmacniają stabilność finansową inicjatyw w zakresie turystyki przygodowej. **Partnerstwa publiczno-prywatne** umożliwiają wspólne inwestycje władz lokalnych, przedsiębiorstw turystycznych i organizacji zajmujących się ochroną przyrody i są szczególnie przydatne w finansowaniu infrastruktury, systemów szlaków oraz dostępu do obszarów chronionych. Kolejnym skutecznym podejściem są modele reinwestycji przychodów, w których część dochodów z turystyki jest reinwestowana w działania na rzecz ochrony przyrody, projekty rozwoju społeczności oraz systemy szkoleniowe i monitorujące. **Łącząc wyniki finansowe bezpośrednio z wynikami środowiskowymi i społecznymi, modele te zwiększają długoterminową stabilność, wzmacniając jednocześnie lokalne wsparcie i współpracę między interesariuszami.**

ĆWICZENIA NETWORKINGOWE (1 GODZINA)

Studia przypadków

Do 3 studiów przypadków dotyczących turystyki przygodowej opartych na doświadczeniach uczestników

Tworzenie nowych modeli biznesowych Turystyka przygodowa a zrównoważony rozwój gospodarczy

- Metodologia CANVAS
- Szablon modelu biznesowego
- Przykłady bardziej zrównoważonych modeli biznesowych
- Przygotowanie przykładu propozycji nowego modelu biznesowego (praca w grupach)

ZADANIA DO SAMOKSZTAŁCENIA (4 GODZINY)

Lektury, filmy, podcasty i inne materiały

Literatura naukowa/artykuły naukowe na ten temat

Światowa Organizacja Turystyki i Stowarzyszenie Turystyki Przygodowej. (2014). *Raporty AM, tom 9: Globalny raport na temat turystyki przygodowej* (pierwsze wydanie). Światowa Organizacja Turystyki.
<https://www.untourism.int/archive/middle-east/publication/global-report-adventure-tourism>
 Adventure Travel Trade Association i Switzerland Tourism. (2021).

Wielkie chwile, niewielki wpływ: Nowe podejście do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju w turystyce przygodowej. Adventure Travel Trade Association.

https://www.stnet.ch/app/uploads/2021/10/Knowledge-Report_No.1.pdf

Adventure Travel Trade Association. (2024). *Przegląd branży turystyki przygodowej w 2024 r.* (Roczny raport badawczy). Adventure Travel Trade Association. <https://learn.adventuretravel.biz/research/2024-adventure-travel-industry-snapshot/>

Adventure Travel Trade Association i Switzerland Tourism. (2023). *Tworzenie zrównoważonych doświadczeń w turystyce przygodowej* (Raport badawczy). Adventure Travel Trade Association. <https://learn.adventuretravel.biz/research/creating-sustainable-experiences-in-adventure-travel>

Filmy i dokumenty na ten temat:

Czym jest turystyka przygodowa? https://www.youtube.com/watch?v=_VK6dJAfbM8

Turystyka przygodowa – zrównoważony rozwój jako standard, Gergana Nikolova – konferencja Green Destinations 2022 (<https://www.youtube.com/watch?v=GMYL74HO9c>).

Turystyka przygodowa na Hokkaido: zrównoważona podróż (<https://www.youtube.com/watch?v=fegeSTUIUak>).

Turystyka zrównoważona a turystyka regeneracyjna? – Resort 2 Travel (<https://www.youtube.com/watch?v=3XMx9zV8ey4>).

Jak turystyka przygodowa zyskała na popularności po pandemii (<https://www.youtube.com/watch?v=IDSJ9gNqTqE>)

Czym jest turystyka przygodowa i dlaczego powinniśmy być „turystami przygodowymi”? (<https://www.youtube.com/watch?v=Lh2xcai9ofM>).

Książki i inne publikacje

Buckley, Ralf. (2010). Zarządzanie turystyką przygodową. 10.4324/9781856178358. Dostępne pod adresem: (PDF) [Zarządzanie turystyką przygodową](#)

Szromek, A. R. (red.). (2021). *Zrównoważone modele biznesowe w turystyce*. MDPI Books. Dostępne pod adresem: <https://www.mdpi.com/books/reprint/3937-sustainable-business-models-in-tourism>

Zadanie

Refleksyjny dokument dotyczący polityki i strategii – Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju gospodarczego w turystyce przygodowej: dokument strategiczny.

Uczestnicy przygotowują **notatkę dotyczącą polityki lub strategii** o długości 1000–1500 słów, skierowaną do jednej z następujących instytucji: organizacji zarządzającej destynacją / regionalnego urzędu ds. turystyki / sieci małych i średnich przedsiębiorstw zajmujących się turystyką przygodową / instytucji szkoleniowej (w kontekście kształcenia i szkolenia zawodowego).

Dokument musi: 1. Wyjaśniać znaczenie ekonomiczne turystyki przygodowej dla gospodarek wiejskich/regionalnych; 2. Wskazywać 3 kluczowe zagrożenia ekonomiczne (np. sezonowość, wstrząsy zewnętrzne, niejasności regulacyjne, niepewność zatrudnienia); 3. Proponować 5

działań strategicznych na poziomie destynacji (np. zachęty do dywersyfikacji, budowanie potencjału cyfrowego, dostęp do zielonego finansowania, wsparcie certyfikacyjne, modele współpracy); 4. Zawierać mierzalne wskaźniki służące monitorowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

Uczestnicy muszą odwołać się do spostrzeżeń zawartych w materiałach do samodzielnej nauki. Opcjonalny format alternatywny: 6–8-minutowa nagrana prezentacja wideo symulująca profesjonalną prezentację doradczą. **Kryteria oceny:** jasność strategiczna, znaczenie dla polityki, rozumowanie oparte na dowodach, praktyczne i mierzalne zalecenia. **Cel:** Ocena syntezy na wyższym poziomie, myślenia systemowego oraz zdolności do działania w skali miejsca docelowego lub zarządzania.

Szablon modelu biznesowego

Elementy modelu biznesowego	Kluczowe informacje
1 Segmenty klientów (kluczowe grupy docelowe) <i>Opis głównej grupy klientów, ich potencjału popytu i kluczowych potrzeb</i>	2 Dostarczane wartości <i>Jakie wartości będą fundamentami nowej oferty biznesowej dla klienta</i>
3 Źródła przychodów <i>Opis kluczowych produktów Co będzie sprzedawane klientom? W jaki sposób klienci będą płacić za produkty/usługi (jednorazowo, za noc, w ramach subskrypcji itp.)?</i>	4 Struktura kosztów <i>Jakie są główne koszty w planowanym modelu? Jak duże są planowane marże? Jaka jest struktura kosztów?</i>
5 Kanały sprzedaży i dystrybucji <i>Opis sprzedaży i dystrybucji</i>	6 Relacje z klientami <i>Jak pozyskać i utrzymać klientów, jakie narzędzia i strategie należy wdrożyć. Pomysły, strategie i narzędzia marketingowe.</i>
7 Kluczowe zasoby <i>Główne zasoby niezbędne do wdrożenia nowego modelu biznesowego Kluczowe zasoby niezbędne do wdrożenia modelu.</i>	8 Kluczowi partnerzy <i>Kluczowi partnerzy w modelu biznesowym (dostawcy, partnerzy handlowi itp.). Opis głównych grup i relacji z nimi.</i>
9 Harmonogram wdrożenia (plan działania) <i>Opis kluczowych działań/zadań niezbędnych do wdrożenia modelu w praktyce biznesowej</i>	

Wnioski

Ekoturystyka i zrównoważony rozwój środowiskowy nie są niszowymi koncepcjami zarezerwowanymi dla obszarów chronionych lub wyspecjalizowanych operatorów. Stanowią one strategiczną ścieżkę dla przedsiębiorstw turystycznych poszukujących odporności, znaczenia i długoterminowej konkurencyjności w szybko zmieniającym się otoczeniu biznesowym.

W trakcie tego warsztatu uczestnicy przeanalizowali wpływ turystyki na środowisko w ramach łańcuchów wartości oraz poznali praktyczne strategie mające na celu ograniczenie zużycia zasobów, wzmocnienie ochrony różnorodności biologicznej oraz poprawę lokalnego zarządzania środowiskiem. Co ważniejsze, przełożyli oni te spostrzeżenia na decyzje operacyjne i dostosowania modeli biznesowych. Zrównoważony rozwój w tym kontekście nie ogranicza się do pojedynczych usprawnień, takich jak segregacja odpadów czy poprawa efektywności energetycznej. Wymaga on strukturalnej integracji z:

- Podstawowe propozycje wartości
- Projektowanie usług
- planowanie infrastruktury
- zarządzanie łańcuchem dostaw
- Komunikacji z gośćmi
- Pomiar wyników

Opracowując Zielony Plan Działania i określając mierzalne wskaźniki, uczestnicy wyszli poza etap świadomości i przeszli do ustrukturyzowanego wdrażania. To przejście od intencji do mierzalnych postępów ma kluczowe znaczenie dla wiarygodności, gotowości regulacyjnej i pozycjonowania rynkowego.

Ekoturystyka pokazuje, że odpowiedzialność za środowisko i wyniki biznesowe nie są celami sprzecznymi. Strategicznie wdrożona zrównoważona ekologia może:

- Obniżyć koszty operacyjne
- Wzmocnić relacje z miejscami docelowymi
- Zwiększyć zaufanie do marki
- Poprawić zarządzanie ryzykiem
- przyciągnąć segmenty rynku zorientowane na zrównoważony rozwój

Warsztaty kończą się zatem jasnym przesłaniem: zrównoważony rozwój środowiskowy nie stanowi ograniczenia dla rozwoju turystyki. Jest to warunek zrównoważonej konkurencyjności. Przedstawione tu narzędzia stanowią podstawę do ciągłego doskonalenia. Kolejnym krokiem jest konsekwentne wdrażanie, monitorowanie i udoskonalanie. W ten sposób przedsiębiorstwa

turystyczne przyczyniają się nie tylko do ochrony środowiska, ale także do długoterminowej odporności swoich modeli biznesowych oraz destynacji, od których są zależne.

Bibliografia

Achmad, F., Prambudia, Y. i Rumanti, A. (2023). Zrównoważony rozwój branży turystycznej: model współpracy oparty na otwartej innowacyjności, interesariuszach i infrastrukturze wsparcia. IEEE Access, 11, 83343–83363. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3301574>

Advertiser.ie. (1 lipca 2024 r.). Firma z siedzibą w Galway jako jedna z pierwszych w Irlandii otrzymała prestiżowy globalny certyfikat w zakresie ochrony środowiska i odpowiedzialności społecznej. Advertiser.ie. Pobrane z <https://www.advertiser.ie/galway/article/142093/galway-based-company-among-first-in-ireland-to-receive-prestigious-global-environment-and-social-responsibility-certification>

Agarwal, P. i Sharma, S. (2025). Turystyka przygodowa a era cyfrowa: Jak technologia zmienia sposób, w jaki odkrywamy świat. International Journal of Advances in Engineering and Management, 7, 909–921. https://www.researchgate.net/publication/389661929_Adventure_Tourism_and_the_Digital_Age_how_Technology_is_changing_the_way_we_explore

Agyeiwaah, E., McKercher, B. i Suntikul, W. (2017). Identyfikacja kluczowych wskaźników zrównoważonej turystyki: droga naprzód? Tourism Management Perspectives, 24, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.005>

Alén, E., Losada, N. i De Carlos, P. (2017). Profilowanie segmentów turystów seniorów pod kątem motywacji i cech podróży. Current Issues in Tourism, 20, 1454–1469. <https://doi.org/10.1080/13683500.2015.1007927>

Allkins, M., Chauke, T. i Sifolo, P. (2025). Zapewnianie niezwykłych wrażeń przygodowych w erze „Chthulucene”: Wyzwania związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i rozwiązania cyfrowe dla turystów dbających o środowisko. Zrównoważony rozwój. <https://doi.org/10.3390/su17020627>

Amin, A. i Budilestari, W. (2025). Potrójny wpływ turystyki: wzrost gospodarczy, dynamika kulturowa i zmiany środowiskowe. Journal Magister Ilmu Ekonomi Universitas Palangka Raya: Growth. <https://doi.org/10.52300/grow.v11i1.21778>

Anangonó, R., Simaluisa, F. i Romero, F. (2023). Profil popytu na turystykę przygodową w Ekwadorze z naciskiem na zrównoważony rozwój. Revista Internacional de Gestión, Innovación y Sostenibilidad Turística. <https://doi.org/10.51260/rigistur.v3i2.423>

Armendáriz, B. i Morduch, J. (2010). Ekonomia mikrofinansów. MIT Press.

Arrábida Life. (b.d.). Arrábida Life – Doświadczenia na świeżym powietrzu i rejsy statkiem w Parku Przyrodniczym Arrábida. Pobrane z <https://www.arrabidalife.com/>

Park Morski Arrábida. (b.d.). Przydatne informacje. <https://arrabidaparquemarinho.ualg.pt/en/useful-information>

ATTA – Stowarzyszenie Branży Turystyki Przygodowej. (2021). Przegląd branży turystyki przygodowej.

Ayuntamiento de Onís. (b.d.). Plan ekoturystyki w Picos de Europa: Destino Onís. Pobrane z <https://www.onisecoturismo.es/>

Baloch, Q. B., Shah, S. A. R., Iqbal, N., Sheeraz, M., AsadUllah, M., Mahar, S. W. i Khan, A. (2022). Wpływ rozwoju turystyki na zrównoważony rozwój środowiska: Propozycja ram zrównoważonej ekoturystyki. *Environmental Science and Pollution Research*. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-22496-w>

Baral, R. i Rijal, D. (2022). Wpływ odwiedzających na odległe destynacje: ocena nepalskiej górskiej wioski o intensywnej działalności turystycznej. *Heliyon*. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10395>

Barbhuiya, A. (2025). Perspektywy turystyki przygodowej w wybranych regionach Assamu w sposób zrównoważony i ekologiczny. *International Journal of Global Research Innovations & Technology*. <https://doi.org/10.62823/ijgrit/03.02.7392>

Beames, S., Houge Mackenzie, S. i Raymond, E. (2022). Jak możemy podróżować w sposób zrównoważony? Systematyczny przegląd wytycznych dotyczących zrównoważonego rozwoju dla operatorów turystyki przygodowej. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 50, 223–231. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.01.002>

Beckman, E., Morse, S. i Smith, E. (2023). Ekonomiczny wpływ turystyki przygodowej na społeczność wiejską. *Tourism Analysis*. <https://doi.org/10.3727/108354224X17194304972608>

Bentley, L. (2024). Psychologiczne korzyści płynące z turystyki przygodowej. *Integrated Journal for Research in Arts and Humanities*. <https://doi.org/10.55544/ijrah.4.2.16>

Bondarenko, S., Kalaman, O. i Danilova, O. (2025). Cyfrowa transformacja branży turystycznej w gospodarce otwartej. *Rozwój społeczny: kwestie ekonomiczne i prawne*. <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.17>

Booking.com. (2023). Raport dotyczący zrównoważonej turystyki 2023. Booking.com. <https://www.booking.com/sustainable-travel>

Bramwell, B. i Lane, B. (2011). Krytyczne badania nad zarządzaniem turystyką i zrównoważonym rozwojem. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4–5), 411–421.

Brar, A. (2025). W jakim stopniu niejasne przepisy i zasady ograniczają korzyści ekonomiczne płynące z uprawiania sportów ekstremalnych w małych gospodarkach regionalnych? *International Journal for Multidisciplinary Research*. <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2025.v07i05.55773>

Buckley, R. (2000). Trendy NEAT: aktualne zagadnienia w turystyce przyrodniczej, ekologicznej i przygodowej. *International Journal of Tourism Research*, 2(6), 437–444. https://www.academia.edu/7083427/Neat_trends_current_issues_in_nature_eco_and_adventure_tourism

- Buckley, R. (2012). Adrenalina jako kluczowa motywacja w turystyce przygodowej dla zaawansowanych. *Tourism Management*, 33, 961–970.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.10.002>
- Buckley, R. (2012). Turystyka zrównoważona: badania i rzeczywistość. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528–546
- Globalny geopark UNESCO Burren i Klify Moher. (b.d.). Kodeks postępowania w zakresie zrównoważonej turystyki. Pobrane z <https://www.burrengeopark.ie/sustainable-tourism/code-of-practice/>
- Sieć ekoturystyczna Burren. (b.d.). O sieci. Pobrane z <https://www.burren.ie/about-us/>
- Canh, N. P. i Thanh, S. D. (2020). Wydatki na turystykę krajową a wrażliwość gospodarcza. *Annals of Tourism Research*, 85, 103063. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103063>
- Cater, C. (2006). Zabawa z ryzykiem? Postrzeganie ryzyka przez uczestników i implikacje dla zarządzania w turystyce przygodowej. *Tourism Management*, 27, 317–325.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.10.005>
- Cater, C. (2007). Turystyka przygodowa: wola mocy? W: J. Higham (red.), *Krytyczne zagadnienia ekoturystyki* (s. 63–82). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203392096-12>
- Cater, C. (2018). Od redakcji. *Annals of Leisure Research*, 21, 531–532.
<https://doi.org/10.1080/11745398.2018.1488341>
- Chamboko-Mpotaringa, M. i Tichaawa, T. M. (2023). Wpływ wieku na korzystanie z narzędzi i platform marketingu cyfrowego w krajowych podróżach rekreacyjnych. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 51(4 suplement), 1636–1644. Źródło:
https://www.researchgate.net/publication/376963044_MODERATING_EFFECT_OF_AGE_ON_THE_ADOPTION_OF_DIGITAL_MARKETING_TOOLS_AND_PLATFORMS_IN_DOMESTIC_LEISURE_TRAVEL
- Chandel, J. (2022). Zrozumienie profilu turystów poszukujących przygód: studium przypadku z Himachal Pradesh. *Turizam*. <https://doi.org/10.5937/turizam26-27644>
- Miasto Kopenhaga. (2024). Podróżuj transportem publicznym i otrzymaj bezpłatne bilety dzięki nowej ekologicznej inicjatywie Kopenhagi dla turystów.
<https://www.euronews.com/green/2024/07/18/travel-by-public-transport-and-get-free-tickets-with-copenhagens-new-green-initiative-for->
- Club de Ecoturismo en España. (b.d.). Soy Ecoturista – Picos de Europa. Pobrane z <https://soyecoturista.com/es/ecoturismo-picos-de-europa>
- Comin, L. C., Aguiar, C., Sehnem, S., Yuszli, M., Cazella, C. i Julkovski, D. J. (2019). Zrównoważone modele biznesowe: przegląd literatury. *Benchmarking: An International Journal*, 26(7), 2143–2163. <https://doi.org/10.1108/BIJ-12-2018-0384>
- David Suzuki i Amanda McConnell. (1997). *Święta równowaga*. Greystone Books.

Deb, S., Nafi, S. i Valeri, M. (2022). Promowanie branży turystycznej poprzez marketing cyfrowy w erze nowej normalności. *European Journal of Innovation Management*.

<https://doi.org/10.1108/EJIM-04-2022-0218>

Demková, M., Sharma, S., Mishra, P. K., Dahal, D. R., Pachura, A., Herman, G. V., Kostilníková, K., Kolesárová, J. i Matlovičová, K. (2022). Potencjał zrównoważonego rozwoju społeczności wiejskich dzięki ekoturystyce opartej na społeczności: Studium przypadku wsi Pastanga w Himalajach w stanie Sikkim w Indiach. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 43(3), 964–975. Pobrane z

<https://gtg.webhost.uoradea.ro/PDF/GTG-3-2022/GTG-3-2022.pdf>

Dias, Á., Silva, G., Patuleia, M. i González-Rodríguez, M. (2020). Opracowywanie zrównoważonych modeli biznesowych. *Journal of Sustainable Tourism*, 31, 931–950.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1835931>

Dyrekcja Generalna ds. Gospodarki Morskiej i Rybołówstwa. (7 listopada 2023 r.). Arkusz informacyjny CLLD: Wprowadzanie turystyki przyrodniczej i przygodowej na wybrzeże. Komisja Europejska.

https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/system/files/2023-11/CLLD_GP_factsheet_nature-tourism_EN.pdf

El Fielato. (17 listopada 2024 r.). Onís zamyka trzy lata realizacji Planu Ekoturystyki w Picos de Europa z pozytywnym bilansem. Pobrane z <https://www.elfielato.es/articulo/turismo/onis-anos-plan-ecoturismo-picos-europa/20241117201056072555.html>

Komisja Europejska. (2019). Europejski Zielony Ład. COM (2019) 640 final. Bruksela: Komisja Europejska. Pobrane z https://ec.europa.eu/info/publications/communication-european-green-deal_en

Komisja Europejska. (2019). Europejski Zielony Ład. Komisja Europejska.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Komisja Europejska. (2021). Scenariusze współtworzenia ścieżki transformacji dla turystyki (SWD/2021/164). Komisja Europejska.

Komisja Europejska. (2021). Ścieżka transformacji dla turystyki: W kierunku bardziej odpornego, innowacyjnego i zrównoważonego ekosystemu turystycznego. Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Komisja Europejska. (2022). Ścieżka transformacji dla turystyki (SWD/2022). Komisja Europejska.

Komisja Europejska. (2022). Ścieżka transformacji dla turystyki. Urząd Publikacji Unii Europejskiej. Pobrane z <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/678c08ab-bc06-11ee-b164-01aa75ed71a1/language-en>

Komisja Europejska. (2022). Ścieżka transformacji dla turystyki. Urząd Publikacji Unii Europejskiej. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-tourism-transition-pathway_en

Komisja Europejska. (2022). Ścieżka transformacji dla turystyki. Urząd Publikacji Unii Europejskiej. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-tourism-transition-pathway_en

Komisja Europejska. (2022).

Ścieżka transformacji dla turystyki. Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-tourism-transition-pathway_en

Komisja Europejska. (2022).

Ścieżka transformacji dla turystyki. Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-tourism-transition-pathway_en

Komisja Europejska. (2023). Oznakowanie ekologiczne UE dla obiektów noclegowych.

<https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>

Komisja Europejska. (2023). Pulpit turystyczny UE i przegląd ekosystemu.

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism_en

Komisja Europejska. (2023). Flash Eurobarometer 499: Postawy Europejczyków wobec turystyki.

Komisja Europejska.

<https://europa.eu/eurobarometer>

Komisja Europejska. (2024–2025). Sprawozdawczość przedsiębiorstw w zakresie

zrównoważonego rozwoju (CSRD) — przegląd, często zadawane pytania i akty delegowane.

Dyrekcja Generalna ds. Stabilności Finansowej, Usług Finansowych i Unii Rynków Kapitałowych.

Komisja Europejska. (b.d.). Europejski Zielony Ład. Unia Europejska. (Strona przeglądowa, regularnie aktualizowana).

Komisja Europejska. (b.d.). Oznakowanie ekologiczne UE — zakwaterowanie turystyczne; grupy produktów i kryteria; przedsiębiorstwa. Dyrekcja Generalna ds. Środowiska.

Komisja Europejska. (b.d.). Taksonomia UE dotycząca zrównoważonych działań — przegląd i przewodnik dla użytkowników. Komisja Europejska.

Komisja Europejska. (b.d.). Zielone zamówienia publiczne (GPP) i oznakowanie ekologiczne UE — praktyczne wytyczne. Dyrekcja Generalna ds. Środowiska.

Eurostat. (2024). Branża turystyczna — analiza ekonomiczna (Statystyki wyjaśnione). Eurostat.

Gardiner, S., Janowski, I. i Kwek, A. (2023). Tożsamość własna a turystyka przygodowa. Tourism Management Perspectives. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.101061>

Eurostat. (2024). Branża turystyczna – analiza ekonomiczna. Komisja Europejska.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_industries_-_economic_analysis

Globalna Rada ds. Zrównoważonej Turystyki (GSTC). (2022). Kryteria branżowe GSTC dla hoteli (wraz ze wskaźnikami wydajności). GSTC.

Globalna Rada ds. Zrównoważonej Turystyki. (2023). Standardy dla hoteli uznane przez GSTC.

<https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-recognized-standards-for-hotels/>

Wrażliwość globalnej turystyki na zmiany klimatu. *Annals of Tourism Research*, 77, 49–61.

<https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.05.007>

Go2Warsaw. (b.d.). Atrakcje Mazowsza – Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. Pobrane z

<https://go2warsaw.pl/en/mazovian-attractions>

Goddard, J. (2009). Ekonomia mikrofinansów według B. Armendáriz i J. Morducha. *Journal of Asia-Pacific Business*, 10(1), 97–106. <https://doi.org/10.1080/10599230802711597>

Goni, F. A., Gholamzadeh Chofreh, A., Estaki Orakani, Z., Klemeš, J. J., Davoudi, M. i Mardani, A. (2021). Zrównoważony model biznesowy: przegląd i opracowanie ram. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 23(3), 889–897. Źródło:

https://www.researchgate.net/publication/342871572_Sustainable_business_model_A_review_and_framework_development

Goodwin, H. (2017).

Wyzwanie związane z nadmierną turystyką. Responsible Tourism Partnership.

<https://haroldgoodwin.info>

Gössling, S., Scott, D. i Hall, C. M. (2015). *Turystyka i zrównoważony rozwój: od zasad do praktyki*. Routledge.

Gössling, S., Scott, D. i Hall, C. M. (2021). *Turystyka i woda: interakcje, skutki i wyzwania*.

Gross, S. i Sand, M. (2019). Turystyka przygodowa: artykuł perspektywiczny. *Tourism Review*.

<https://doi.org/10.1108/TR-06-2019-0211>

Guo, Z. i Li, Y. (2024). Analiza decydujących czynników przyciągania turystów przez rząd w zarządzaniu publicznym z perspektywy ochrony środowiska. *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*, 19(1), 285–295. Źródło:

https://www.researchgate.net/publication/377246913_Analysis_of_the_Decisive_Factors_of_Government_Attracting_Tourists_in_Public_Management_from_the_Perspective_of_Environmental_Protection

Hall, C. M. (2019).

Budowanie zrównoważonego rozwoju turystyki: Agenda 2030 i ekologia zarządzania zrównoważoną turystyką. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 1044–1060.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1560456>

Hanna, P., Wijesinghe, S., Paliatsos, I., Walker, C., Adams, M. i Kimbu, A. (2019). Aktywne zaangażowanie w naturę. *Journal of Sustainable Tourism*, 27, 1355–1373.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1621883>

Hardy, A., Beeton, R. J. S. i Pearson, L. (2017). Turystyka zrównoważona: przegląd koncepcji i jej pozycji w odniesieniu do koncepcji turystyki. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(6), 475–496.

<https://doi.org/10.1080/09669580208667183>

Hellmeister, A. i Richins, H. (2019). Od zielonego do złotego. Zrównoważony rozwój..
<https://doi.org/10.3390/su11030709>

Hotelandrestauranttimes.ie. (25 listopada 2024 r.). Killary Adventure Company stworzy do 20 nowych miejsc pracy w sektorze zrównoważonej turystyki. Hotel and Restaurant Times. Pobrane z <https://www.hotelandrestauranttimes.ie/2024/11/25/killary-adventure-company-to-create-up-to-20-new-sustainable-jobs>

MOP. (2020).

COVID-19 a zatrudnienie w sektorze turystycznym: skutki i reakcje. Międzynarodowa Organizacja Pracy.

<https://www.ilo.org>

IPCC. (2022). Zmiany klimatu 2022: Skutki, adaptacja i podatność na zagrożenia. WGII AR6 — Rozdział 13: Europa. Cambridge University Press.

ISO. (2018). ISO 21401: Turystyka i usługi pokrewne — System zarządzania zrównoważonym rozwojem dla obiektów noclegowych. Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna.

IPCC. (2022).

Zmiany klimatu 2022: Skutki, adaptacja i wrażliwość. Wkład Grupy Roboczej II do szóstego raportu oceniającego Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu.

Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/9781009325844>

IPCC. (2023). Zmiany klimatu 2023: Raport podsumowujący. Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu.

<https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

Janowski, I., Gardiner, S. i Kwek, A. (2021). Wymiary turystyki przygodowej. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100776. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100776>

Jordańskie Ministerstwo Środowiska. (2021). Krajowy plan działania na rzecz zielonego wzrostu na lata 2021–2025: sektor turystyczny. <https://www.sustainability.gov/pdfs/ggi-jordan-tourism.pdf>

Killary Adventure Company. (b.d.). Środowisko i zrównoważony rozwój. Pobrane z <https://killaryadventure.com/en/environment>

Killary Adventure Company. (b.d.). Otwarcie na przygodę od 1981 roku. Pobrane z <https://killaryadventure.com/en/killary-story>

Knowles, N. (2019). Dążenie do zrównoważonych wyników w turystyce przygodowej: podejście ekologii politycznej. *Annals of Tourism Research*. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.102809>

Koens, K., Postma, A. i Papp, B. (2018). Czy termin „nadmierna turystyka” jest nadużywany? *Sustainability*, 10(12), 4384. <https://doi.org/10.3390/su10124384>

L'Écho Touristique. (15 maja 2020 r.). Les Maisons du Voyage, nouveau voyageur labellisé ATR. L'Écho Touristique. <https://www.lechotouristique.com/article/les-maisons-du-voyage-nouveau-voyageur-labellise-atr>

Laura J. Martin. (2022). Wild by Design: The Rise of Ecological Restoration. Harvard University Press.

Leave No Trace Ireland. (2022). Leave No Trace w geoparku Burren i Cliffs of Moher. Pobrane z <https://www.leavenotraceireland.org/>

Lenzen, M., Sun, Y. Y., Faturay, F., Ting, Y. P., Geschke, A. i Malik, A. (2018). Ślad węglowy globalnej turystyki. Nature Climate Change, 8(6), 522–528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>

Lenzen, M., Sun, Y., Faturay, F., Ting, Y., Geschke, A. i Malik, A. (2018). Ślad węglowy światowej turystyki. Nature Climate Change, 8(6), 522–528.

Lewandowicz, E. i Bac-Bronowicz, J. (2021). Turystyka outdoorowa i kajakarstwo w Europie Środkowo-Wschodniej. GeoJournal of Tourism and Geosites. <https://doi.org/10.30892/gtg.40128-824>

Lenzen, M., Sun, Y.-Y., Faturay, F., Ting, Y.-P., Geschke, A. i Malik, A. (2018). Ślad węglowy światowej turystyki. Nature Climate Change, 8(6), 522–528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>

Mahato, S., Mishra, P. i Shukla, R. (2023). Cyfryzacja i zrównoważony rozwój w małych i średnich przedsiębiorstwach turystycznych. International Journal of Tourism Research. <https://doi.org/10.1002/jtr.2589>

Marinello, S., Butturi, M. A., Gamberini, R. i Martini, U. (2023). Wskaźniki zrównoważonych destynacji turystycznych: przegląd krytyczny. Journal of Environmental Planning and Management, 66(1), 1–30. <https://doi.org/10.1080/09640568.2021.1978407>

Méndez-León, E., Reyes-Carrillo, T. i Díaz-Pichardo, R. (2022). W kierunku holistycznych ram analizy wartości zrównoważonej w modelach biznesowych: narzędzie na rzecz zrównoważonego rozwoju. Business Strategy and the Environment, 31(1), 15–31. <https://doi.org/10.1002/bse.2871>

Milano, C., Cheer, J. M. i Novelli, M. (2019).

Nadmierna turystyka: rosnący problem globalny. The Routledge Handbook of Overtourism. Routledge.

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. (b.d.). Skansen / Muzeum Etnograficzne. Pobrane z <https://mwmskansen.pl/nasze-obiekty/skansen-2>

OECD. (2020). Finansowanie MŚP i przedsiębiorców 2020: Tablica wyników OECD. Wydawnictwo OECD. <https://doi.org/10.1787/061fe03d-en>

OECD. (2020).

Odbudowa turystyki z myślą o przyszłości: reakcje polityczne na COVID-19 i ożywienie

gospodarcze. Wydawnictwo OECD.

<https://www.oecd.org>

One Planet/UN Tourism & Partners. (2021–2025). Deklaracja z Glasgow w sprawie działań na rzecz klimatu w turystyce — tekst i zasoby dotyczące wdrażania. Portal UNFCCC Global Climate Action; UN Tourism. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. (2022). Zmiany klimatu a reakcje polityczne w sektorze turystycznym. Wydawnictwo OECD.

Ratna, S., Saide, S., Putri, A., Indrajit, R. i Muwardi, D. (2023). Transformacja cyfrowa w branży turystycznej i hotelarskiej. *EuroMed Journal of Business*. <https://doi.org/10.1108/EMJB-04-2023-0118>

Roberts, S. i Tribe, J. (2008). Wskaźniki zrównoważonego rozwoju dla małych przedsiębiorstw turystycznych – perspektywa eksploracyjna. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 575–594. <https://doi.org/10.1080/09669580802159644>

Robinson, R., Martins, A., Solnet, D. i Baum, T. (2019). Utrzymywanie niepewności: krytyczna analiza turystyki i zatrudnienia. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1538230>

Rojas, N., Sand, M. i Gross, S. (2024). Regeneracyjna turystyka przygodowa. *Tourism Review*. <https://doi.org/10.1108/TR-12-2023-0874>

Rojo Ramos, J., Vidal-Espinoza, R., Palacios-Cartagena, R., Galán-Arroyo, C., Manzano-Redondo, F. i Gómez-Campos, R. (2021). Turystyka przygodowa wśród ludności hiszpańskiej: analiza socjodemograficzna w celu poprawy zrównoważonego rozwoju. *Sustainability*, 13(4), 1706. <https://doi.org/10.3390/su13041706>

Saarinen, J. (2006). Tradycje zrównoważonego rozwoju w badaniach nad turystyką. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1121–1140.

Scheyvens, R. (2011). Turystyka i ubóstwo. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203831595>

Scott, D., Gössling, S. i Hall, C. M. (2012).

Turystyka międzynarodowa a zmiany klimatu. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 3(3), 213–232.

<https://doi.org/10.1002/wcc.165>

Senese, A., Ahmad, A., Maugeri, M. i Diolaiuti, G. A. (2025). Ocena śladu węglowego włoskiej wyprawy na K2 w 2024 r.: droga ku zrównoważonej turystyce wysokogórskiej. *Sustainability*, 17(1), 344. <https://doi.org/10.3390/su17010344>

Sun, Y.-Y., Lenzen, M., Malik, A. i Geschke, A. (2024).

Czynniki wpływające na globalne emisje dwutlenku węgla w turystyce. *Nature Communications*. <https://doi.org/10.1038/s41467-024-54582-7>

Swarbrooke, J. (1999). Zarządzanie zrównoważoną turystyką. CABI Publishing.

Szromek, A. R., Kruczek, Z. i Walas, B. (2019). Stosunek mieszkańców miejscowości turystycznych do skutków nadmiernej turystyki — studium przypadku Krakowa. *Sustainability*, 12(1), 228. <https://doi.org/10.3390/su12010228>

Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekoturystyki. (2015). Czym jest ekoturystyka? <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>

TourMag. (21 grudnia 2017 r.). Les Maisons du Voyage nawiązuje współpracę z Fundacją GoodPlanet. TourMag. Pobrane z https://www.tourmag.com/Maisons-du-Voyage-s-allie-a-la-fondation-Good-Planet_a90756.html

TourMag. (14 maja 2020 r.). Les Maisons du Voyage otrzymują certyfikat ATR. TourMag. https://www.tourmag.com/Les-Maisons-du-Voyage-obtiennent-le-label-ATR_a103887.html

Tropter. (b.d.). Muzeum Wsi Mazowieckiej – Sierpc. Pobrane z <https://tropter.com/en/poland/sierpc/museum-of-the-mazovian-countryside>

Tshipala, N., Coetzee, W. i Potgieter, M. (2019). Wskaźniki zrównoważonego rozwoju dla destynacji turystyki przygodowej: przypadek Waterval Boven. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 11(1), 1–7. <https://doi.org/10.1080/20421338.2018.1552546>

UN Tourism (dawniej UNWTO). (b.d.). Zrównoważony rozwój — definicja zrównoważonej turystyki; działania na rzecz klimatu. UN Tourism.

Globalne geoparki UNESCO. (b.d.). Globalny geopark UNESCO Burren i Klify Moher (Irlandia). Pobrane z <https://en.unesco.org/global-geoparks/burren-cliffs-of-moher>

UN Tourism. (2023).

Turystyka a cele zrównoważonego rozwoju – Droga do 2030 r. UN Tourism. <https://www.unwto.org>

UNESCO. (2018).

Zarządzanie turystyką w miejscach światowego dziedzictwa: praktyczny przewodnik. Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO.

<https://whc.unesco.org>

UNESCO. (b.d.). Rezerwat biosfery Picos de Europa. Pobrane z <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/picos-de-europa>

Program Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska i Światowa Organizacja Turystyki. (2005). Zrównoważona turystyka: przewodnik dla decydentów. UNEP i UNWTO.

Światowa Organizacja Turystyki ONZ (UNWTO). (2013). Zrównoważona turystyka na rzecz rozwoju: przewodnik. Publikacje UNWTO.

Światowa Organizacja Turystyki ONZ. (2024). Najlepsze wioski turystyczne według UN Tourism (UNWTO) 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=6xQF3zEBVUw>

Organizacja Narodów Zjednoczonych. (2015). Przekształcanie naszego świata: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030. Organizacja Narodów Zjednoczonych.

UNWTO – Światowa Organizacja Turystyki. (2019). Turystyka na rzecz rozwoju.

UNWTO (Światowa Organizacja Turystyki ONZ). (2022). Pomiar zrównoważonego rozwoju turystyki – wnioski z projektów pilotażowych.

Vaz, R., de Carvalho, J. V., Teixeira, S. F. i in. (2025). Postępy w zakresie inteligentnych destynacji turystycznych dzięki badaniom jakościowym i dalszym kierunkom badań: systematyczny przegląd literatury. *Discover Sustainability*, 6, 682. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-01590-2>

Vertente Natural. (b.d.). O nas. <https://vertentenatural.com/en/aboutus/>

Weaver, D. (2006). Zrównoważona turystyka: teoria i praktyka. Elsevier.

Weber, O. i Remer, S. (2011). Banki społeczne i przyszłość zrównoważonego finansowania. Routledge.

Williams, P. i Soutar, G. (2005). Blisko „krawędzi”. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10, 247–261. <https://doi.org/10.1080/10941660500309614>

World Resources Institute & WBCSD. (2004/2015 rev.). Protokół GHG: Standard rachunkowości i sprawozdawczości korporacyjnej oraz standard zakresu 3. Protokół GHG.

Światowa Organizacja Turystyki. (2023). Turystyka w zmieniającym się klimacie. UNWTO.

Światowa Rada Podróży i Turystyki (WTTC). (2025).

Wpływ gospodarczy podróży i turystyki w 2025 r.: Unia Europejska. WTTC. <https://wttc.org>

Światowa Rada Podróży i Turystyki. (2021). Plan działania na rzecz zerowej emisji netto w branży podróży i turystyki. WTTC.

Światowa Rada Podróży i Turystyki. (2025). Wpływ gospodarczy podróży i turystyki w 2025 r.: Unia Europejska. WTTC. <https://wttc.org>

WTTC. (2024). Wpływ turystyki na gospodarkę (portal globalny). Światowa Rada Podróży i Turystyki.

WTTC. (2025). Wpływ gospodarczy na UE w 2024 r. — kluczowe wnioski dla Unii Europejskiej. Światowa Rada Podróży i Turystyki.

Yunita, A., Santosa, B. i Radyati, M. R. N. (2022). Opracowanie modelu zrównoważonej turystyki przygodowej w Indonezji. *Journal of Sustainable Development Issues*, 1(2), 18–30. <https://doi.org/10.56282/jsdi.v1i2.127>

Zeqiri, A., Youssef, A. i Zahar, T. (2025). Cyfrowe platformy turystyczne a cele zrównoważonego rozwoju. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su17083482>.

Ajuntament de
Quart de Poblet

TOURISM
ORGANIZATION
OF THE MAZOVIA
REGION

albea
building up your resilience

FEVECTA

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them. Project number: 2024-1-ES01-KA220-VET-000255069]

CC BY-NC-SA 4.0